

93. Aantekeningen, januari – maart 2024

Pieter Wisse

93.1

Zonder het spreekwoord te vermelden waarschuwt Henriëtte Roland Holst-Van der Schalk (1869-1952) in **De weg tot eenheid** (Em. Querido's Uitgeverij, 1928). Onder de noemer van socialisme strijden in de ene richting sociaaldemocraten en communisten als twee honden om het been, terwijl kapitalisten er als derde hond allang in de tegenovergestelde richting mee vandoor zijn. Van der Schalk wijst erop dat voor omkering enzovoort van die ontwikkeling sociaaldemocraten en communisten ieder voor zich zelfs al geen – ik noem het maar – kritische massa kunnen mobiliseren. Als ze ook nog eens vooral elkaar bestrijden, maken ze de weg voor kapitalisten feitelijk nòg vrijer met versterking van hun eigen onderdrukking van dien. Wat Van der Schalk overigens nog niet kon weten, is dat het in Duitsland overigens de weg voor het nationaalsocialisme zou blijken te zijn, een 'partij' die daar in 1933 aan de macht kwam met concentratiekampen allereerst voor sociaaldemocraten en communisten.

Als voornaamste verschil tussen sociaaldemocraten en communisten schetst Van der Schalk

[h]et probleem der verhouding tusschen doel en middelen[, p. 53 terwijl b]eide [af]stammen van de zelfde maatschappijleer[. p. 130]

Communisten mikken voor verandering op revolutie en sociaaldemocraten op reformisme ofwel geleidelijke hervormingen. De één ervaart de ànder als verrader, en omgekeerd.

Hoe actueel haar analyse grotendeels is, drong tot me door toen ik emancipatiebeweging ging lezen voor socialisme (en neoliberalisme voor kapitalisme). Zij pleit ervoor

grondslagen [te] vernieuw[en, opdat] van de zaak eener klasse [...] een zaak van algemeene rechtvaardigheid wordt [p. 22 in het] besef van de beteekenis der hoogste levenswaarden[. p. 130]

De eenheid die Van der Schalk bedoelt, is daarom géén uniformiteit. Met zoveel woorden verkondigt zij een – wat ik noem – subjectief-situationele ... mening door te stellen dat

[e]lke meening [...] onvermijdelijk partijdig [is], elk oordeel noodzakelijk eenzijdig.[p. 91 Gedrag is] zoowel van zelfzuchtigen als van socialen aard [en] daaraan [zit] de wil der eenlingen vast, iets te doen voor zichzelf, een bepaald kwaad af te wenden of een bepaald goed te veroveren.[p. 144] De persoonlijke gezindheid en haar manifestatie in alle levensverhoudingen zijn de sterkte krachten, die de verkeerde aanpassing kunnen tegenhouden.[p. 183]

Volgens haar kàn er daarom meteen ook en vooral in het voor voldoende kritische massa noodzakelijke samenwerkingsverband geen ontkomen aan verschillen zijn:

[B]elemmeringen bestaan voornamelijk in het vasthouden aan bepaalde leerstellingen.[p. 137]

Ook daarmee ben ik het grondig eens, want

[h]et middel bij uitnemendheid om te maken, dat [... een] leidende gedachte, zoo ruim en breed en algemeen mogelijk zij, dat middel is de vrije discussie, de vrijheid tot het verkondigen van alle gedachte-nuanceeringen[. p. 91]

Ja, dat valt moeilijk te realiseren. Toegegeven, stellig houd ik mijzelf er evenmin consequent aan. Hoe dan ook, nee, het doel heiligt dus juist niet de middelen. Volgens Van der Schalk zijn vooral communisten echter abusievelijk gaan geloven dat

elk middel en elke strijdmethode zonder scrupule [valt] aan te wenden.[p. 61 Dat leidt tot] een gevaarlijke spanning [...] tusschen hun doel en de middelen die zij willen toepassen, tusschen hun abstrakt willen en hun konkrete daden.[p. 122]

Maar, zo merkt zij op,

de utopische denkwijze, die haar volle aandacht richt op het doel, maar zich om wegen naar het doel weinig bekommert [, p. 181] wreekt [...] zich [...] door de minderwaardigheid der bereikte resultaten. Immers de [...] waarde daarvan hangt ten nauwste samen met de middelen waardoor zij verkregen worden.[p. 61 De] noodzakelijkheid [bestaat] om de middelen zooveel mogelijk met den geest der doeleinden te doortrekken[. p. 110] Beter geen socialisme dan een "socialisme", dat het terrorisme, [...] enz. noodig heeft, om zich te handhaven[. p. 156]

Socialisme in de m.i. algemenere zin van bevordering van differentieel-evenwichtige verhoudingen, emancipatie, dus, moet daarentegen, zoals Van der Schalk het uitdrukt in termen die tegenwoordig nogal hoogdravend klinken,

steunen op geestelijke factoren, die enkel in een atmosfeer van goede trouw, verdraagzaamheid, kameraadschap en welwillendheid tot ontwikkeling kunnen komen.[p. 88]

De zgn verzorgingsstaat ten spijt, in een zgn samenleving waarvan de zgn leden alsmaar meer met geld moeten afrekenen en zij daarom alsmaar sterker individuele concurrenten zijn, raken zulke "factoren" echter navenant zeldzamer. Dat gaat ten koste, zoals Van der Schalk stelt, van

de achting voor de persoonlijkheid, de erkenning dat zij moreele rechten bezit die onvervreemdbaar en onaantastbaar zijn[. p. 134]

Naar haar aard kan emancipatie

niet "ingevoerd" worden door dwang[. ... D]e strijdmiddelen en strijdmethoden [moeten] in de eerste plaats gewaardeerd worden naar hun werking op de strijdenden zelfden. Dan moeten álle middelen, die de werking hebben, onsociale en anti-sociale trekken in die strijders te versterken [...] als ondoelmatig en ondeugdelijk worden beschouwd, omdat zij allen de totstandkoming der algemeene geestesgesteldheid tegenhouden, die de voornaamste psychologische voorwaarde voor de ontwikkeling der maatschappij in socialistische [resp. emancipatorische] richting is.[p. 152]

En elke politieke stroming resp. maatschappijleer gaat emancipatorisch uiteraard mank aan

de geestelijke instelling van funktionarissen, die de dingen niet kunnen los maken van hun persoonlijke positie en alle, ook de verwerpelijkste middelen gebruiken, om deze te handhaven.[p. 97]

Verandering blijft hopeloos gefrustreerd door voortdurend maar, nou ja, voor zover er nog zoiets als het proletariaat bestaat, als

dwanggedachte [p. 159] den hoofdnadruk [...] niet [te leggen] op de socialistische [resp. emancipatorische] idealen, maar op de proletarische belangen en niet op den

strijd voor méér levensvreugde en een hoger geluk voor alle mensen, maar op den strijd om de macht.[p. 141]

Het eenheidsbegrip van Van der Schalk is terecht niet ... eenvoudig. Een moderne(re) (aan)duiding ervan zou meta-eenheid zijn. Als telkens hetzelfde geldt dan erkenning van ... verschillen. Zülke

eenheid [betreft] besef [...] van het betrekkelijk karakter [van] waarheden en de grenzen van [...] "gelijk-hebben" tegenover de anderen.[p. 162 E]en andere indeeling [is] veel reëler en wel eene, die ook, ja zelfs in de eerste plaats, rekening houdt met de gezindheid, zooals deze niet slechts uit het politieke optreden van menschen blijkt, maar uit het totaal van hun gedragingen en den aard hunner geheele verhouding tot de buitenwereld.[p. 178]

Het kan echter niet bij louter verschillen blijven. Voorts betreft eenheid verhoudingen, maw samenhang tussen verschillen. Emancipatie is daarom een kwestie van verhoudingen die, aldus nota bene wederzijds, voor alle deelnemers met hun ... verschillen van dien opbouwend zijn. Naar mijn idee komen 'we' daarvoor overigens niet af van macht(uitoefening). Evenwichtige verhoudingen vergen wijziging, zelfs òmkering, van machtsbegrip van overheersend naar dienend, dwz macht waaraan pràktisch ... verschillend dan iederéén deel heeft. Ja, moeilijk. Onmogelijk?

93.2

Origineel vind ik – het boek – **How Big Things Get Done** (MacMillan, 2023) niet, wat ik hier als compliment bedoel. Hoewel Bent Flyvbjerg met co-auteur Dan Gardner volgens de ondertitel "the surprising factors behind every successful project, from home renovations to space exploration" aangeeft, ontbreekt m.i. verrassing. Hij verklaart vooral allerlei reeds bekende veranderkundige vuistregels en dat is beslist nuttig (en strookt met zijn aanbeveling passende referenties te benutten :-). Zo benadrukt Flyvbjerg terecht dat

projects [...] often start prematurely[, p. 21 neglecting that] designs [should b]e rigorously tested to ensure that they [...] work.[p. xv] Take time to develop ideas. Take time to spot and correct problems.[p. 142]

Aandacht voor ontwerp als onderdeel van planning of, vooruit, planning als onderdeel van ontwerp acht hij voor zgn digitalisering zo mogelijk extra noodzakelijk, omdat als gevolg van gebrekkig ontwerp annex planning

IT disasters [a]re even worse [as a] story of cost and schedule overruns and benefit shortfalls.[p. 6]

Kortom,

think first, then do[, for d]elivery is when serious money is spent and the project becomes vulnerable as a consequence.[p. 17 C]hallenges ignored during planning will eventually boomerang back as delays and cost overruns during delivery[, p. 27]

als bruikbare resultaten überhaupt nog haalbaar zijn. Dus,

not only is it safer for planning to be slow, it is **good** for planning to be slow[. ...] After all, cultivating ideas and innovations takes time. Spotting the implications of different options and approaches takes more time. Puzzling through complex problems, coming up with solutions, and putting them to the test take still more time. Planning requires thinking – and creative, critical, careful thinking is slow. [...] The right approach [requires] put[ting] enormous care and effort into planning to ensure that delivery is smooth and swift.[p. 18]

Ook digitalisering gaat doorgaans mis, inderdaad nog steeds, door verwaarlozing van de feitelijke opgave, waardoor

rushed, superficial planning is followed by a quick start that makes everybody happy[...]. But inevitably, the project crashes into problems that were overlooked or not seriously analyzed and dealt with in planning. People run around trying to fix things. More stuff breaks. There is more running around.[p. 19 However,] the root cause of why delivery fails lies outside delivery, in forecasting[. p. 99]

Voor digitalisering loont zich nadruk op ontwerp(en) zelfs ... èxtra met iteraties tussen, zeg maar, ontwerp-als-idee en proefopstelling ter toetsing ervan. Want de middelen voor serieuze proefopstellingen zijn nota bene dezelfde, kunnen dat althans vaak zijn, als die voor uitvoering in aanmerking komen. Daaruit volgt dat, als er ontwerpmatig redelijkerwijs niets meer valt te itereren resp. leren, in zowat één moeite door tevens uitvoering voltooid is. Als Engelse aanduiding is agile in de mode. Door iteraties opzettelijk tot planning te beperken, vervalt de noodzaak tot iteraties tijdens uitvoering (want dat is daardoor vergaand ook maar meteen gebeurd):

[P]roblems are inevitable. The only question is, When will they arise? [p. 75 P]lanning is about [...] simulation and iteration to produce a plan that is creative, rigorous, detailed, and reliable – and highly likely to make delivery smooth and swift.[p. 20] Don't assume you know all there is to know. [...] Don't let yourself or [...] people on your team [...] draw what appear to be obvious conclusions. That sort of premature commitment puts you at risk of missing not only glaring flaws but also opportunities[. p. 42]

Samengevat,

[w]hatever can be done in planning should be[. p. 75]

Wie daarentegen feitelijk ontwerploos, zeg ook maar klakkeloos, meteen met zgn agile uitvoering wil uitkomen, omdat

[t]here's something deeply appealing about [...] daring to skip planning[. p. 131] proceed[s] in a way that is self-evidently foolish and incompetent [p. 25] emerg[ing] from a desire to get going on a project, to see work happening, to have tangible evidence of progress [p. 34]

en veroorzaakt zodoende de “disasters” die blijkbaar ook Flyvbjerg niet ontgaan zijn. Nota bene,

focus first on the **ends** and only then shift to discussing the **means** for achieving those ends[. pp. 50-51]

Er is iteratief aan dat telkens een proef met middelen helpt ter verduidelijking van doel(en). Helaas,

[p]rojects are often started by jumping straight to a solution, even a specific technology.[p. 43] When p[rojects] are [taken as] goals in themselves[. p. 50] they] routinely start with answers, not questions.[p. 47]

Dat gebeurt wanneer opdrachtgevers uitvoerders niet van ontwerpers kunnen resp. willen onderscheiden. Zij zijn “happy” met “a quick start,” die – ook – kortzichtige uitvoerders verwelkomen in de valse veronderstelling dat zij tevens over ontwerpdeskundigheid beschikken met

flaws [...] hidden behind jargon, slogans, or technical terms.[p.53]

Eenmaal aan de slag is ook meerwerk gegarandeerd, resultaat echter alsmaar twijfelachtiger en

[i]n many projects, the problem is **never** solved.[p. 74]

Tja,

[f]or us to be so consistently wrong, we must consistently ignore experience.[p. 32]
Why people spiral downward this way is an immensely important question[. p. 39
T]here is no better asset for a [...] project than an experienced leader with an experienced team.[p. 91] The value of experienced teams cannot be overstated, yet it is routinely disregarded.[p. 144]

Maar wat telt als relevante ervaring? Voor wie het wil zien, omvat ontwerp(en) uiteraard óók ... werk in de zin dat

[i]t is an **active** process. Planning is **doing**.[pp. 76-77 G]ood planning explores, imagines, analyzes, tests, and iterates [p. 46 with an ongoing emphasis on d]eveloping a clear, informed understanding of what the goal is and why[. p. 51] This is experimentation creating experience [...] require[ing] simulation [p. 62 by] trying new ideas, discussing the results [...] deciding what works and what doesn't.[p. 66] Nothing is left to be figured out when the project goes into delivery. This is a basic difference between good and bad planning.[p. 73]

En het is nogal, eh, onverstandig om vooral dat over te slaan, maar

[s]uperficial planning is common and will be exposed only if those with the authority to supervise and approve plans – including the general public when it comes to government projects – exercise that power properly by subjecting plans to serious questioning. Too often, they don't[. pp. 41-42]

Opdrachtgevers van de ene en uitvoerders van de andere kant begrijpen vaak onvoldoende de noodzaak van nadruk op ontwerp(en) resp. planning. Voor de ontwerper die 'desondanks' is ingeschakeld, werpt dat vragen op zoals

Who has power, and who doesn't? What are the interests and agendas at work? How can you bring on board those you need and keep them there? How do you maintain control of your design?[p. 94]

Voor nòg een onderwerp dat Flyvbjerg behandelt, leent digitalisering zich sterk. Dat is modulariteit. Precies,

[g]et a small thing, a basic building block. Combine it with another until you have what you need.[p. 157 I]t isn't constructed[, rather] it's assembled[. p. 164]

Zet er de ene proefopstelling mee op, gevolgd door de tweede, enzovoort, voor een

learning curve, making each new iteration better, easier, cheaper, and faster[, p. 163]

totdat met alom voldoende zekerheid duidelijk is wat de operationele voorziening omvat (en dankzij zulk ... ontwerp meteen feitelijk – vrijwel – volledig is ... ontwikkeld). Volgens radicale ontwerpfocus, nee, geen paradox,

[m]odularity delivers faster, cheaper, and better, making it valuable for all project types and sizes. [...] A]t a [n increasing] scale[, ...] modularity is not just valuable, it's indispensable [p. 157 applying] the elegant idea of big things made from small things. [...] Look for it in the world, and you'll see it everywhere.[p. 162 T]he thing is basically the same no matter what size it is.[p. 165]

Modulariteit is daarom zelfs kenmerkend voor de opzet van zgn stelselmatige voorzieningen (lees ook: infrastructuur). Hoe dan ook,

[e]xplore th[e] question, [...] What is the small thing we can assemble [...] into a big thing?[,] and you may be surprised by what you discover.[p. 168]

Nogmaals, daarvoor biedt juist digitalisering vergaande mogelijkheden doordat eenzelfde module volgens verschillende zgn parameters –allerlei – verschillende, zeg maar, functies ook nog eens verschillend kan ... uitvoeren. Zo'n voortgezet modulaire opzet biedt KnitbITs als, zeg maar, digitaal platform. Daarmee laten zich dus op hun beurt allerlei proefopstellingen ... opzetten.

93.3

Hoe creatief is zo'n titel? Als zodanig staat weliswaar **Against Creativity** (Verso, 2018) vermeld, maar Oli Mould komt met kritiek op neoliberalisme dat hij beschouwt als

the marketization of everything, the imprinting of economic rationalities into the deepest recesses of everyday life.[p. 11] We have become mere conduits for the flow of capital[. p. 130]

De valse schijn van creativiteit wordt ingezet voor alsmaar verdere dekking van winstbejag. Ofwel, Mould is tegen, zeg maar, pseudocreativiteit zoals het in dienst staat van een

system that tells us we must be 'creative' to progress. This is because capitalism [...], turbocharged by neoliberalism, has **redefined** creativity to feed its own growth.[p. 3 C]reativity became **the** critical paradigm of economic growth [p. 11 in support of] a distinctly neoliberal trait because it feeds the notion that the world and everything in it can be monetized.[p. 12 I]t is the creativity rhetoric fuelled by the ideology of self-interest, market logics and competition[. p. 15 T]he capitalistic processes that prey on [...] creative acts have shifted the ethos of 'creativity' to one that entails the production of the same capitalistic processes.[pp. 49-50] Capitalism's ethos of consumption-at-all-costs means that [...] new creative technologies are being tested and implemented in the service of its enlargement.[p. 125 T]he emergence of [...] creative possibilities is yoked to a capitalist doctrine.[p. 142 I]t is this version of creativity that must be resisted.[p. 50]

Creativiteit waar Mould zelfs uitgesproken vóór is, telt ter bevordering van evenwichtige verhoudingen ipv uitbuiting als

a force to change the world [...] ha[ving] the potential to tackle capitalism's injustices rather than augment them[, i.e.,] used to produce more social justice in the world[. Therefore,] it must be rescued from its current incarceration as purely an engine for economic growth.[p. 3] Creativity could be – indeed, should be- thought of more as an emancipatory force of societal change.[p. 46 C]reativity is never, and nor should it be, apolitical.[p. 110]

Neoliberaal kapitalisme slaagt erin creativiteit van emancipatorisch potentieel te ontdoen en voor eigen ontwikkeling in te kapselen door beoefenaren van zgn creatieve beroepen, die

are caught in the middle, struggling to balance the need to earn a living and the social ethics of their practice[, p. 183]

als het ware om te kopen

[by] offer[ing] fame and fortune. In essence, capitalism stabilizes those movements, people and ideas that are 'outside' it by naming them. It brings them into the 'mainstream' and the broader public consciousness. It does all this to prep them for commercialisation. [...] T]his process of co-option has become intensely rapid[. p. 13]

Ik zeg niet dat ik de, eh, verleiding zou kunnen weerstaan dat

capitalism's 'creative' power [...] appropriates. It offers stability to dissenting voices via financial incentives, recognition, or even the promise of a rest from emotional and physical exhaustion of constant resistive practices: they become fertile grounds that can be harvested for more profit.[p. 15]

En heeft Mould niet gemakkelijk praten met naar verluidt zijn academische aanstelling? Dat neemt niet weg dat ik zijn kritiek terecht acht zoals op

the rhetoric of 'creative work' [a]s merely a ruse that allows 'work-like' practices to invade our leisure, social and **non**-economic lives. Creatifying jobs, it turns out, [...] brings to bear on **all** work the dogmatic and unjust nature of capitalism's interpretation of creativity.[p. 26]t often extols collaborative, 'agile', collective and co-operative working practices, but only rewards insular, atomized, self-interested and individualized work.[p. 28]

Daarmee vergroot neoliberalisme immuniteit voor verandering, want op die manier

[it] shun[s] attempts to change the [situations] in which individuals operate. Indeed, these [situations] have become so granular that it becomes ever more difficult to relate, connect and mobilize into a collective force that could subvert and challenge them. The trick of neoliberal creativity then is to convince us that you can only be creative by looking to your own agency; any appeal to wider structures do not matter. Any semblance of the social has collapsed into and onto the individual.[p. 61 C]apitalism's growth is dependent on the continued **dis**aggregation of resistance.[p. 173 Its] most effective tactic of disarming critique is distinctly neoliberal: it divides the social fabric into individuals, and then pits them against each other.[p. 184]

Als dat inderdaad zo is, houden zgn neoliberalen dat kennelijk verborgen. Ik elk geval is mij nog nooit zelfs maar enige belangstelling gebleken voor wat ik met subjectief situationisme voorstel als referentiekader. Maar waarop ik nadruk leg, zijn wederzijdse afhankelijkheden (lees ook: interdependentie). Ja, er zijn verschillen èn, ja, er bestaat samenhang. Dat vind ik toch wat anders dan het aanjagen, en onder de noemer van samenhang zelfs het òmgekeerde, van

the intense atomization of the everyday.[p. 61]

Daarvan blijkt ook Mould voorstander, te weten erkenning van verschillen-in-samenhang. Hij verlangt dat hoe

the world can progress beyond the neoliberal 'perfect self' can be glimpsed, [with such a view] utilized and acted upon in radical emancipatory [...] ways.[p. 77] By being radically creative in seeking out [different] ways of being, we can start to shake those foundations.[p. 81]

Hmm, dat verklaart veronachtzaming door de elite, welke dan ook, overigens, van een radicaal differentiële grondslag beter.

93.4

Tijdens, zeg toch maar, lezing van **Hoe te praten over boeken die je niet hebt gelezen** (De Geus, 2008, oorspronkelijk Frans 2007) meende ik te herkennen, tja, natuurlijk omdat ik die opvatting reeds had, dat Pierre Bayard algemener een ontwerphouding schetst. Een ontwerper is immers pas verantwoord op een opgave berekend, indien zij (lees ook: hij) vooral ook haar (lees ook: zijn) onvermijdelijke ònkunde toegeeft. Dus, hoe te ontwerpen voor wat je niet kent. Een ontwerper mikt opzettelijk op wat toekomstig nuttig enzovoort moet zijn en, nee, over toekomst weet niemand alles zeker. De evenwichtigste bijdrage levert zij daarom door de opgave zoals die haar aanvankelijk doorgaans gesloten wordt voorgesteld, open te duiden. Wat weet zij allemaal nog niet dat van belang kan zijn? Wie tellen eigenlijk allemaal

als zgn belanghebbenden? Welke verhoudingen tussen hèn met hun verschillende bijdragen eraan van dien zijn relevant?

Nu weet een ontwerper ook weer niet nog helemaal niets. Juist door beperking, en telkens apart, tot slechts enkele gevallen te vermijden, maar daarentegen voorkeur te geven aan groeiend overzicht met alsmaar ruimer bereik, kan zij zich tevens voor een volgende opgave zowel prompt als open oriënteren, enzovoort. Dat verduidelijk ik op mijn beurt ... selectief met enkele tekstpassages uit Bayards ... boek. Dus,

er moet, omdat er zo veel boeken zijn, noodzakelijkerwijs een keus gemaakt worden tussen dat overzien van het geheel en elk boek[. p. 26]

Dat maakt uitputtend

lezen als moeizame en tijdrovende poging om greep op het geheel te krijgen [tot] tijdverspilling.[p. 26 L]eren praten over niet-gelezen boeken [is] een belangrijke manier [...] om kennis te maken met de eisen die aan scheppen gesteld worden [p. 185 te bevordering van het] vermogen [...] een beroep te doen op [...] verbeelding onder omstandigheden waar[in verbeelding] toch van heel veel nut zou kunnen zijn.[pp. 185-186]

Enigszins tegenstrijdig is Bayards opvatting overigens wel. Als ik zijn boek niet had gelezen, kon ik ook niet als zijn raad doorgeven dat

[h]et verstandige van deze [selectieve] opstelling is dat zij [...] aangeeft belang te hechten aan het idee van een geheel, [maw] zich niet mag beperken tot het vergaren van op één punt gerichte kennis. En het zoeken naar dat geheel leidt [...] tot een andere kijk [...], waarbij de aandacht [...] zich meer richt op de onderlinge betrekkingen.[p. 26]

Als ik lezer vervang door ontwerper, geldt dat

[d]e echte [ontwerper] die betrekkingen [moet] zien te achterhalen[. p. 26] Verbindingen en aansluitingen, dat is waar de ontwikkelde mens naar dient te zoeken[. p. 27] Het gaat er vooral om de weg vrij te maken voor het belangrijkste, namelijk de wereld van de scheppende arbeid.[p. 186]

Het één bestaat niet op zichzelf. Een ontwerper moet

in staat [zijn] het een **plaats** te geven, dat wil zeggen te bepalen in welke relatie het staat[. p. 28]

Dat betreft van het ene ... één trouwens relaties tot ànder in meervoud. Ik noem dat ob- resp. subjectief situationisme en

die [relatieve] plaatsbepaling maakt het [...] mogelijk probleemloos over elk willekeurig onderwerp mee te praten.[p. 28]

Hmm, zó eenvoudig is het vaak ook weer niet. Maar er bestaat op z'n situationistisch in elk ... geval géén belemmering om "[w]elk willekeurig onderwerp" dan ook als verschil in omvattende samenhang op te nemen. Als ik ditmaal boek vervang door onderwerp, geldt dat

[h]et meeste van wat er over [onderwerpen] gezegd wordt, [...] ondanks de schijn niet over het [onderwerp] zelf gaat, maar over een veel ruimer geheel[. ... H]et gaat erom daar [...] vaste greep op te hebben. Die vaste greep is echter een vaste greep op de betrekkingen, niet op dit of dat afzonderlijk onderdeel[. p. 29]

Sterker nog, over zoiets als een onderwerp zelf valt zelfs niets te zeggen. Eigenschappen resp. gedragingen bestaan altijd situationeel. Samenhang tussen de situationeel verschillende, zeg maar, verschijningsvormen van een ... iets, kan

logisch daarom slechts eigenschap- annex gedragloos gedacht zijn. Daarvoor veronderstel ik dat een ... iets een nul-identiteit telt.

En dan verschil ik voorts in zoverre met Bayard van mening, dat volgens situationele gedragsverbijzondering en uitgedrukt met contextuele beschrijvingsverbijzondering wel degelijk “vaste greep [...] op [een] onderdeel” lukt, maar ipv op een “afzonderlijk onderdeel” op een door-en-door betrekkelijk verondersteld onderdeel zonder de illusie van volledige inventarisatie van zulke betrekkelijke verschillen. Nogmaals,

exclusieve aandacht aan één enkel [onderwerp] besteden brengt het gevaar met zich mee dat je dat geheel uit het oog verliest én wat, [met] elk [onderwerp], deel uitmaakt van een veel grotere samenhang die iemand in staat stelt er diepgaand inzicht in te krijgen.[p. 46]

Heb ik het overigens nog wel over Bayards boek? Nauwelijks, maar dat is ook precies wat Bayard voor opbouwende omgang met boeken aanbeveelt. Daarmee strookt mijn taalbegrip, samengevat met de stelling dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Bayard wijst op

een voorwaarde om belang te gaan stellen in wat echt in het geding is, wat niet een [onderwerp] is, maar een ingewikkelde gesprekssituatie, waarbij niet zozeer het [onderwerp] aan de orde is maar eerder wat het allemaal teweeg brengt.[p. 137] Aangezien een [onderwerp] niet zozeer een [onderwerp] is maar veeleer de totaliteit van een gesprekssituatie waarin het rondgaat en telkens verandert, moet er dus op de situatie ingespeeld worden om met juistheid over een [onderwerp] te kunnen praten[. ... V]an belang is wat er binnen de ruimte[s], waarin het meespeelt en voortdurend verandert, [telkens] van geworden is; vervolgens moeten we in staat zijn over dat nieuwe, veranderlijke voorwerp dat een bewegend samenstel is van betrekkingen [...] op het juiste moment juiste uitspraken te doen.[p. 153 Voor] deelnemers [...] worden [betekenissen] bepaald door waar het om draait in de situatie waarin ze zich bevinden.[p. 158] Praten over een [onderwerp] betreft [...] wat het gesprek erover van belang maakt.[p. 164 Het onderwerp] is er slechts als aanleiding[. p. 173]

Enzovoort.

93.5

In 1921 schrijft Le Corbusier (1887-1965) enkele artikelen die in 1923 ook gebundeld verschijnen als **Towards a New Architecture** (Architectural Press, heruitgave /-druk 1997, oorspronkelijk Frans). Destijds voor de zgn gebouwde omgeving merkt Le Corbusier op dat

new problems have presented themselves and new tools have been created capable of resolving them.[p. 269]

Hij ziet het als de verdienste van – wie hij beschouwt als – ingenieurs dat zulke nieuwe mogelijkheden beschikbaar zijn. Maar volgens hem is het aan – wie hij beschouwt als – architecten om het resultaat ermee te verheffen tot

a thing of art, a phenomenon of the emotions, lying outside questions of construction and beyond them.[p. 19]

Tegenwoordig noemt ook menig i(c)t-er zich architect. Wat hij (lees ook: zij) al dan niet terecht als zijn (lees ook: haar) vakdiscipline beschouwt, lijkt mij echter iets anders dan wat Le Corbusier beweert eronder te verstaan. Daarbij klinkt Le Corbusier naar mijn idee overigens nogal hoogdravend, als hij stelt dat

[a]rchitectural emotion exists when the work rings within us a universe whose laws we obey, recognize and respect. When certain harmonies have been attained, the work

captures us. Architecture [...] is “a pure creation of the spirit.”[p. 19 It] is the art above all others which achieves a state of platonic grandeur, mathematical order, speculation, the perception of the harmony which lies in emotional relationships.[pp. 110-111]

Wat ook zgn digitalisering zoals elke, zeg maar, informatietechnologie moet faciliteren is waartoe informatie dient. Dat is afstemming van gedragingen door deelnemers zoals ze verkeren in de situatie zoals zij zich ieder voor zich erin ervaren. Ofwel, in Le Corbusiers woorden,

[t]he human eye, in its investigations, is always on the move and the beholder himself is always turning right and left, and shifting about. [...] At once the problem spreads to the surroundings.[p. 191]

Daarbij zijn deelnemers van de ene tot de andere situatie enzovoort onderhevig aan, vooruit, verhoudingsgewijze wetmatigheden. (Ook) in digitale voorzieningen moeten zulke ‘wetten’ voldoende verdisconteerd zijn. Vooruit, dat vergt adequate harmonie in de zin van gedragsmatig relevante ordening van informatie volgens verschillende betekenissen en samenhang ertussen. Omdat deelnemers zich volgens relevante “surroundings” (lees ook: situaties) moeten kunnen oriënteren, moeten nodige en voldoende beschrijvingen dáárvan onlosmakelijk onderdeel van informatie zijn. Dat zijn contexten, zie ook verderop vermelding van Metapatroon. Hier benadruk ik dat voor welke informatievoorziening dan ook dèrgelijke harmonie meteen geldt als onlosmakelijk onderdeel van “questions of construction.” Mijn indruk is dat zgn ict-ers daar doorgaans niet of nauwelijks rekening mee houden, omdat

[they] live and move within [...] narrow limits[, ...] stifled by custom[, p. 92]

en daaraan gaat informatievoorziening dan ook mank:

The architecture of to-day does not fulfil the necessary and sufficient conditions of the problem. The reason is that the problem has not been stated as regards architecture.[p. 112]

Nou ja, dus niet met architectuur in de betekenis van betekenisvolle ordening ter facilitering van evenwichtige verhoudingen. Wat ict-ers eronder verstaan, blijft feitelijk beperkt tot digitale techniek, tot constructie zou Le Corbusier vermoedelijk zeggen. Hij beweert dat

[w]e are well aware that a great part of the present evil state of architecture is due to the **client**, to the man who gives the order, who makes his choice and alters it and who pays.[p. 18]

Naar mijn idee zijn ‘wij’ ons daarvan juist niet bewust. De opdrachtgever heeft abusievelijk vaak een impliciete opvatting van verhoudingen met zichzelf als de actieve en verder iedereen als passieve ‘deelnemer.’ Dus, zoals hij het ziet, moet de voorziening werken. Dat gaat echter niet op, althans niet duurzaam, wanneer andere deelnemers ‘het’ inderdaad anders zien. De voorziening moet een afstemmingsruimte bieden. Maar op die gedachte brengen – vooral – ict-ers een opdrachtgever blijkbaar evenmin. Een voorziening raakt, als het meezit, verder irrelevant of werkt, als het tegenzit, averechts, omdat een ict-er op zijn beurt een vertekend beeld heeft van – gebrek aan – verhouding en zich weinig tot niets aantrekt van wat de opdrachtgever zegt als voorziening te wensen. Harmonie blijft onbereikbaar zonder verwerking van verhoudingsgewijze wetmatigheden in de opzet. Le Corbusier houdt de moed er echter in:

We shall be understood. These are evident truths.[p. 19] Tell yourselves that architecture has indeed need of your attention. Do not forget the problem of architecture.[p. 20]

Terwijl van alles en nog wat architectuur heet, zie ik erkenning van een gedragafstemmingsgericht informatiebegrip nog niet doorbreken. Besef van relevante wetmatigheid is door en door praktisch, zoals Le Corbusier aangeeft, want

[u]nity of the law is the law of a good plan: a simple law capable of infinite modulation.[p. 50] The idea is constant, in full sway from the beginning [p. 70 applying] a unit which regulates the whole work[. p. 72] It is necessary to press on towards the establishment of **standards** in order to face the problem of **perfection**.[p. 133 A] standard involves exhausting every practical and reasonable possibility [p. 137 allowing for **u]niformity in detail and variety in the general effect** (the exact opposite of what we do to-day)[. p. 265]

Als methodisch beginsel van Metapatroon is – daarom – recursieve contextuele verbijzondering verondersteld als

[o]ne fixed rule governing the units [...] in accordance with practical necessities[. p. 53]

Daarmee kunnen willekeurige ... patronen van samenhangende betekenisverschillen opgezet, bijgehouden enzovoort worden voor

[s]o many reactions, differing in the main for every individual, in spite of the unity of aim which gives the rhythm, and the state of equilibrium. So we get the astonishing diversity which is the result of architectural principle[. p. 51] The form and appearance are in no way preconceived, **they are a result**[. p. 138]

In de titel van de Engelse uitgave is sprake van nieuwe architectuur. De kwalificatie nieuw ontbreekt in de titel van het Franse origineel. In de zin van het volgen van wetmatigheden mikt Le Corbusier inderdaad juist niet op iets nieuws, maar op herstel van aandacht voor bijbehorende verhoudingen. Dat verklaart zijn instemmende verwijzingen naar klassieke voorbeelden en waarom hij schrijft dat

the sense of the plan has been lost[. p. 51]

Als aanleiding om voorzieningen wederom (!) volgens harmonieus plan te treffen, dwz

[to] once more revive the plan [p. 51 for] the happy creation of a system of arrangement[. p. 54]

wijst hij op

[t]he great problems of to-morrow, dictated by collective necessities[. p. 51] We are living in a period of reconstruction and of adaptation to new social and economic conditions.[p. 63]

Met collectief bedoelt hij niet uniform, maar de alsmaar ruimere schaal waarop voorzieningen moeten werken, dus juist ter facilitering van “astonishing diversity” waarop het “architectural principle” dan uiteraard wèl moet zijn berekend. Daarom vermeldt hij de noodzaak van

the indispensable breath of vision, which must be brought to [...] planning[. p. 51] We are dealing with an urgent problem of our epoch.[p.265]

Ik duid relevant open bereik kortweg als stelselmatig.

Wat Le Corbusier noodzakelijk als nieuw beschouwt, en wat niet, volgt uit het

onderscheid dat hij maakt tussen constructie en architectuur binnen (!) het verband dat hij ertussen legt. Daarbij vindt hij

the architect [...] above all an engineer.[p. 180]

Verwarrend? Erg gemakkelijk te volgen is hij niet. Zo wijst hij op

the fixing of a new basis of construction established in logic.[p. 63]

Volgens hem ondergaat constructie dus uitgesproken vernieuwing. Ofwel, volgens zijn kennelijke aanneme van verband tussen architectuur en constructie,

[i]n architecture the old bases of construction are dead.[p. 63]

Maar het beginsel volgens welk architectuur – een – constructie als het ware verheft tot – bijdrage aan – harmonie kan volgens hem onveranderd blijven. Dat kan ook niet ... anders gelet op blijvende aansluiting op zgn wetmatigheden. De vraag is wèl, hoe dat beginsel optimaal valt te benutten voor wat ingenieurs onder de noemer van constructie als nieuwe 'basis' ontwikkelen. In elk geval ziet Le Corbusier dat als de opgave van de architect ... als architect, terwijl hij uiteraard

should have construction at least as much at his fingers' ends as a thinker his grammar.[p. 217]

Met als voorwaarde bekendheid met die nieuwe constructiebasis, als architecten, zo begrijp ik althans zijn opmerking,

[w]e shall not rediscover the truths of architecture until new bases have been established a logical ground for every architectural manifestation.[pp. 63-64]

Consequent uit Le Corbusier zich overigens niet. Wat verderop schrijft hij dat

[c]onstruction has undergone innovations so great that [...] architecture finds itself confronted with new laws.[p. 286]

Met wat hij daar wetten noemt, lijkt hij echter zoiets als constructiewetten te bedoelen. Dus géén, zeg maar, architectuurwetten. Die houdt hij blijkbaar ook verder voor onveranderlijk. Want hij voegt er als aansporing aan toe dat

we can no longer close our minds to the true and profound laws of architecture[. p. 286]

Voor digitalisering acht ik – het open bereik van – het Internet exemplarisch voor zo'n nieuwe, eh, basis. Dat vergt expliciete(re) maatregelen voor borging van ... harmonie in de zin van stelselmatig eenduidige betekenissenordening. Opnieuw geldt m.i. wat Le Corbusier aangeeft als

[a] period of great problems, a period of analysis, of experiment, a period also of great [...] confusion, a period in which a new [synthesis] will be elaborated.[p. 64]

Nota bene,

[w]e must study the **plan**, the key of this evolution.[p. 64]

Zo is het.

93.6

Ik vind zoeken naar algemeen geldige betekenissen vergeefse moeite. En zodra verschillende (!) mensen dergelijke pogingen ondernemen, blijkt dat onherroepelijk tot strijd te leiden. Want aan wat de één beweert, ontbreekt volgens de anders nogal wat, enzovoort. Daarom geef ik er de voorkeur aan om van elke betekenis

betrekkelijkheid te veronderstellen. Ofwel, voor 1. wie is zo'n betekenis geldig in 2. welke omstandigheden? Met voldoende ruimte voor zulke verschillen vervalt aanleiding voor strijd (lees ook: tegenwerking) en erkenning van kritisch-opbouwende verband ertussen bevordert samenwerking. Het effect van zulke wederzijdse bejegening is vaak dat de één de betrekkelijkheid die de ander veronderstelt ... relativiseert en daarmee toch een alweer wat algemener geldige betekenis voorstelt. Motto: erken reële verschillen, opdat nodeloze verschillen vervallen.

93.7

Voor zover ik je vraag begrijp, gaat het voor de zoveelste keer om een relatie waarvoor jij het antwoord wederom meteen zelf geeft met je aanwijzing/suggestie dat de richting ervan omgekeerd geldt (en zoals ik het model ga aanpassen :-). Dus, uitgaande van een – exemplaar van – identificatie laat zich voor een – exemplaar van een – identificatieelementtype een – exemplaar van een – identificatieelementwaarde opgeven. Overigens neem ik graag aan, dat je zoals altijd, en waarom ik je nogal overbodig ook dringend verzocht, zo allang verder gegaan bent. :-)

93.8

De manier waarop een onderwerp dat 'aan' een universiteit wordt onderzocht resp. onderwezen, zeg ook maar academisch, wordt geacht wetenschappelijk te zijn. Enkele voordrachten, zoals de ondertitel luidt,

over het wetenschappelijke van de niet-exacte wetenschappen

zijn door de samenstellers P.B. Cliteur, H.D. Papma en R.T.P. Wiche gebundeld en verschenen als **Overtuigend bewijs** (Boom, 1994). Carel Peeters wijdt zijn bijdrage aan literaire kritiek. Dat is het hoofdstuk **Nog een hele wereld, De criticus en zijn ideografie** (pp. 65-81). Peeters begint met de bewering dat

[d]e manier van denken in de literaire kritiek [...] zo anders [is] dan het gewone denken[. p. 66]

Hoe hij die literaire-kritiek manier vervolgens duidt, vindt ik juist volstrekt ... gewoon. Hij bedoelt daarmee wellicht wat zgn wetenschappers voor gewoon houden, maar daarmee zie ik eveneens géén verschil. Wat mij betreft is ook voor wat als apart wetenschappelijk doorgaat, gewoon maar ... gewoon. Wat Peeters onder de noemer van literaire kritiek opmerkt, vind ik dus zelfs algemeen geldig als kenschets van denken en doen. Ook hoe – wie ik beschouw als – een informatiekundig ontwerper werkt, vormt zeker géén uitzondering. Dus, waartoe zo'n ontwerper men in staat is,

moet [hij] zich vooral zelf bijbrengen.[p. 66]

Voor hij enz. lees ook zij enz. Vervolgens

moeten in [zijn ontwerpen] altijd twee dingen tot hun recht komen: [de informatiebehoefte] d[ie] de [ontwerper] onder handen heeft moet[en] als [voorziening voor informatieverkeer] uit de verf komen, hij moet [die behoeften] alle kansen geven, én de [informatiekundig ontwerper] moet tot zijn recht komen.[p. 67]

Dat laatste klinkt wellicht nogal narcistisch. Volgens – mijn opvatting van – subjectief situationisme telt echter elk gedrag als resultaat van zo'n samenloop, maw door het subject in kwestie voorzien van zijn aandeel. Wat Peeters over een literatuurcriticus opmerkt, gaat daarom beslist tevens op voor o.a. het aandeel dat iemand levert in de

hoedanigheid van informatiekundig ontwerper. Want zoals van elk onvermijdelijk subjectief gedragsaandeel in situationele samenloop is ook

belang van een [informatiekundig ontwerp] dat er uit blijkt dat [de informatiebehoefte] door iemand heen [zijn] gegaan.[p. 67]

De vraag

Waar gaa[n informatiebehoefte] dan doorheen?[p. 67]

beantwoordt Peeters voor een criticus ruwweg met een opsomming. Ik verklaar die dus eveneens geldig voor o.a. een informatiekundig ontwerper. Voor een ontwerp 'gaan' – aanleidingen tot, verkenningen van – informatiebehoefte

door zijn smaak, door zijn kennis, door de tijdgeest voor zover die bezit van hem heeft genomen, door zijn verstand en zijn gevoel.[p. 67]

Op enig moment 'kent' elk subject

het [...] karakteristieke patroon aan ideeën dat zich in [zijn] hoofd bevindt [en d]e[ze] ideografie [wordt] gevormd [...] door zijn smaak, temperament, kennis, ideeën, taalgevoel, verbeeldingskracht, stijlgevoel, voorkeuren, neigingen en inzicht. Niet alleen dit alles, zijn opvattingen[...] gaan bovendien ook nog verbindingen aan met zijn [...] kennis over cultuur, filosofie, psychologie, geschiedenis en de keuzes die hij daarin heeft gemaakt.[p. 68]

Kortom,

een ideografie [laat] het leven [...] zien dat de ideeën [en zodoende de gedragingen] van een [subject] leiden[. p. 69]

Peeters spitst dat allereerst op de literatuurcriticus toe en vervolgens op

de uitoefening van zijn professie[, p. 69]

maar volgens subjectief situationisme zijn dergelijke verbijzonderingen dus nodeloos met eventuele verwarring van dien. Over wat Peeters ideografie noemt, merk ik op dat Charles S. Peirce m.i. hetzelfde 'vermogen' aanduidt als cognitieve massa. Pierre Bayard, zoals Peeters hoogleraar literaire kritiek, heeft het over iemands innerlijke bibliotheek. Inderdaad,

[v]an het meeste in zo'n ideografie is [een subject] zich maar betrekkelijk actief bewust.[p. 69]

Wat subjectief situationisme, met ter verduidelijking de op die grondslag gevestigde stelselmatige modelleermethode Metapatroon, zelfs veronderstelt is de principiële betrekkelijkheid van een ideografie; gedragingen worden in hun wederzijdse afhankelijkheid (lees ook: interdependentie) beschouwd en uitgedrukt. Inderdaad,

[b]ij de anatomie van de ideografie [...] is het van belang zich voortdurend voor ogen te houden dat [de] elementen waaruit zo'n [veranderlijk] patroon bestaat [...] elkaar [...] overlappen, door elkaar heenlopen en op elkaar inwerken.[p. 69] Ze gaan onverwachte verbindingen met elkaar aan, zodat er iets ontstaat [en zich blijft ontwikkelen] dat speciaal karakteristiek is voor [het ene subject], en geen ander [...].[p. 73]

Interdependente dynamiek ten spijt vermeldt Peeters wat hij voorstelt als de voornaamste

ideografische aspecten[Dat zijn] de poëtica, de psychologie, de verwachting van literatuur, de verhouding van literatuur tot het leven, de affiniteiten, de voorkeuren, de

rol van de lezer, het beeld van mensen, de moraal, de filosofie en de loyaliteit ten opzichte van cultuurhistorische perioden[. p. 72]

Sommige van de genoemde aspecten vergen voor informatiekundig ontwerp ipv literaire kritiek uiteraard – enige – vertaling. Die laat ik ter oefening aan de ... lezer. Vooruit, voor poëtica komt wat mij betreft algemener semiotiek (lees ook: teken-annex informatieleer) in de plaats. Hoe dan ook is

[h]et [...] noodzakelijk dat een [subject] de beschikking heeft over zo'n ideografisch patroon[. p. 73]

Ik acht het zelfs beslissend om 'iets' als een subject te duiden, want anders

zal hij zich nooit adequaat in de wereld [...] kunnen verdiepen, laat staan verplaatsen[. p. 73]

een vermogen dat voor 'ontwerp' van – facilitering van – passende gedragsaandelen 'natuurlijk' onontbeerlijk is.

Een wat nadere duiding door Peeters van wat een literatuurcriticus behoort te kenmerken vind ik ook en vooral gelden voor wie telt als verantwoordelijke ontwerper. Zeg dat een informatiekundig ontwerper eveneens leest, te weten de omstandigheden waarin deelnemers aan informatieverkeer ... verkeren. Zoals Peeters voor een criticus stelt, geldt tevens voor zo'n ontwerper dat

[w]at [hij] aan opvattingen en ideeën heeft [...] altijd op gespannen voet [staat] met een [...] eis die aan hem gesteld mag worden: dat hij zo onbevangen mogelijk leest.[p. 73]

Dat houdt voor een ontwerper in, dat hij het belang van alle deelnemers moet overwegen om voorzieningen voor – bevordering van – hun evenwichtige verhoudingen te treffen. Peeters vindt

[h]et [...] bijna teveel om van een criticus na [genoemde] aspecten van zijn ideografie ook nog te verlangen dat hij onbevangen blijft.[p. 73]

Voor een ontwerper acht ik zijn onafhankelijke opstelling zelfs cruciaal om verantwoord werk te leveren. Overigens lijkt mij dat Peeters dat vooral met het aspect "moraal" reeds heeft aangegeven. Dat bevestigt hij wat verderop ook met zoveel woorden, als hij stelt dat

[m]oraal en [...] opvatting over [de objecten van bemoeienis] alles met elkaar te maken [hebben].[p. 77]

Ja, vooral menig opdrachtgever wenst volgzzaamheid dat eenzijdig strookt met zijn belang ipv onafhankelijkheid waarmee zijn belang zelfs beter gediend is, maar waarvan hij wantrouwt dat ook anderen er met hun belangen bij gebaat zijn nota bene op zijn kosten. Dan ontbreekt de voornaamste voorwaarde voor deugdelijk ontwerp(en), punt. Overigens bedoelt Peeters dat de criticus zijn oordeel vooraf niet klaar mag hebben liggen. Zo is iemand die onder het mom van een specialisme klakkeloos een oplossing voorschrijft, dwz zonder adequate probleemverkenning enzovoort, uiteraard géén verantwoorde ontwerper.

De conclusie van Peeters luidt overigens dat literaire kritiek geen wetenschap is. Maar kennelijk vindt hij het toch een, ik zeg maar, onderwerp waarover onderwijs en waarnaar onderzoek óók aan een universiteit moet gebeuren. Maar wat beschouwt hij eigenlijk als de vakdiscipline? Hij lijkt er de beoefening van literaire kritiek onder te verstaan. Moet dat zo nodig aan een universiteit worden onderwezen? Of gaat het daarbij niet om beoefening, eh, zèlf, maar geldt zulke beoefening als onderwerp?

Dat laatste is dan vergelijkbaar met, bijvoorbeeld, kunstgeschiedenis. Dat is géén opleiding tot kunstenaar (als dáárvoor al een opleiding exclusief zou kunnen gelden). Ach, mijn opvatting over wetenschap is daarentegen zó ruim dat het èlk gedragsmoment omvat waaraan een subject met inzet van zijn cognitief vermogen dienovereenkomstig actief aandeel neemt. En ook ontwerper is iedereen dus altijd en overal.

Wat vooral een universiteit m.i. zinvol kan bevorderen, is vermijden dat dogmatische gedragsopvattingen zich vastzetten en, als het daarvoor helaas te laat is, mensen hun dogmatisme helpen àfleren. Wat helaas als bijzonder telt, Peeters wijst er terecht op, is “onbevangenheid” als houding, zeg ook maar naar omstandigheden nodige en voldoende onafhankelijkheid van heersende machtsverhoudingen. Als universiteiten dat openlijk nastreven, kunnen ze publieke financiering prompt vergeten. Maar het is de vraag of ze dat, vooruit, ònuitgesproken wèl voldoende doen.

93.9

Nogmaals zeer bedankt voor je herhaalde vragen resp. aanwijzingen. Er komen er stellig méér! :-)

Ik heb in het linkergedeelte nogal wat gewijzigd. Helemaal kloppen in de zin van operationeel dekkend hoeft het m.i. overigens zeker niet. Want deze versie van de proefopstelling is wat mij betreft vooral bedoeld voor de stàrt van een enigszins herkenbare simulatie van verband op stelselschaal. Als jij ervoor zorgt dat 'het' werkt, hebben we alweer iets concreters om ter discussie te stellen. Maar als het bijgevoegde model daarvoor nog steeds niet deugt, hoor ik het uiteraard graag wederom zsm.

93.10

In de tekening heb ik ook die vier relaties 'omgedraaid.' Volgens wat jij logisch vindt, moet dat, zo vermoed ik althans, dan ook nog gebeuren met de relaties met aan de ene kant (informatie)elementtype, helemaal linksboven. Of? Ik wacht jouw antwoord op deze vraag af, voordat ik je een volgende modelversie stuur.

Het knooppunt (verwerkings)parametertype? Dat is bedoeld als ... aanknopingspunt voor verdere verkenningen. Laat daarom vooral maar zo ... hangen. :-)

Wat de logica van relatierichting betreft, kan het zijn dat jij en ik van verschillende, eh, momenten uitgaan? Voor zover ik jou begrijp, 'kijk' jij naar wat je te zien krijgt dat geregistreerd staat, terwijl ik voor zo'n richting nog denk aan de registratie die daaraan voorafgaand noodzakelijk is. Hoe dan ook, blijf ajb vooral aanbevelen wat naar jouw insteek operationeel strookt met allebei. Het model is telkens gauw genoeg aangepast.

93.11

Nav het eerste hoofdstuk van **De mens als speelgoed** (Bohn Stafleu Van Lochem / Kosmos-Z&K, 1995) schreef ik [aantekening 92.28](#). Inmiddels heb ik die bundel met teksten van R.H. van den Hoofdakker helemaal gelezen. Mijn indruk is dat hij terecht ook verder vooral consequent wijst op – de noodzaak van erkenning van – een betrekkelijke gedragsgrondslag. Ik ken die als subjectief situationisme.

Aan ontkenning van zulke betrekkelijkheid gaat m.i. digitalisering ernstig mank. Dat maakt de, eh, analyse van psychiater Van den Hoofdakker dus ook informatiekundig enz. relevant. Daarom vul ik hier genoemde aantekening graag aan.

Zo heeft Van den Hoofdakker

het gevoel [...] een taboe te doorbreken, [zich] niet te houden aan de ethische regels van [z]ijn vakbroeders en van de maatschappij. Dat [hij] dat dan toch doe[t], komt omdat [hij] meer geef[t] om verandering dan om conservering van de bestaande verhoudingen.[p. 32]

Tja, zgn ict-ers koesteren hun imago van vernieuwers. Aan heersende verhoudingen veranderen zij doorgaans echter niets. Integendeel, volgens mystificatie van hun zgn vakdiscipline als onnavolgbaar specialisme

kunnen [z]ij de maatschappij manipuleren en de maatschappij ons. [Want z]olang [...] [z]ij de enigen zijn die weten hoe dat[, zeg maar programmeren,] moet, zullen [z]ij kunnen doen wat [z]ij willen en tegelijk doen wat de maatschappij van ons wil.[p. 32]

Van den Hoofdakker noemt dat dubbel,

[enerzijds e]en ethiek kortom van de heersende klasse: de mensen zijn onze ondergeschikten, wij weten hoe het moet, [anderzijds] een ethiek van de ondergeschikte: wij bemoeien ons er niet mee, wij doen ons werk en ze zoeken het maar uit.[p. 33]

Nee, verhoudingsgewijs verandert er niets door wie, voor hemzèlf comfortabel,

zijn wetenschap maatschappelijk isoleert en zich niet bezig wenst te houden met zijn eigen veronderstellingen.[p. 33]

Ook nogal wat zgn ict-ers

hebben een ethiek op grond waarvan [z]ij ieder handelen tot puur [techn]isch kunnen verklaren (puur [techn]isch betekent niets, dat is de bedoeling ook niet, [z]ij bedoelen daarmee: geheim handelen), een ethiek waarin geen verantwoording wordt afgelegd van het feit dat [techn]isch handelen maatschappelijk handelen is. Van daar het oneindig rekbare van de [techn]ische ethiek: zij identificeert zich gemakkelijk met alle andere ethiek en dus meestal met de ethiek van de machthebber.[pp. 33-34]

Wat Van den Hoofdakker in het hoofdstuk **Medische ethiek en de status quo** (pp. 31-38, oorspronkelijk 1970) beweert over “de medische stand” geldt m.i. inmiddels beslist ook voor ict-ers voor zover zij zoiets als een beroepsgroep vormen en

daarmee een van de hechtste bolwerken van het establishment, een van de machtigste verzorgers van de continuïteit van de conservatieve moraal. En ze zal dat blijven zolang er geen feed-back op haar gedrag is en men haar handhaaft als ons heilige huis.[p. 34]

Nogmaals, ook van ict-ers is gedrag in die hoedanigheid

vooral sociaal gedicteerd en niet door de verschijnselen. De verschijnselen worden zelfs niet eens geheel geobserveerd; er is een systematische blinde vlek, er wordt uitermate selectief geluisterd en gekeken[. ...] Dit alles is tot op grote hoogte onvermijdelijk, maar waar het hier om gaat is dat zij dit niet weten.[p. 35]

Nota bene,

iedere [specialist] is een beïnvloeder van gedrag, bewust of onbewust. Nog algemener, wij zijn allemaal beïnvloeders van elkaars gedrag in ons dagelijks leven.[p. 35]

Ofwel, betrekkelijkheid telt principieel en daarop moeten daarom tevens digitale voorzieningen voor maatschappelijk informatieverkeer berekend zijn. Daar komt echter niets van door

[d]e rekbaarheid van de ethiek en het dictaat van de maatschappelijke orde[. p. 35]

Er heerst een

soort dwang dat speelt met je [...] ethiek[. ...] Wat er in feite van je verlangd wordt is de [overgeleverde] theorie ter hand te nemen, snel enkele feiten te verzamelen die daar in passen en [...] een aardige rationalisatie te verschaffen. Er wordt niet gevraagd te observeren, want dat is gevaarlijk, niet te luisteren, maar tegen de mensen 'aan te praten'. [...] Dit is ongevaarlijk modderen binnen een vaststaand kader, dat zelf niet ter sprake mag komen; dit is gehoorzamen aan de eigenlijke wens van de vragensteller, dat alles zó opgelost wordt dat er niets verandert.[p. 36]

Nee,

[n]iets is [...] minder werkzaam dan problemen op te lossen op basis van een ethiek die zelf wel eens de belangrijkste factor zou kunnen zijn in het ontstaan [er]van[. p. 37]

Wat er met overheersend technische oriëntatie bij inschiet, is gedragsmatige oriëntatie op deelnemers aan informatieverkeer met – erkenning van – variëteit van dien. Wanneer ict-ers meteen aan de slag gaan volgens wat zij als hun vakgebied beschouwen, geldt dat zowel voor henzelf als voor de overhaaste opdrachtgever ook helemaal niet als rampzalig gemis. Wat echter ontbreekt, is deugdelijk informatiekundig ontwerp. Een bekwame ontwerper veronderstelt betrekkelijkheid inclusief van hemzèlf. Dat brengt Van den Hoofdakker onder de noemer van diagnose tot uitdrukking door te stellen dat

[e]r [...] niet zoiets [is] als 'de' diagnose. Ik bedoel hiermee dat nergens op deze wereld de diagnose verstopt ligt, die we zouden moeten proberen te vinden. Een diagnose maken we zelf, een diagnose is een standpunt. Er is geen standpunt te bedenken van waaruit men volstrekt autonoom, volstrekt onafhankelijk van de verschijnselen, deze verschijnselen zou kunnen bestuderen. Wij zijn als diagnostici onderdeel van het proces dat wij diagnostiseren.[p. 40] wij zitten in deze cirkelgang en onze enige ontsnapping is, dat we dit weten.[p. 64]

Opdrachtgevers blijken er vaak niet van gediend, want

[w]ie zich er niet [meer] van bewust is dat zijn gedrag, zijn keuzen, zijn beslissingen, zijn visies op problemen, zijn diagnoses van situaties [betrekkelijk] gedicteerd zijn, kan zich de luxe veroorloven te denken dat hij individuele, autonome beslissingen neemt.[p. 41]

Wanneer opdrachtgevers aldus uitgaan van hun standpunt en dat strikt willen handhaven, geven zij slechts 'ruimte' aan – wie zich herkenbaar gedraagt als – daaraan gehoorzame uitvoerders. Ach, wie daarvoor op ict-ers vertrouwt kan zich weliswaar gauw laten misleiden, maar heeft dat vanwege het strikte 'eigen' standpunt niet eens door:

Onverzoenlijke standpunten ontstaan als diagnostici hun diagnoses niet meer als door hen zelf gemaakt, maar als aan hen gegeven beschouwen, alsof hun de waarheid, de enige samenhang der dingen, zou zijn geopenbaard.[p. 40]

Dan blijft het zowel opdrachtgevers als technisch-uitvoeringsgerichte ict-ers niet dagen dat allereerst inschakeling van een, vooruit, eigenwijze ontwerper vervolgens ook en vooral voor henzèlf, hmm, nuttig is:

Autonomie en identiteit kortom worden vaak verwisseld met geconditioneerd, aan een bepaald hiërarchisch systeem aangepast en in een bepaalde groep ingepast gedrag.[p. 42]

De aanduiding als "luxe" wijst op de moeilijkheid om iemand die er zelfs recht op – verkregen – meent te hebben, ook maar te laten overwegen dat

[s]tandpunten [...] als niet autonoom [worden] ontmaskerd, zogenaamde autonome standpunten als geconditioneerd en dus als heteronoom [worden] gezien; identiteiten worden doorzien als geleende identiteiten, als rollen.[p. 43 H]et feit [is] dat iemand niet iets 'is', maar op een bepaalde manier in een bepaald verband functioneert.[p. 44 Dat vergt] inzicht in onze identiteit in iedere situatie, een identiteit die niet autonoom kan zijn.[p. 52]

Inderdaad, subjectief situationisme. Daaruit volgt informatiekundig dat gedragsbeschrijvingen nodig en voldoende gedifferentieerd moeten zijn volgens combinaties van enerzijds ob- resp. subjecten, anderzijds situaties. Als stelselmatig bemeten modelleermethode is Metapatroon geschikt voor

een continu diagnostiseringsproces[. ...] Dus niet het motief: hoe kan ik het zo draaien dat ik gelijk krijg, of: ik moet alleen wachten op de bevestiging van mijn hypothese, maar het motief: heb ik wel gelijk? dient een richtsnoer te zijn in ieder [ontwerp].[p. 50]

Waarin de ontwerper overigens wèl gelijk wil hebben èn krijgen, :-) is uiteraard de veronderstelling van betrekkelijkheid. Daarentegen wordt met overhaaste keuze voor een oplossing(srichting)

in het geheel niet een echte verificatie (die alleen kan bestaan als er een falsificatie kan plaatsvinden) nagestreefd. Het gelijk staat al vast[p. 50 terwijl] niets [...] gevaarlijker [is] dan het spoort redelijkheid dat zijn eigen mogelijkheden niet relativeert: de schijnredelijkheid.[p. 68]

Maar wat telt als het gelijk van een therapeut, zoals natuurlijk ook een informatiekundig ontwerper in menig opzicht, over ethiek gesproken, therapeut behoort te zijn? Zijn betrokkenheid is tijdelijk ter bevordering van betrekkingen tussen anderen. Hij gaat dus een betrekking aan om zich er ook aan te onttrekken. Daarom stelt Van den Hoofdakker, dat

[h]et enige dat mij te doen staat is, als ik mijn vak opvat in sociaal-kritische zin, [mensen] h[un] mondigheid te gunnen of h[un] mondigheid zo veel mogelijk te laten waar maken[, dwz ze] een situatie aan te bieden, waarin zij hun eigen beslissing kunnen nemen. Afwijzen van autoriteit en afwijzen van verantwoordelijkheid is vaak moeilijker dan die te aanvaarden. Maar dit afwijzen is noodzakelijk als je een verantwoordelijkheid opgedrongen krijgt die de jouwe niet is en niet kan zijn. Paradoxaal gezegd is je échte verantwoordelijkheid dikwijls het afwijzen van verantwoordelijkheid.[p. 53] Deze verhouding is er een die ik gewoon samenwerking tussen volwassenen zou willen noemen.[p. 63]

Zo'n onafhankelijke opstelling kan een opdrachtgever onverdraaglijk vinden, als krenking ervaren. Voordat een ontwerper binnen is, ligt hij er in dat geval alweer uit (waar hij dan maar gelukkig om moet zijn). Wie zich eenzijdig verheven waant, staat er immers niet voor open dat

[w]erkelijk oplossen van problemen [...] vragen naar de oorzaken, werkelijk veranderen van gedrag [...] analyse van gedrag [impliceert]. [...] Ik wil maar zeggen: we kunnen eindeloos bezig blijven met vragen naar een nieuwe ethiek, naar nieuwe gedragsregels voor nieuwe problemen en het allemaal vreselijk moeilijk vinden, een worsteling zelfs, als die oude ethiek, de oude vooronderstellingen, de oude modellen, de oude status onbesproken blijven en daarmee de generatoren van onze problemen.[p. 57 D]it gebrek aan openheid en voorlichting [...] wordt niet gezien, terwijl men er wel zeer veel over klaagt.[p. 59]

Consequent gaat Van den Hoofdakker ervan uit dat

onze identiteit, die van [...] iedereen, [...] er een [is] die alleen beschreven kan worden met betrekking tot onze omgeving [p. 59 maw uitgaande van] het vermogen dat de mens in staat stelt om zelf zijn omstandigheden mede te creëren en om op de variaties in de situatie om hem heen gevarieerde reacties te vertonen[. p. 69 L]evende organismen, hun onderdelen, hun produkten, ze zijn allemaal per definitie 'sociaal', dat wil zeggen omstandigheden scheppend en afhankelijk van omstandigheden[. p. 70] Gedrag van levende organismen vindt plaats aan de hand van situaties die op hun beurt weer produkten zijn van gedrag dat op zijn beurt weer afhangt van situaties, enzovoort. Dat wil zeggen dat er sprake is van kringlopen in oorzakelijke verbanden, dat oorzaken weliswaar gevolgen hebben, maar dat gevolgen op hun beurt weer oorzaken kunnen zijn.[p. 146] Ieder mens is uniek in zijn eigen unieke situatie[, omdat] input- en outputverhoudingen van mens tot mens verschillen[. p. 80 Wat telt, is] de eigenschap om met een [...] variatie aan input om te gaan en daar een [...] variatie aan antwoorden op te vinden[. p. 80 D]e mens is een organisme waarvan het gedrag mede bepaald wordt door de context en waarvan het gedrag mede de context bepaalt waarin het leeft[. p. 82] Een persoon bestaat niet zonder sociale context. [...] Zonder zijn sociale context [is] zijn gedrag slechts [...] onbegrijpelijk[. pp. 126-127 G]edrag is context-gevoelig [p. 95 en] kan [...] kortweg worden gekarakteriseerd als de manier waarop de mens zich verhoudt tot zijn omgeving.[p. 104 V]an gedrag [is] de meest essentiële eigenschap [...] dat het interactief is.[p. 128] Op geleide van de omgeving [...] leert de mens met zijn predispositie [...] gedrag [...] te produceren. De predispositie verandert met de tijd en is op ieder gegeven moment een product van omgeving en daaraan voorafgaande predispositie, enzovoort[. p. 125 W]ij ontwikkelen het vermogen om aan situaties redenen te ontleen die ons 'bewegen' tot handelen.[pp. 144-145]

In termen van zgn systeemtheorie alweer algemener uitgedrukt:

Het gedrag van [ee]n element is, behalve afhankelijk van zijn eigenschappen (die op zich weer afhankelijk zijn van vroegere systemen waarin het element ingeschakeld is geweest [...]), ook in hoge mate bepaald door de toestand van het gehele systeem waaraan het deelneemt. Anderzijds bepaalt het element natuurlijk mede de toestand van dat hele systeem.[pp. 106-107] Het gedrag van systemen laat zich alleen bestuderen in de tijd[, ... aangezien interacties zich over tijdsverlopen voltrekken. [...]] Op welk niveau men zijn aandacht ook richt, [...] overall is sprake van adaptatie aan context[. p. 158]

Ingewikkelder is het niet :-)) wat Van den Hoofdakker voorstelt als

het biopsychosociale concept[. p. 149]

Ofwel, interdependentie (lees ook: wederzijdse afhankelijkheden, wisselwerking) Ook zgn digitalisering blijft, herstel, ook ict-ers blijven echter heersende verhoudingen, herstel, heersers dienen zolang zij in de "luxe" kunnen

leven [...] met het concept dat men iemand is, los van alles [p. 59]

om daarbij gemakshalve maar als vanzelfsprekend te verwachten dat de ànder zich ernaar moet schikken daaraan, eh, natuurlijk wèl ... vást te zitten. Zulk èxtra vals, want strikt eenzijdig opgevat, atomisme dat

de suggestie van context-onafhankelijkheid [wekt, p. 80] kan men zich inderdaad verbeelden, [...] zolang men ingebed is[, nou ja, zich men ingebed waant,] in een eenduidige situatie en de gehele omgeving die identiteit bevestigt, zodat die identiteit een soort self-fulfilling prophesy is.[p. 59 Volgens] dergelijke methodologische verabsolutering [hebben àndere] mens[en] zich [...] aan te passen aan de methode en niet omgekeerd.[p. 69] Maar de gedachte dat op deze wijze [...] interacties [...] verklaard kunnen worden is een naïeve.[p. 159]

Dat associeert Van den Hoofdakker met autoritaire houding en

[v]oor de opleiding tot autoriteit is een autoritaire opleiding nodig[. p. 63]

Dus, zolang daaraan niets verandert, ... verandert er niets en blijft zgn specialisten

[d]eze geïsoleerdheid, deze maatschappelijke inertie, deze autoritaire rol [...] van alle kanten opgedrongen. En in onze beroepskeuze zit al een stuk aanvaarding van die rol. Die rol wordt vaak impliciet versterkt in onze opleiding.[p. 63]

Tegen verstarring, zo vervolgt Van den Hoofdakker,

zult [u] moeten leren omgaan met problemen waartegen u niet opgewassen bent, leren leven met ondeskundigheid en onzekerheid. Dat u moet luisteren naar wat er gezegd wordt en niet door wie. Dat u zinvolle opdrachten gerust kunt gehoorzamen en zinloze niet.[pp. 63-64]iedere stap die u verzet [is] een maatschappelijke en dus een politieke[. p. 64]

Nee, hij schrijft nergens dat de opgave eenvoudig is. Maar willen we ons(zelf) soms voor de gek (laten) blijven houden?

93.12

Je zit niet op het doen van nòg een onderzoek te wachten. Dus bespaar ik je bij nader inzien zelfs maar een eerste verwijzing naar theorie van, zoals het in het Engels heet, diffusion of innovations. Ik heb zo'n theorie destijds, toen ik ambtenaar van het ministerie van Buitenlandse Zaken was, overigens leren kennen ivm ontwikkelingssamenwerking. Klopt, worstelingen met afwijkende waardenstelsels en zo.

Wat ik benadruk in de versie die vooral E.M. Rogers ... verspreid heeft weten te krijgen, is dat er uiteraard niets verandert zònder iemand die überhaupt iets nieuws bedenkt, maar dat een katalysator onmisbaar is om er verder dan de oorspronkelijke bedenker mee te komen. In de theorie luidt de aanduiding voor zo iemand: kampioen. Tja, als je toch op zoek moet naar een, eh, nieuwe promotor, kan je de spreekwoordelijke twee vliegen in één klap slaan wanneer je er meteen zo'n zgn kampioen aan hebt. Ik beseft dat het een moeilijke opgave is om een, zeg maar, passende hoogleraar op te sporen. Maar zònder iemand die bereid is jouw grondslagherziening te erkennen èn bevorderen, is allereerst promotie véél en véél moeilijker, en moet je, stel dat je die nodeloos langdurige uitputtingsslag overleeft met het resultaat dat jij wenst, erna alsnog een kampioen zien te vinden.

Een zeer beknopte inleiding tot – wat ik versta onder – semiotiek tref je aan in [Geef mij ajb even de pindakaas!](#)

Als je me het doen van een vlotweg opgekomen suggestie veroorlooft, helpt het je wellicht om over het begrip categoriefout te beginnen? Wikipedia:

Een **categoriefout** wordt begaan wanneer een eigenschap wordt toegekend aan een entiteit, die echter niet van het juiste type is om die eigenschap te bezitten.

Het Engelstalige Wikipedia-lemma **category mistake** is alweer iets uitgebreider. Zonder er verder iets over te lezen ben je enkele gezaghebbende verwijzingen verder (die niemand natrekt).

Ik zou zeggen, zie ook de onderwerpen van zorg in de Grondwet, dat de overheid – in een verzorgingsstaat – als het ware zelfs een categorie op zichzelf is als het gaat om het treffen van voorzieningen voor maatschappelijk verkeer. Het is ònontkoombaar dat – medewerkers van - overheidsinstellingen daarvoor óók deelnemers aan dat verkeer zijn. Maar de deelnemercategorie is, nou ja, dat vind ik, dus een àndere categorie dat die van, zeg maar, infrastructuurboer. Zodra de

overheid ze door elkaar haalt, kan de bedoeling de bevordering van orde geweest zijn, maar ontstaat slechts extra wanorde. De volgende poging om die te bestrijden gaat echter mank aan dezelfde ... categoriefout, enzovoort.

Wat digitalisering betreft beschouwen – medewerkers van – overheidsinstellingen zichzelf nog vooral als gebruikers. Onder handhaving van die categorie proberen ze dan wat te doen aan zgn generieke infrastructuur, maar komen daarvoor ieder voor zich niet l0s van hun resp. particuliere informatiebehoefte. Dat levert netzo particuliere aanzetjes op, weliswaar allemaal onder de – valse – noemer van infrastructuur, maar met de noodzakelijkerwijs enkelvoudige, stelselmatig dekkende infrastructuur verder weg dan ooit.

Als jij de vergelijking ongepast acht, moet je het zeggen. (Maar) zoals ik je begrijp, is er geen enkele reden om – medewerkers van – overheidsinstellingen in inkopende zin nota bene als deelnemers aan zakelijke transacties uit te zonderen van de, hmm, klantencategorie. Houd die categorie, vooruit, zuiver en aldus zo algemeen mogelijk geldig. Dan blijft het redelijk te begrijpen, pakt werking redelijk uit. Ga als ‘gewone’ marktinkoper dus niet tegelijk marktregelaartje spelen met verwarring, misbruik enzovoort van dien. Dat betreft een andere categorie, en houd ook die zo zuiver mogelijk. En ga volgens die categorie dus géén aparte klantencategorie vestigen. Volgens de ... voetbalregels behoort de scheidsrechter niet tot een van of zelfs beide elftallen en dankzij algemeen geldige regels kan elk elftal tegen elk ander elftal uitkomen.

Als je de categoriefout extra zwaar wil aanzetten, zou je er nog wat theorie van situationele ethiek tegenaan kunnen gooien. Ik geloof dat je daarvoor ter oriëntatie prima bij – het Wikipedia-lemma gewijd aan werk van – Alasdair MacIntyre terecht kunt.

Of, stellig nog verstandiger, trek je hier helemaal niets van aan.

Ik vond het leuk en interessant je zo uitvoerig te spreken. Met dank voor je vooralsnog onbetaalde koffie, zeer graag tot ziens.

93.13

Intussen denk ik nav ons gesprek er verder over na, of je er baat bij zou kunnen hebben een grondslagenkwestie te suggereren. In de woorden van Wim T. Schippers “Verdomd interessant maar gaat u verder.” Een discussie komt immers zelfs nooit op gang, zolang de ander – om welke redenen dan ook – niet in staat is ‘onder’ wat jij beargumenteert een paradigma te (h)erkennen dat kennelijk afwijkt van wat z/hij tot dusver – al dan niet klakkeloos – passend acht. Zo iemand blijft je – doorgaans onbewust – dwingen je aan te passen. Dat doe je dus niet, maar als z/hij de agenda bepaalt kom je ook niet verder.

93.14

De n0g bejaardere man die zich in Gent aan jou als semioticus voorstelde, moet wel die architect zijn geweest. Zo ja, dan was hij eerder o.a. directeur van een toenmalige opleidingsinstelling voor (stede)bouwkundig architecten. Over publicaties van zijn hand kan ik zelfs niets ontdekken, dus evenmin enige uitleg waarom hij zich semioticus noemde.

Maar hij had uiteraard gelijk, nou ja, naar mijn idee. Volgens subjectief situationisme beschikt een zgn subject over cognitief vermogen, met motief (lees ook: doel e.d.) als factor, voor vooringenomen duiding van ‘zijn’ situatie. De zgn werkelijkheid kan als zodanig echter niet bij hem, zeg maar, binnenkomen. Dat ... verloopt telkens via

een teken. Voilà, semiotiek. Er is verder cognitief aan, dat momentane interpretatie van een teken door het subject in kwestie bepaling betreft van zijn gedrag voor aanpassing van zichzelf – inclusief zijn motivationele vooringenomenheid – en wat hij als situatie duidde, enzovoort.

Ben je er nog? Kortom, wat naar ontwerp van een architect (lees dus ook: ontwerper) door uitvoering onderdeel van de werkelijkheid gaat ... vormen, kan een subject als het ware situationeel gaan treffen met invloed op zijn verdere gedrag van dien. Zo beschouwd verdient óók (stede)bouwkundige architectuur aandacht volgens semiotische grondslag.

Klopt, dat geldt beslist voor gecodificeerde regels. Volgens subjectief situationisme geldt elk teken als een verzoek tot inschikkelijkheid. Ofwel, het ene subject brengt een teken voort om gedragingen van – verschillende – subjecten afgestemd te krijgen. Zo laat zich een teken analyseren. Wat was de bedoeling er ook alweer mee? En heeft het ook zo uitgepakt? Wie weet gunstiger, maar met sommige – vele? – regels zoals de Aanbestedingswet dus zelfs averechts.

Ben jij vertrouwd met gedachtenexperimenten? Zo probeer ik me voor te stellen, dat de Aanbestedingswet geldt voor elke transactie – wat dat ook is – tussen willekeurige welke, vooruit, (rechts)personen. Word jij op een halve volkoren uitgestuurd? Als jij denk daarvoor zomaar een bakkerswinkel te kunnen binnenlopen, heb je het dus grondig mis. Alles in TenderNed, en TenderNed voor alles, nietwaar? Lees nationale staat voor zo'n universeel TenderNed en vervang dat 'systeem' vervolgens door 'planning,' ziedaar 'zuiver' communisme. Of dat ooit gewerkt heeft? Waarom is dat – geen – onzin? Gedegen studie van de leer van transactiekosten heb ik nooit gemaakt, een oppervlakkige overigens evenmin, maar ik kan mij niet voorstellen dat marktwerking een oplossing, heel praktisch, is voor het probleem van naar hun aard immers onproductieve transactie-activiteiten. Hoe blijven die minimaal resp. laten die zich optimaal vermijden? Zie ook de website van PIANOo voor – verwijzingen naar – documentatie over invloed van de wet op transactiekosten. :-)

Nu is alles betrekkelijk. Als een halve volkoren intussen pakweg anderhalve euro kost, zijn maatregelen die de kosten opdrijven tot een veelvoud ervan natuurlijk niet populair. Maar, ach, zou je kunnen zeggen, als 'iets' een miljoen euro kost, zijn de extra transactiekosten van enkele duizenden euro wellicht wèl, eh, gerechtvaardigd door de ermee onevenredig grotere kwaliteitsborging.

Maar dat is allemaal allang geregeld, zelfs algemeen met navenante verdeling van verhoogde transactiekosten (waarvan, als een soort evenwichtstoestand, vrijwel niemand zich bewust is). Over afstemming gesproken, waarvoor is de inkoper verantwoordelijkheid, en waarvoor de verkoper?

Wie volgens de Aanbestedingswet meedingt, ziet zich tot verhoging van – zijn aandeel aan – transactiekosten gedwongen. Dat is in tegenspraak met één van de bedoelingen van de wet, te weten versterking van concurrentieverhoudingen. Maar is dat de werkelijke bedoeling? Is het zo verrassend dat posities in heersende machtsverhoudingen ermee gediend zijn? Wie doet er nog mee? Nogmaals, alles is betrekkelijk. Voor zulke opdrachten raakt mededinging beperkt tot grote, gevestigde aanbieders. Hoezo, concurrentie? Hoezo, kwaliteitsborging? Hoezo, vernieuwing?

93.15

Ik vermoed toch dat KPN nav mijn aanvraag voor verlenging van ketenmachtiging met eHerkenning wat 'in' Ziggo wilde rommelen en dat Ziggo daar niet van gediend was. Maar het is nogal suf van Ziggo om mij van een blokkade van mijn

emailaccount op de hoogte stellen met een ... emailbericht (zoals bleek toen 'het' na wijziging van wachtwoord weer werkte). En ik ontdekte die blokkade dus door via webmail te proberen in te loggen; toen ik kreeg ik zo'n melding wèl.

93.16

Het spijt me van àl jullie moeite! Nòg niet. Volgens wat governance heet, houdt IVO inderdaad bestuurders als het ware gegijzeld. Met hùn instemming, gebaseerd op de voor hen zeer welkome mogelijkheid van onttrekking aan verantwoordelijkheid, want commissie zus, groep zo, enzovoort, is er een nagenoeg ondoordringbare vesting opgetrokken. Er kan niets in èn er komt niets uit.

Arre Zuurmond stelt als Regeringscommissaris Informatiehuishouding in een vraaggesprek met Kustaw Bessems (in: **de Volkskrant**, 13 januari 2024) o.a. dat

stafafdelingen [...] op ict- en digitaliseringsgebied vaak meer te zeggen hebben dan de uitvoerende professional zelf. [...] Zij bevredigen hun controlebehoefte door extra eisen te stellen aan de ict, waardoor de professional steeds meer klem is geraakt.

Dat is dus nog mild uitgedrukt. Waarmee jullie als inhoudelijke vraag stug verder proberen te komen, over "eisen" gesproken, stuit steevast op weerstand volgens strikt procedureel aanbod. Hoe verder?

Verspreid over het gesprek maakt Zuurmond enkele opmerkingen waar opbouwend wellicht aan valt vast te knopen. Vooruit, noem juist dàt ... eisen.

Onder de noemer van "rechtsgelijkheid" geldt complementair aan de eis van gelijke behandeling in gelijke gevallen dat, zoals Zuurmond terecht beweert,

mensen [...] naarmate ze ongelijk zijn, [...] ze ongelijk behandeld [moeten] worden.

Maar hoe laat zich dat verantwoord faciliteren? Zover is ook de Regeringscommissaris helaas nog steeds niet. Jullie volgen echter al jarenlang het spoor van stelselmatig eenduidige betekenissenvariëteit. Dat staat o.a. in **Stelselmatig op orde** uitgelegd. Willen de nota bene rechtspakelijke bestuurders soms rechtsgelijkheid frustreren?

Wat Zuurmond voorts aangeeft, is dat

je [...] informatie klaar [moet] hebben staan voor de professional die ermee moet werken.

Hij doet met zoveel woorden een oproep vermenigvuldiging van informatie door heen en weer sturen van afschriften te staken. Als alternatief noemt hij

een platform [waarop] professionals uit verschillende disciplines [samenwerken].

Dat lijkt toch nogal simplistisch gedacht. Hoe stelt hij zich zo'n voorziening voor? Gaat het om de centrale informatieverzameling? Hmm, dat is om allerlei redenen onwenselijk resp. -haalbaar. Ga voor optimaal hergebruik daarom van een federatieve opzet uit. In combinatie met stelselmatig variëteitbeheer van informatie volgen jullie daarvoor, heel praktisch, tevens al jarenlang het spoor van de zgn informatieronde. Zie voor uitleg daarvan eveneens o.a. **Stelselmatig op orde**. Tja, over onttrekking aan verantwoordelijkheid gesproken, voor wie resultaten weigert te bekijken, bestaan ze niet.

Zoals jullie wederom zien, blijf ik **Stelselmatig op orde** maar noemen. Want dat acht ik nog steeds het enige document dat informatiekundig een in maatschappelijke zin samenhangend informatiebeleid voor rechtspakelijk informatieverkeer schetst. Voor zover ik ken wat onder beleidsnoemer van IVO afkomstig is, heb ik daarin slechts

enkele nietszeggende generalisaties gelezen om te verhullen dat de feitelijk apàrt opgevatte insteek met voorrang digitale techniek(en) betreft. Daarom stel ik voor dat jullie **Stelselmatig op orde** agenderen als aanzet voor informatiebeleid. Ik zou zeggen, kijk maar eens wat 'ze' er in allerlei commissies, groepen e.d. van vinden. Op die manier kan je procedurele bezwaren afwimpelen en aandringen op inhoudelijk commentaar. Tot dusver 'weet' IVO discussie te ontlopen om te kunnen dóórgaan. Maar met wàt, eigenlijk?

93.17

Met dank voor je aanwijzing, inmiddels heb ik het vraaggesprek gelezen met Zuurmond, thans Regeringscommissaris Informatiehuishouding. Ook hij associeert een informatiekundige ten onrechte met een bestuurskundige opgave in de zin dat de bestuursorganisatie zou moeten veranderen. De informatiekundige insteek staat echter allang, zeg maar, haaks op de organisatie- annex bestuurskundige. Dat komt door het netwerkarakter van digitalisering. Je zou ook kunnen zeggen dat er in informatiekundig opzicht nog slechts één ... organisatie is. Wat hoe dan ook geen zin – meer – heeft, dat zegt Zuurmond met zoveel woorden, is om informatievoorziening strikt per – traditionele – organisatie te regelen. Onder de noemer van platform schiet hij echter zelfs door. Want voor wat hij met platform lijkt te bedoelen, valt niet te ontkomen aan een, inderdaad, organisatie. Maar als dat één organisatie voor verzameling van àlle informatie moet zijn, lijkt het mij een onmogelijke opgave om àlle traditionele organisaties mee te krijgen. Niet eens aan beginnen, dus. Ooit heb ik als aanvulling op de trias politica weliswaar – de – registermacht voorgesteld, zie [Pentas politica](#), maar dat is nog wel wat ànders dan een enkele registerorganisatie. Wat er enkelvoudig moet komen, is – ook – infrastructuur voor digitale facilitering van informatieverkeer. Dat vergt ipv toespitsing op bestuursverhoudingen juist abstrahering ervan. Infrastructuur is – pas – passend, wanneer die geschikt is voor willekeurige gebruikers (hier: verkeerdeelnemers) met hun willekeurige behoeften. Apàrt voor de zgn informatiehuishouding van het openbaar bestuur zijn er dan géén afwijkende verkeersvoorzieningen meer nodig. Voor ambtenaren zijn er immers ook geen aparte fietspaden enz. aangelegd.

Het is overigens merkwaardig om überhaupt een informatiehuishouding van het openbaar bestuur te veronderstellen. Vrijwel àlle informatie waarover een medewerker van een overheidsinstelling moet ... beschikken, krijgt z/hij via zgn uitvraag geleverd door burgers en bedrijven. De minieme fractie aan informatie die z/hij toevoegt, betreft de overheidsbeschikking.

In het verlengde van wat Zuurmond stelt, kan àlle informatie dus blijven bij de resp. burgers en bedrijven die de bronnen ervan zijn met o.a. medewerkers van overheidsinstellingen die, mits geautoriseerd, selectief kunnen raadplegen. Omgekeerd kunnen burgers en bedrijven dan selectief raadplegen wat er op grond van hun informatie over hen beschikt is, enzovoort.

Infrastructureel zijn overheidsmedewerkers géén uitzonderlijke verkeersdeelnemers. Uiteraard is de overheid ervoor verantwoordelijk, maar dat is dus niet (!) als verkeersdeelnemer, dat er ook voor informatieverkeer een deugdelijke infrastructuur geborgd is. Dat geldt voor elke, eh, informatietechnologie. Neem het (brief)postverkeer. Dat is met digitale communicatie ècht niet anders. In het neoliberale beleidsklimaat hebben enkele bedrijven de digitale infrastructuur voor informatieverkeer echter vergaand kunnen kapen. Dat valt moeilijk te corrigeren, maar daarover horen we de Regeringscommissaris niet.

Of het zin heeft hem van ongevraagd advies te dienen? Dat heb ik dus al eens geprobeerd, over ongelijke behandeling van ongelijke gevallen gesproken zoals ook hij in bedoeld vraaggesprek uiteraard terecht bepleit, destijds nav het verschijnen van **Metapattern: context and time in information systems**, ofwel alweer ruim twintig jaar geleden. Verder heb ik de indruk dat zo'n commissaris toch vooral geïstitutionaliseerd onvermogen moet bestendigen. Hij is immers de zoveelste in een lange rij volstrekt ijdele functionarissen. Ik heb van ministers tot en met zulke aparte benoemde functionarissen talloze pogingen ondernomen. Wil je dat ik een bloemlezing samenstel? Nee, nooit heeft dat een serieuze reactie opgeleverd, laat staan tot enig vervolg geleid. Ik ben er dus mee opgehouden en zie in dit geval zelfs helemaal geen reden wederom toch moeite te doen. Als iemand anders met alweer hoger gezag aandacht op mijn werk zou vestigen, tja, dan ligt het anders, maar zulke mensen bestaan domweg niet.

Oh ja, Zuurmond pleit voor "een minister van Digitalisering." Ook daarvoor, zucht, alweer méér dan vijftig jaar geleden, vind ik mijn idee passender, zie [Minister](#). En, ik meen dat ik je er eerder naar verwezen heb, zie [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) voor de publieksversie van, haha, over governance gesproken, **Stelselmatig op orde: data governance by design**.

93.18

Vooruit, tòch maar weer. Ik heb een zgn contactformulier op de website van de Regeringscommissaris Informatiehuishouding als volgt ingevuld:

Nav publicatie van mijn boek **Metapattern: context and time in information systems** (2001) heb ik je ooit opgezocht, dat is dus alweer ruim twintig jaar geleden, om je te wijzen op de noodzaak van een informatiekundige (!) paradigmawissel. Jij was toen niet geïnteresseerd in een stelselmatig informatiebegrip, en kennelijk ben je dat nog steeds niet. Dat maakt m.i. echter nu ook je inspanningen als Regeringscommissaris Informatiehuishouding op z'n gunstigst irrelevant. Ik kan er helaas niet anders van maken.

Graag erken ik dat je in bestuurskundig opzicht spreekwoordelijk het geluid van enkele klokken passend duidt, maar, rara, waar hangen ze informatiekundig? Nee, beslist niet waar ook jij ze nog klakkeloos blijft veronderstellen.

Mocht je er alsnog nieuwsgierig naar zijn, of ongerust geraakt, ook goed, neem ajb contact op. Je doet er op z'n minst de vriend een plezier mee die mij aanspoorde deze poging te wagen. :-)

Ter ruwe oriëntatie [verwijs] ik [naar] de tekst van paragraaf 1.a uit [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) overgenomen. Zolang 'we' niet overgaan op, zoals het daar staat, "een andere informatiekundige theorie" blijven 'we' maar modderen. Zeg niet dat ik niet geprobeerd heb je dringend op andere gedachten enzovoort te brengen.

93.19

Ik ... geloof dat Herman de Dijn in **Kan kennis troosten?** (Pelckmans, 1994) zijn titelvraag ontkennend beantwoordt. Want ik heb de indruk dat hij als kennis beschouwt wat volgens wetenschap onweerlegbaar valt te leren. En als wetenschap? De Dijn stelt dat

[e]leuwenlang [...] mensen de waarheid [meenden] te vinden in de religie[, maar s]inds het ontstaan van de Moderne Tijd, zo'n vierhonderd jaar geleden, dient de

wetenschap zich aan als het onbevooroordeelde, genadeloze zoeken naar de
waarheid.[p. 9]

Dat blijft, zo begrijp ik hem althans,

het streven naar waarheid als menselijk ideaal,[p. 9]

dus in absolute zin domweg onbereikbaar. De Dijn wijst inderdaad op

het onvermogen van de wetenschap om de mens een antwoord te bieden op zijn
diepste, existentiële vragen.[p. 9]

Maar daarin slaagt “de religie” toch evenmin? Als het om – de onmogelijkheid van –
waarheidsvinding gaat, zie ik géén reden voor principieel onderscheid tussen zgn
religie en zgn wetenschap. Met zijn ondertitel geeft De Dijn aan dat hij schrijft

over de kloof tussen weten en leven.

Hij pleit vóór handhaving van onderscheid tussen religie en wetenschap. Er staat
immers dat hij

pleit tegen de bewuste, georkestreerde poging om de cultuur, meer bepaald de
religie, ‘in overeenstemming’ te brengen met wetenschappelijke inzichten[. p. 10]

De Dijn wil

de idee bestr[ij]den dat **iedereen** om volwaardig mens te zijn, op de hoogte zou
moeten zijn of gebracht worden van de wetenschappelijke inzichten en hun recentste
ontwikkelingen.[p. 10]

Maar heeft juist zgn wetenschap niet geholpen om in elk geval sommige mensen
van het idee af te brengen “dat **iedereen** om volwaardig mens te zijn, op de hoogte
zou moeten zijn of gebracht worden van” een bepaalde geloofsopvatting? Noem zo’n
opvatting een veronderstelling, grondslag e.d. Ja, ook elke zgn wetenschappelijke
opvatting is betrekkelijk in de zin dat zij een bepaalde grondslag met beperking van
dien ... volgt. Welke opvatting dan ook is relatief. Dat beweert De Dijn m.i. dan weer
met onvoldoende stelligheid:

Veel belangrijker voor een humane cultuur is het leren participeren in allerlei
houdingen, emoties en praktijken die precies in de conversatie [...] ten tonele gevoerd
en ter sprake gevoerd worden.[p. 10]

Dat vermogen is niet “veel belangrijker” dan verwerving van “wetenschappelijke
inzichten” zoals De Dijn zulke inzichten kennelijk ... veronderstelt, maar onmisbaar.
Sterker nog, een zgn subject kan niet anders dan zich telkens situationeel gedragen.
Wat daarom als wederzijds verantwoord telt, is evenwichtigheid van
gedragsaandelen door resp. -opbrengsten voor alle subjecten die in een, vooruit,
conversatie, betrokken zijn en door de gevolgen ervan betrokken raken. Als een
subject dat onder welke noemer dan ook niet allereerst leert af- en overwegen, doet
z/hij dat vervolgens ‘natuurlijk’ evenmin.

Mijn indruk is dat De Dijn als valse veronderstelling aan

wetenschap [...] haar objectiverende, strikt theoretisch-empirische kijk op de dingen
[toeschrijft volgens] begrippen als rationaliteit, objectiviteit, zekerheid en waarheid
[met] een nieuwe betekenis.[p. 11]

Tja, als dat de absolute ... waarheid is, geldt inderdaad dat

[d]e kloof tussen wetenschap en cultuur (meer bepaald religie) [...] onvermijdelijk [is
en h]et [...] erop aan[komt] met de kloof te leren leven.[p. 11]

De Dijn ... gelooft dat wetenschap mikt, nou ja, wetenschappers ... doen dat, op een theoretisch overtuigingsstelsel zonder band met de werkelijke leefwereld van de mens en de daar geldende concepten en overtuigingen.[p. 11]

Maar neem de wetenschappers die eraan werken. Voor hen is dat door en door praktisch. Hun "werkelijke leefwereld" is ermee gemoed:

Uiteindelijk is ook de wetenschappelijke nieuwsgierigheid een vorm van verlangen [...]. Gewoonlijk niet een vorm waarin met zich echt confronteert met de waarheid.[p. 16]

Dat gaat mis, zeg maar dat evenwicht zoek is, indien dat voor hen voordelig is, maar voor anderen netzo praktisch nadelig uitpakt. Daarentegen volgens een wetenschapsopvatting die op verhoudingswijze ethiek is bemeaten, lost de kloof als het ... ware op. Het is dus niet zo dat religie tegenwoordig over ethiek moet gaan tegenover onethische, immorele wetenschap. Wetenschap, herstel, wetenschappers zelf moeten, uiteraard zoals iederéén, verhoudingsgewijs verantwoord – blijven – leren denken en handelen. (Ook) zij zijn daarop aanspreekbaar. Dat maakt De Dijn echter zelfs nog moeilijker door ze in die hoedanigheid een positie te blijven gunnen aan de andere kant van een kloof, vanaf de ene kant dus praktisch onbereikbaar. Is het soms zijn bedoeling om aan die ene kant een positie te bestendigen voor

de leer en de waarheden van de religie, en [voor] haar redelijkheid en objectiviteit [die] van een heel andere aard zijn dan de wetenschappelijke, alleen al door hun verbondenheid met **het persoonlijke leven**, met de ultieme waarheid betreffende zichzelf, waarover de wetenschap ons niets kan vertellen.[p. 12]

Nu vind ik dat zowel een zgn religie zulke waarheid evenmin in pacht kan hebben als dat wetenschap op de grondslag van subjectief situationisme niet ontkomt aan "verbondenheid met **het persoonlijke leven**." Wèg kloof. Zo'n wel degelijk algemene opvatting meen ik te herkennen, waar De Dijn opmerkt

dat problemen betreffende de waarheid van onze kennis (= **weten dat** dit of dat het geval is, of zo en zo is) **uiteindelijk** verband houden met en begrepen moeten worden vanuit problemen betreffende 'in de waarheid te leven', of vanuit het **weten hoe** men zich tot bepaalde zaken moet verhouden (= weten hoe te handelen, te voelen, enzovoort).[p. 18]

Wanneer De Dijn bedoelt dat een 'enkele' zgn vakdiscipline geen dekkende zedenleer kan bieden, hij heeft het o.a. over

de existentiële problematiek van de zingeving[, p. 19]

ben ik het ... zeker met hem eens. Ook en vooral de grondslag daarvoor vergt een onvermijdelijk irrationeel moment met betrekkelijkheid van dien om

overtuigingen en concepten te systematiseren, strikt rationeel te rechtvaardigen en nauwkeurig te definiëren[. p. 13]

Uitgaande van wederzijdse afhankelijkheden (lees ook: interdependentie) lukt dat overigens alweer wat minder ... onnauwkeurig volgens het recursieve beginsel van ob- annex subjectief-situationele gedragsverbijzondering. Nee,

[w]elke rol [...] feiten spelen [...] wordt niet bepaald door de feiten op zichzelf,[pp. 13-14]

want volgens situationisme bestaan ze "op zichzelf" niet,

maar door de context [p. 14]

en lees voor “context” in deze ... betekenis situatie zoals ik begrippen met de semiotische enneade samenhangend veronderstel. Inderdaad,

[d]e primauteit van de leefwereld heeft gevolgen voor elke ‘leer’ die eventueel met de fundamentele overtuigingen van de leefwereld verbonden is[. ...] Indien de leer voeling verliest met de praktijken, houdingen, enzovoort, en verregaand om zichzelf ontwikkeld en gesystematiseerd wordt, of opgevat wordt als een systeem dat een onafhankelijke rechtvaardiging voor die fundamentele overtuigingen moet bieden, wordt die leer onvermijdelijk hinderlijk of irrelevant.[p. 13]

Het is moeilijk tot besef te raken dat een bepaalde “leer” niet – langer – voldoet. Dat vergt met voorrang wijziging van de grondslag ervan, een zgn paradigmawissel.

93.20

Wat Herman de Dijn in **Kan kennis troosten? Over de kloof tussen weten en leven** (Pelckmans, 1994) onder religie ... verstaat, nou ja, zoals ik hem ... versta, lijkt mij politiek. En ik vind elke gedraging politiek in de zin een subject niet anders dan situationeel ‘zijn’ aandeel overweegt resp. daadwerkelijk levert ter verandering van zowel zichzelf als – wat hij duidt als – de situatie. Daarbij geldt mikken op continuïteit óók als verandering, te weten met zoiets als niets als grenswaarde. Zo vat ik het subjectieve gedragsaandeel niet zozeer re-, maar proactief op.

De Dijn benadrukt weliswaar gesitueerdheid. Hij legt echter nadruk op reactie. Daarvoor veronderstelt hij met zoveel woorden twee verschillende subjecten en merkt op dat

verstaan [...] het nooit perfect transparant zijn van de ander [impliceert. H]et nooit af te sluiten zijn van het verstaan [betreft] geen betreuenswaardige tekorten [...], maar integendeel noodzakelijke voorwaarden voor het echte verstaan van [door de één] van de ander. {... E]cht verstaan [door de één] van de ander betekent niets anders dan de verstandige en geengageerde participatie in het gewonde contact tussen mensen.[p. 90]

Dat blijft m.i. niet beperkt tot mensen. Daarom heb ik het over subjecten. Als subject beschouw ik een ... object dat over cognitief vermogen beschikt ter bepaling van zijn telkens situationele gedragsaandeel, noem het inderdaad “verstandige en geengageerde participatie.” Als zoiets als de relevante ruimte van het “contact” veronderstel ik steeds een samenloop van subject en situatie. Voor het subject in kwestie verloopt de aanleiding voor zijn volgende gedragsaandeel via een, ik noem het hier toch maar, weergave van die samenloop. Dat geldt als een teken. Zo luidt mijn veronderstelling dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Daarmee is zeker niet gezegd dat een subject er klakkeloos gehoor aan geeft. Wát hij als teken opvat, staat op voorhand immers onder invloed van zijn cognitief vermogen inclusief motieven. Dat geldt voor zijn – verdere – interpretatie ervan met in cognitieve zin als uitkomst zijn, zeg maar, plan voor zijn gedragsaandeel. Verwerkelijking als gedrag kan dan opgaan in wat (een) ander(e) subject(en) – en doorgaans beslist ook wederom hijzelf als ... subject – ervaart (èlk ervaren) als samenloop van subject en situatie middels een teken als verzoek tot inschikkelijkheid.

Zo mikken subjecten vaak een aanzienlijk aandeel van hun ... gedragsaandelen op afstemming van hun gedragsaandelen. Dan heet het kortweg dat wij tekens (lees ook: informatie) uitwisselen. De Dijn gebruikt er het woord conversatie voor en

conversatie is eigenlijk het proces van het rijk gevarieerde menselijke samenleven zelf[, p. 92]

maar 'betreft' niet slechts mensen. Zo proberen willekeurige subjecten elkaar (lees ook: over en weer) tot levering van gedragsaandelen te bewegen, telkens volgens wat de één de ander – niet – wil laten doen zoals hij dat vindt stroken met wat hijzelf – niet – doet.

Nota bene, afstemming betreft verschillende (!) gedragsaandelen. Het andere subject 'moet' een teken dat het ene subject tot hem richt dus zelfs ... anders opvatten dan het ene subject doet. Anders zou de ander immers tot hetzelfde gedragsaandeel kunnen besluiten. Dat kan echter niet. Nee, "noodzakelijke voorwaarden voor het echte verstaan" geef ik zo niet aan, wel een begrijpelijke, houdbare verklaring.

De Dijn duidt "verstaan" nog niet consequent volgens dergelijke afstemming. Volgens hem

bestaat het 'gewone' verstaan [door de één] van de ander [...] erin de woorden, het gedrag van de ander te zien als betekenisvolle reacties op een voor hem[, dwz voor die ander,] betekenisvolle situatie.[p. 90]

Dat acht ik daarentegen ... ongewoon. Mijn indruk is dat De Dijn als maatgevend rekent met een ... situatie waarin een neutrale waarnemer, maw de spreekwoordelijk objectieve wetenschapper, gedrag van een proefpersoon ... waarneemt. Vooruit, stel dat de proefpersoon zich niet bewust is van enige zgn waarneming door enige zgn wetenschapper. Ja, hoe die persoon zich – verder – gedraagt, heeft hij in zijn ervaring van de situatie verdisconteert. Maar onder de noemer van "reactie" blijft veronachtzaamd dat hij actief bezig is, zelfs proactief om – verdere – samenlopen zodanig te beïnvloeden dat ze hem beter (lees ook: minder slecht) uitkomen. En zodra de proefpersoon merkt dat de zgn waarnemer feitelijk ... actief is, is er van enige neutraliteit al helemaal geen ... sprake. In wat voor de proefpersoon het "betekenisvolle" teken is, verschijnt de zgn waarnemer onvermijdelijk zelfs prominent met vergaande invloed van dien op – verdere – gedragsaandelen door de proefpersoon. Van erkenning van (pro)actieve bemoeienis geeft De Dijn overigens wat verderop enigszins blijk door te beweren dat

reageren op een situatie [...] geen neutrale aangelegenheid [is], maar veronderstelt dat men **op gepaste wijze** ingaat op de eisen van de situatie.[p. 90]

Maar wat geldt als gepast? Elke gedraging verdient politieke beoordeling, en daar komen de subjectief verschillende duidingen als relevante situatie dus nog bij, omdat

[w]e [...] de volle betekenis van een concrete situatie niet [kunnen] vatten vanuit een strikt extern standpunt dat onafhankelijk is van persoonlijke waardeoordelen en reacties.[pp. 90-91]

Sterker nog, zo'n ... onafhankelijk standpunt bestaat 'natuurlijk' niet. Een subject heeft vaak zijn (on)eigen inschikkelijkheid niet door. Wat we aangeleerd krijgen als criteria voor

betekenisvolheid van de situatie [...] binnen een bepaalde cultuurgemeenschap [zoals] allerlei organisatievormen (bijvoorbeeld van de tijd en de ruimte), van onderscheidingen (bijvoorbeeld in geslacht, in leeftijd), van rollen (bijvoorbeeld van echtgenoot-echtgenote, ouder-kind) [p. 90]

laat onverlet dat

[e]lke reactie [...] een persoonlijke evaluatie [veronderstelt] van de eisen die de situatie ons stelt.[p. 91]

Vandaar subjectief situationisme. Tenslotte lijkt ook De Dijn er zoiets als interdependentie onder te ... verstaan, ofwel

een nooit-af-te-sluiten spel [...] van betekenisvolle reacties op [...] reacties, die zelf opnieuw wederreacties vragen en uitlokken.[p. 93]

En het klinkt alvast vaag als erkenning van conversatie als afstemmingsmiddel dat

[e]en persoon [...] iemand [is] die boodschappen uitzendt waarvan de betekenis niet volkomen losstaat van hemzelf, en waarop antwoorden verwacht worden [die] niet [zijn] los te maken van het onherleidbare, persoonlijke standpunt van een ander zelf.[p. 93 Aldus bestaat] asymmetrie in het verstaan[. ...] de niet-wederkerigheid [...] beho[or]t[t] tot de betekenis [...] van [...] relaties[. ...] De betekenis die uitgewisseld wordt, kan vanuit geen van de [betrekkelijke] standpunten volledig beschreven worden.[p. 96]

Want ook zo'n beschrijving is wederom een ... teken en als zodanig een verzoek tot inschikkelijkheid met relationele betekenisdifferentiatie van dien. De opsteller

verhoudt zich tot een standpunt dat niet het zijne is, en dat hijzelf niet echt kan innemen. Deze asymmetrie van de standpunten en hun zogezegde 'onvolledigheid' zijn geen gebreken, maar constitutief voor de betekenisvolle interactie. Het aanvaarden van die asymmetrie is teken en onderdeel van verstaan.[p. 96]

Dat besef lijkt mij een onmisbare voorwaarde voor verantwoorde politiek, terwijl gebrek eraan zgn politici juist lijkt te typeren. Of valt het van hen slechts het meest op?

93.21

De aanduiding is Engels, maar Paul Verburgt heeft **Minimal Management** (Vakmedianet, 2015) in het Nederlands geschreven. Wanneer mensen zich volwassen kunnen gedragen, zo kiest hij m.i. terecht als uitgangspunt, doen verreweg de meeste dat ook. Verspil volgens misvattingen over "risicomijding" geen tijd en moeite, dus ook altijd véél geld, om ze te belemmeren met evident irrelevante regels en allerlei andere kinderachtige verstoringen. Want dat maakt zelfs iederéén òntevreden. Demotivatie leidt tot veronachtzaming van kwaliteit, enzovoort. Kortom, staak valse betutteling.

Dat is uiteraard prima advies. Wie de leiding over een organisatie krijgt, kan er ver mee komen. Voor wie 'ergens middenin' een positie heeft, zeg ook maar in een grijs gebied verkeert, is het moeilijker. Maar niet onmogelijk en voor hen heeft Verburgt aan het eind van **Minimal Management** op grijsgekleurde pagina's enkele nadere aanwijzingen opgenomen.

Ze klinken mij bekend. Want wat mij betreft biedt [Het Experiment Buitenlandse Zaken: overwegingen rondom geautomatiseerde informatievoorziening](#) (1991) een gevalbeschrijving van opzettelijk minimalistische interventie. Nee, dat beklifde niet. Nadat daar de, zeg maar, informele constellatie van medewerkers die – op – elkaar vertrouwden uiteenviel, komt er wildgroei van regels, formele posities, enzovoort voor in de plaats.

Daarom is ook Verbrugts boek dus èxtra relevant.

93.22

Om van het ene naar het andere deel van **Niks Relatief** (Contact, 2011) te wisselen moet het boek worden omgedraaid. In het ene deel behandelt Vincent Icke, zoals de ondertitel luidt,

de speciale relativiteitstheorie zonder formules,

in het andere deel doet hij dat “met formules.” Ik heb slechts het ene deel gelezen, dus dat “zonder formules,” maar overigens wel met enkele illustraties. Ik blijf het maar een vertekeningstheorie vinden. Want zoals ik haar nog steeds – niet? – begrijp, bestaat er een, zeg maar, denker (lees ook: theoretisch natuurkundige) die enerzijds een bron (B) van tekens, anderzijds een waarnemer (W) van die tekens veronderstelt. De waarnemer, zo weet de denker, bevindt zich op enige afstand van de bron. Nu :-) kost het voor welk teken dan ook, zo geldt verder als veronderstelling, enige tijd om de afstand van bron náár waarnemer af te leggen. Hoe dan ook bereikt een teken de waarnemer dus later dan toen het vertrok van de bron. Hoeveel later? Dat hangt ‘er’ van af. Nota bene voor tekens ‘op basis van’ licht beperkt Albert Einstein zulke afhankelijkheden met de veronderstelling van een, zoals Icke doorgeeft,

onveranderlijke [licht]snelheid. Z[ij]n theorie zou de ‘absoluutheidstheorie’ kunnen heten, omdat de invariantie van de lichtsnelheid erin is vastgelegd, maar [...] is [speciale] **relativiteitstheorie** gaan heten omdat de absoluutheid van de lichtsnelheid aanleiding geeft tot de relativiteit van de tijd.[pp. 45-46]

Als “de absoluutheid van de lichtsnelheid” de voorwaarde is voor “de relativiteit van de tijd,” is er aan die voorwaarde inderdaad “niks relatief.” Maar ik kan er in elk geval geen nodige voorwaarde in zien. Immers, elke verplaatsing vergt tijd, kortom, met tijdsverschil van dien tussen vertrek en aankomst. Wie pas bij het horen van een donderslag zijn ogen opent, is alweer te laat om de bliksemflits te zien (terwijl de flits, eh, zèlf zijn gedonder vrijwel onmiddellijk ook, hmm, hoort).

Ja, zolang bron en waarnemer ten opzichte van elkaar (!) op dezelfde afstand blijven – en er aan de omstandigheden voor tekenoverdracht niets verandert – loopt de waarnemer telkens gelijk op de bron ... achter. Dat verandert zodra die afstand ... verandert. Neemt die afstand af, dan bereikt elk volgende teken de waarnemer in kortere tijd dan het teken ervoor. Volgens het tijdsverloop dat de waarnemer voor zichzelf onveranderlijk ingesteld heeft, neemt het interval tussen achtereenvolgens ontvangen tekens eveneens af. Terwijl de bron ook in onveranderlijk, zeg maar, ritme, tekens afgeeft, krijgt de waarnemer de indruk dat de bron dat in verhoogt tempo doet. En neemt hun onderlinge afstand daarentegen toe, dan komt het de waarnemer voor dat de bron dat tekentempo heeft verlaagd.

Maar om dat “de relativiteit van de tijd” te noemen? De waarnemer houdt vast aan zijn tijdsinstelling (zoals de bliksem nog één is met zowel flits als donder). Als subject levert hij gedragsaandelen volgens resp. aan de ene situationele samenloop tot de volgende, enzovoort. Daarvoor moet hij dus kunnen ‘rekenen’ met situaties inclusief hoe ze veranderen met vertekeningen van dien. Nee, dat vind ik ... niks nieuws.

93.23

onderwerp: paradigma voor subjectief situationisme

Indien Sjoerd de Jong uw woorden juist weergeeft in zijn verslag van het vraaggesprek dat hij met u voerde (in: **NRC**, 29 januari 2024, p. 16), meent u “een belangrijke bijdrage [te] kunnen leveren [...] aan radicaliseringsonderzoek” en daarvoor “br[ee]k[t u] een lans voor een nieuw paradigma.” Voor zover ik kan nagaan waarop u mikt, lijkt mij daarvoor zelfs bij uitstek het, vooruit, paradigma geschikt dat ik ooit in mijn proefschrift **Semiosis & Sign Exchange, Design for a subjective situationism** (UvA, 2002) uitwerkte. Als u bekend bent met semiotiek volgens Charles S. Peirce, herkent u in mijn negenledige schema (enneade), zie

[Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor een afbeelding, zijn triade als hoofdlijn. Wat Peirce er als zgn grond echter nogal onbepaald laat bijhangen, heb ik mede nav het wilsbegrip van Arthur Schopenhauer als het ware verdeeld over zijn 'oorspronkelijke' drie elementen. Vervolgens heb ik die drie tweetallen elk van een, zeg maar, scharnierelement voorzien (zoals Peirce feitelijk teken als scharnierelement tussen – zoals hij ze noemt – enerzijds object, anderzijds interpretant opneemt). Enfin, zo ben ik tot een enneade gekomen. Daarmee komt tot uitdrukking dat een subject telkens situationeel gedragsaandeel levert. Daarvoor benut hij (lees ook: zij) zijn (lees ook: haar) cognitief vermogen. Klopt, niet slechts een mens geldt als subject. Voor wát hij als zijn situationele gedragsaandeel voorneemt, 'kent' hij dus tevens een bijbehorend(e) grond(aspect). Op z'n enneadisch noem ik dat motief. Intentie? Ook goed. Er is ook een bijbehorend scharnierelement. Voor interpretatie heb ik dat focus genoemd. Ik hoop daarmee de vergelijking met optiek op te roepen. Als u dóór een lens kijkt, is wat u aan de àndere kant van de lens scherp ziet afhankelijk van de focus. Maar uzèlf ziet u niet. Dat lukt u àls (be)kijker zelfs nooit. Zo is het volgens mij ook met motief. Dat kàn als zodanig géén – ook op z'n enneadisch verondersteld – begrip zijn. Want zodra u er àls begrip, eh, rationeel greep op ... wil krijgen, gebeurt dat ònvermijdelijk volgens een ànder motief, enzovoort. De principiële ontoegankelijkheid van motief 'houdt' het irrationeel.

Zo beschouwd betreft elke interpretatie (lees ook: cognitief gedragsaandeel) door elk subject een combinatie van een irrationeel (motief) èn een rationeel element (begrip). Daarnaar gedraagt het subject in kwestie zich. En daardoor verandert zowel subject als situatie, enzovoort. Wat Peirce cognitieve massa noemt, is dus op enig moment zoiets als de tussenstand van motivationele begrippen in verband (!) met zijn subjectief-situationele gedragingen. Het is dus maar wat een subject eerder zoal heeft gedaan en als, hmm, ervaring ònderdeel van zijn cognitieve massa is gaan uitmaken, leren heet dat ook wel. Daarmee bepaalt hij wat hij als volgende situatie vindt tellen, inderdaad een "mens [...] zoek[t] de zin van iets," en welk gedragsaandeel hij erin neemt. Zo doet hij een vòlgende ervaring op, enzovoort. Daardoor kan en zal mede wijzigen, motief en zo, wat hij zinvol acht. En dat kan niet alleen "van persoon tot persoon [...] verschillen," maar tevens pèr persoon van moment tot moment. Dat laatste bedoelt u ongetwijfeld óók.

Ik wil maar zeggen dat de enneade m.i. om te beginnen biedt wat u naar verluidt verlangt "door begrippen aan te dragen die tot nieuwe invalshoeken en andere vragen leiden." Ik proef uit uw woorden in bedoeld vraaggesprek al dat u zgn radicalisering wil ontdoen van onbegrijpelijkheid resp. uitzonderlijkheid. Tja, daarvoor komt u niet heen om een algemener ... paradigma dat willekeurige (!) gedragingen plus eraan ten grondslag liggende ideeën helpt verklaren. Dat maakt pas de weg vrij om beoordelingen van normaal tot en met radicaal – wat – zuiverder 'verhoudingsgewijs' te duiden, dwz onder de noemer van ethiek, religie resp. politiek (wat dan 'natuurlijk' ook enneadische semiotiek vergt :-).

Oh ja, volgens de enneade is het juist onmogelijk om tekenleer (lees ook: semiotiek) èn "kennisleer [...] gescheiden [te] houden van ontologie." De aanzet tot het principiële verband ertussen gaf bij mijn weten dus Peirce.

Zoals u in het bestek van dat vraaggesprek onmogelijk de strekking van uw ideeën recht kan doen, lukt mij dat met de mijne uiteraard evenmin met dit beknopte emailbericht. Nee, gelet op mijn leeftijd ga (eerlijkheidshalve, lees: kan) ik er op

eigen kracht er niets mee doen. Wie weet ziet u de ... zin ervan in. Mocht u er ook verder in geïnteresseerd zijn, help ik graag.

[emailbericht aan H.D. Peels (Vrije Universiteit, Amsterdam)]

93.24

Het blijft stellig niets opleveren, leuren met de enneade. Een algemene(re) theorie bevordert immers niet een – academische – loopbaan waarvoor je het (on)kennelijk van afbakening, apartheid e.d. moet hebben.

93.25

Dank je wel voor je verwijzing. In de eerste helft van de jaren zeventig, ja, van de vorige eeuw, werd Cobol aan de, toen nog, TH Delft als programmeertaal bestempeld om te vermijden. Wie zou er nog 'in' willen resp. kunnen programmeren? Ik heb dus nooit anders gehoord dan de dringende oproep voor vervanging. Klopt, wanneer steeds minder mensen die 'taal' beheersen, raakt het probleem navenant groter zolang de noodzaak bestendig blijft er ook verder 'in' te programmeren. Vergeet overigens niet dat alsmaar ouder wordende programmeurs alsmaar meer kunnen verdienen door er ... niets bij te leren. Zo kom ik op het onderliggende probleem. Destijds, zeg maar vóór het Internet dat exemplarisch is voor vernetwerking, kòn het niet anders dan een opgave nogal geïsoleerd op te vatten en daarvoor dan een dienovereenkomstig apart informatiesysteem (ook genoemd: toepassing) te realiseren. Maar opgaven (lees ook: taken) blijken toch niet zo lòs van elkaar te kunnen worden uitgevoerd. Dat vergt dus maatregelen voor samenhang tussen zulke apàrt van elkaar opgezette voorzieningen. Maar volgens dat apartheiddenken komt er dan voor elke relatie tussen twee, zeg maar, oorspronkelijke toepassingen een verbandstoepassing bij. Aanvankelijk valt dat mee. Neem twee oorspronkelijke toepassingen. Dan is één verbandstoepassing genoeg, dus bijelkaar drie toepassingen.

Er is een formule die ook bruikbaar is om, uitgaande van een aantal oorspronkelijke toepassingen, het aantal eventuele verbandstoepassingen te berekenen. Stel dat er n oorspronkelijke toepassingen zijn. Dan kan elk van die n toepassingen een relatie met $(n-1)$ andere toepassingen hebben. Dat levert $n \times (n-1)$ relaties op. Die telling geldt echter over en weer, terwijl één verbandstoepassing zou moeten volstaan. Om zulke verdubbelingen te elimineren dient 2 als deler.

Waarmee begon het ook alweer? Met twee oorspronkelijke toepassingen. Wat levert $(n \times (n-1)) / 2$ dan als aantal verbandstoepassingen op? Neem 2 als waarde van n , ofwel $(2 \times (2-1)) / 2 = 2 \times 1 / 2 = 2 / 2 = 1$. We hadden, nogmaals, twee oorspronkelijke toepassingen. Daar komt dus één verbandstoepassing bij. Voilà, bijelkaar drie, klopt.

Maar ga nu eens uit van tien oorspronkelijke toepassingen en reken ook verder even mee: $(10 \times (10 - 1)) / 2 = (10 \times 9) / 2 = 90 / 2 = 45$. Je ziet dat het aantal verbandstoepassingen exponentieel toeneemt met het aantal oorspronkelijke toepassingen. Vooruit, in de praktijk vergt niet elke oorspronkelijke toepassing verband met elke andere oorspronkelijke toepassing. Maar wat ik een verbandstoepassing noem kan op haar beurt verband verlangen met oorspronkelijke toepassingen en andere verbandstoepassingen. Enzovoort. Dan maakt het principieel helemaal niet uit welke programmeertaal – nog – gebruikt wordt. Het gaat gròndig mis door aanhoudende onderschatting van relevant bereik. Het blijft zo dat achteraf wordt geprobeerd alsnog in verband te voorzien. Vanaf wat ruimere schaal

lukt dat met aparte toepassingen domweg niet meer. Wie dat verklaart met voortgezet gebruik van een bepaalde programmeertaal, in dit geval dus Cobol, heeft kennelijk nog steeds geen idee dat ook digitale voorzieningen voor informatieverkeer stelselmatig moeten zijn ontworpen, enzovoort. Wie niet beter weet, kan zijn/haar ònvermogen niet bewust verhullen. Maar dat is precies wat er altijd gebeurt door te zinspelen op verouderde technologie. Alsof daardoor wie zulke technologie blijft gebruiken, géén blaam kan treffen. Ik herinner eraan dat sommige mensen juist voordeel verkrijgen door eraan vast te houden (en zich niet bekommeren om de nadelen die anderen ervan ondervinden).

Hoe dan wel? Toegegeven, het kan even duren, voordat duidelijk is dat zoiets als een stelsel aan de orde is. Zo waren er aanvankelijk allerlei bedrijven die verplaatsingen per trein 'regelden' en daarvoor volgens eigen specificaties o.a. spoor aanlegden. Dat blijkt wat, eh, onhandig. Onder de noemer van zgn algemeen belang raakt het spoornetwerk als infrastructuur beschouwd met standaardisatie van dien. Het besef dat er een zelfs overwegend infrastructureel aspect aan – digitale facilitering van – informatieverkeer zit, ontbreekt helaas alom nog vergaand. Iedereen is nog gefixeerd door het idee dat behartiging van het eigen belang toch vooral strikt eigen voorzieningen vergt. Dat komt voor informatievoorziening tot uitdrukking in alsmaar méér toepassingen met apartheid van dien ... om vervolgens pas èxtra voorzieningen te treffen voor, oeps, noodzakelijk verband met andere toepassingen.

Nee, dat dient juist ieders eigen belang niet. Wie zijn/haar buurman/-vrouw als concurrent ziet, omdat z/hij van dezelfde openbare weg gebruik maakt, is niet goed wijs. Als iedereen zèlf voor èlke bestemming een 'eigen weg' zou moeten aanleggen, blijven verkeersmogelijkheden, zachtjes uitgedrukt, wel èrg beperkt. Ja, de buurman/-vrouw heeft evenmin voordeel, maar helpt dat soms om eigen nadelen te beargumenteren?

De verandering van apartheid benadering naar stelselmatige benadering houdt blijkbaar een heuse paradigmawissel in. Daarom zit er – vooralsnog – geen schot in. Want wie pleit vóór stelselmatigheid, krijgt argumenten tégen volgens apartheid. Alsof het aan Cobol ligt ... De sprong die nodig is om 'in' het informatiekundig stelselmatig bemeten paradigma terecht te komen vergt o.a. het loslaten van het begrip van standaardisatie dat klakkeloos heerst. Wat 'we' er onder verstaan, betreft uniformering van middelen. Overal dezelfde spoorbreedte, bijvoorbeeld. Voor informatie pakt uniformering echter juist verkeerd uit, althans als daarmee wordt gemikt op overal dezelfde betekenis van een, zeg maar even, term. Een bepaalde term kan immers allerlei betekenissen 'hebben,' zoals spoor, en wat het onderscheid ertussen eenduidig laat ... bepalen is explicitering van telkens nodige en voldoende context. Borging van eenduidigheid van betekenissen lukt dus nooit met uniformiteit per enkele term, maar omvat zgn contextuele verbijzondering. Ziedaar Metapatroon. De onmisbare standaardisatie is methodisch van aard. Denk aan tenues van sporters. Daar zijn regels voor. Er staan per team immers niet voorschreven wàt de spelers moeten dragen, maar dat er herkenbaar verschil moet zijn met de spelers van het andere team. Nota bene, die regel kan ònveranderd blijven. Of er verenigingen bijkomen of worden opgeheven, doet er niet toe. Je kunt het standaardisatie annex uniformering van een tweede ipv de eerste orde noemen. Tja, voor wie zelfs ònbewust volgens apartheid vertrouwd op dat eerste orde-perspectief, wijst èlke suggestie voor een tweede orde-perspectief 'vol' onbegrip meteen àf. De

drempel voor de sprong is inderdaad hoog. Maar het zal toch een keer moeten. Er moet èrgens iemand zijn die het eens aandurft (of zodanig in paniek is dat z/hij meent toch niets meer te verliezen te hebben).

Of ik er een column aan kan wijden? Hier heb je er weer één. :-)

93.26

Wat valt er zoal onder verwaarlozing te verstaan? Blijft het bij ergens weinig, of zelfs niets, aan doen? Joost Kampen vat het in **Leren interveniëren in verwaarloosde organisaties** (Vakmedianet, 2017) m.i. terecht nogal wat ruimer op. Samenvattend maak ik er onevenwichtige behandeling van. Ofwel, met hoe de één (de) van ànder(en) bejegt, mikt z/hij vergaand eenzijdig op eigen voordeel. Dat komt overigens vaak neer op vermindering van eenzijdig eigen nadeel.

Verwaarlozen gebeurt dus verhoudingsgewijs. Deelnemers aan verzichte verhoudingen gedragen zich ernaar, nota bene over en weer. En het gedragingspectrum is breed met, ik verzijn er maar even etiketten voor, escapisme aan het passieve en sektarisme aan het actieve uiterste.

Verzichte verhoudingen zijn er zeker ook in zgn arbeidsorganisaties en Kampen beschrijft “lessen uit de geleefde werkelijkheid” (ondertitel) in het besef dat

organisaties een schaduwkant hebben. [... K]ennis [ervan] helpt [...] om fouten, mismanagement en calamiteiten [...] te zien [...] als het gevolg van processen en patronen [...] die inherent zijn aan het functioneren van organisaties.[p. 122]

Nou ja, aan het disfunctioneren. Ook onder de noemer van een (arbeids)organisatie gebeurt er immers van alles en nog wat dat averechts uitpakt. Volgens Kampen

[is h]et ontbreken van wederkerigheid [...] de kern van verwaarlozing.[p. 243 I]n verwaarloosde organisaties [is] de positieve wederkerigheid verloren [...] gegaan en [ontstaan] er tegelijkertijd wel vormen van negatieve wederkerigheid[. p. 245]

De opgave is dus om verzichte verhoudingen ... gezond te krijgen. Ik duid dat als – noodzaak tot – emancipatie. Nuchter stelt Kampen dat

[het b]ij verwaarloosde organisaties [...] om een ontwikkelingsachterstand [gaat en] die dient eerst hersteld te worden.[p. 30 D]e veranderopgave [gaat] over datgene wat verzuimd is, wat genegeerd is, over het doen wat er al is of zoals het onder normale omstandigheden zou horen te gaan[. p. 272 Nogmaals, h]et [...] leerproces [...] kent altijd de achterstand als vertrekpunt.[p. 282]

Dat is overigens moeilijk genoeg. Zijn referentiekader ontleent Kampen aan orthopedagogiek. Hij wijst er op dat

[v]erwaarlozing in de opvoeding [...] een systemisch verschijnsel [is]: opvoeders voeden niet of verkeerd op, de kinderen worden onhandelbaar en dit gebeurt in een sociaal kwetsbaar milieu in een onveilig opvoedklimaat. Die drie elementen werken verwaarlozing in de hand.[p. 72]

Daarvan leidt hij voor (arbeids)organisaties als systemisch model de

verwaarlozende driehoek [af, met daarvoor als] drie elementen [...] de organisatiecontext, het leiderschapsgedrag en het probleemgedrag [van medewerkers. Da]t model maakt inzichtelijk hoe patronen van schadelijke interactie ontstaan, welke dynamiek die patronen vertonen en hoe de patronen zichzelf in stand houden.[p. 72]

Mijn idee is dat er willekeurig waar in elk geval een begin gemaakt kan worden. Zoals Kampen treffend benadrukt,

[dient] verandering [...] te beginnen in de geleefde werkelijkheid, in plaats van dat die wordt ontworpen vanuit een gedroomde toekomst[. ... V]erandering [...] dient [aan] te sluiten bij de zone van naastgelegen ontwikkeling. Daaronder wordt, in navolging van Vygotsky, de cognitieve en de sociaal-emotionele ontwikkeling verstaan[. p. 124 Dus, laten w]e [...] nu eerst dit goed [gaan] doen. Dat betekent dat een verandering afgemaakt wordt en de tijd krijgt om effect te sorteren. Mensen krijgen de gelegenheid om de zone van naastgelegen ontwikkeling te realiseren, met hulp van een bekwaamere ander. Er wordt van hen verwacht dat zij in hun rol verantwoordelijkheid nemen: aanspreken op die rol is normaal.[p. 39]

Lees voor “normaal” dus gezond; zo raakt alles op orde inclusief nodig en voldoende aanpassingsvermogen. Voorts verklaart Kampen met zoveel woorden o.a. mislukking van grootschaliger zgn digitaliseringsprojecten. Het motto luidt dan dat alles ... anders moet. Onzin. Dat kan niet eens. Over verwaarlozing gesproken, indien geen rekening gehouden is met de reële variëteit van alle relevante rollen (lees ook: situationele hoedanigheden) inclusief dienovereenkomstige betekenisvariëteit inclusief betekenisvolle samenhang ter facilitering van afstemming middels informatieverkeer tussen de noodzakelijkerwijs differentiële deelnemergedragingen, blijft voor hen allemaal “de zone van naastgelegen ontwikkeling” uiteraard onbereikbaar. Daarentegen neemt wanorde verder toe. Vergeet spektakel, heus,

‘normaal’ doen is goed genoeg voor ontwikkeling[. ...] Bij het inlopen van de ontwikkelingsachterstand in een verwaarloosde organisatie zijn interventies die gericht zijn op ‘normaal doen’ in het dagelijks organisatieleven het meest effectief.[p. 205 Neem] hier-en-nu [...] problemen [...] als aangrijpingspunt voor verandering. Dat gaat met ongemak gepaard [...], gericht op wat de problemen veroorzaakt.[p. 249]

En vertrouw niet op techniek voor een spreekwoordelijke vlucht naar voren. Voorrang verdient altijd veranderkunde met sociaalpsychologische oriëntatie van dien. Helaas, eh, onderschatten zgn ict-ers nog weleens het belang ervan, maar vooralsnog behoren ook zij tot de

beroepsgroepen die zo sterk staan, [...] dat zij de organisatie kunnen dwingen zich aan hun wensen aan te passen.[p. 244]

Dat lijkt inderdaad in niets op gezonde verhoudingen. Om dat te veranderen moeten de bestuurders zich ervoor interesseren ipv hun verantwoordelijkheid ... verwaarlozen. Nog vaak laten zij zich leiden door een mengsel van ogenschijnlijk comfortabele afzijdigheid en verleiding door technische sprookjes. Zolang bestuurders daarin volharden, kunnen zij er dus ook niets aan doen wanneer anderen zelfs de verkeerde kant op blijven ... veranderen.

93.27

In haar column **Gevormd door je generatie** (in: **NRC**, 3 februari 2024, p. 2) onderscheidt Floor Rusman verschillende (re)acties op onheuse bejegening. Zij herleidt verschillen tot generaties. Wie wat ouder is, zo veronderstelt zij, trekt zich er zo weinig mogelijk van aan, terwijl jongere mensen er van slag door raken en willen bestrijden wat zij als onrecht ervaren. Over haar eigen instelling vermeldt zij dat behoort tot de generatie waarvan de leden “er tussenin zitten.”

Hoe kan ik dat rijmen met het uitblijven van zelfs maar enige reactie op de twee emailberichten, zie [aantekening 91.47](#) en [aantekening 92.20](#) voor afschriften, die ik Rusman nav eerdere columns stuurde? Afgezien ervan dat veralgemenisering volgens generaties gauw flauwekul oplevert, kan ik dan wel vinden met een kritisch-

opbouwende bijdrage een discussie te bevorderen. Zou zij dat wellicht als een lukrake aanval opgevat hebben? Als zij zich “tussenin” opstelt, heb ik er in elk geval niets van gemerkt.

Wat zij niet weet, is dat ik emailberichten zoals die aan haar allang in het kader van een onderzoek verstuur. :-) Want wie bejegt nu wie onheus? Wie weinig tot geen kritiek duldt, vat elk verbeteringsvoorstel, waarvoor, tja, aan enige kritiek uiteraard niet – want anders zou het niet, eh, anders hoeven, nietwaar? – valt te ontkomen, prompt als aanval resp. krenking op en neemt netzo onmiddellijk tegenmaatregelen zonder zelfs maar enige overweging van de als hulp – ja, daarvoor onderneem ik toch telkens een serieuze poging om het onderzoek niet nodeloos te vertekenen en hoop doet immers leven – aangeboden suggestie. Wellicht doe ik Rusman onrecht, maar wat ik merk is dat ook zij mijn emailberichten géén reactie waardig gunt. Kennelijk ziet zij er geen hulp in, wèl een onheuse bejegening. Of voelt zij zich wel degelijk geholpen, maar kan een bedankje er niet af? Dit laatste acht ik helaas onwaarschijnlijk.

Zgn opiniemakers houden de schijn op voor contact open te staan. Zo'n reputatie laat zich blijkbaar echter slechts vestigen, versterken enzovoort door radicale afsluiting voor andere ... opinies.

Ik beweer niet dat ik zonder schijnheiligheid uitkom. Dat is overigens geen kenmerk van een bepaalde generatie, maar ‘natuurlijk’ van iederéén. Inderdaad, semiotiek. Valse ontkenning ... helpt stellig om anderen ervan te betichten. Heb ik voor mijzelf, onder het mom van o.a. zulk ... onderzoek, feitelijk opgegeven deelnemer aan kritisch-opbouwende discussie te – willen – zijn?

93.28

In **Oikos, van Loos tot Wittgenstein** (SUN, 1982, oorspronkelijk Italiaans 1975) zijn twee opstellen opgenomen. Dat zijn **Loos – Wien** (pp. 11-64) van Massimo Cacciari en **Het huis van Wittgenstein** (pp. 129-176) van Francesco Amendolagine. De Griekse term voor huis is oikos. Het huis waar zij over schrijven is in zoverre van Ludwig Wittgenstein (1889-1951), zoals in hun gezamenlijke **Voorwoord** (pp. 7-9) staat vermeld,

dat hij [een huis] voor zijn zuster bouwde[. p. 7]

En met bouwen bedoelen ze vooral ontwerpen, hoewel hij ook intensief toezicht op de bouw houdt inclusief productie van bouwelementen. Cacciari behandelt Wittgensteins

ontwerpactiviteit [...] in de kontekst van het Wenen van de jaren twintig [van de twintigste eeuw p. 7 volgens] een omvattende herbeschouwing [...] van de weense ‘architectuur’ uit d[i]e tijd[. p. 8]

Daarvoor begint Cacciari met een schets van de – ontwikkeling van de – (ontwerp)opvatting van Adolf Loos (1870-1933). Ik meen een nogal orthodoxe marxistische duiding te kunnen ... vermoeden, waarvan ik mijn vergaand ònbegrip dus beken. Het lijkt mij inderdaad redelijk om als misvatting te duiden dat

[k]waliteit [...] alleen [bestaat] als gebruikswaarde.[p. 14]

Tja, het is maar wat als gebruik geldt. Vooruit,

[a]ls deze kwaliteit dus niet volledig is opgenomen in de alomvattende eisen van de warencirkulatie en daarbinnen geen effectieve kracht blijkt, dan houdt ze, hoe dan

ook, op nuttig te zijn[. p. 14] Er bestaat geen kwaliteit los van het [...] geheel van de productie- en distributiewijze van de waren.[p. 16]

Ofwel, met verandering “van de produktie- en distributiewijze” verandert het kwaliteitscriterium. Dat acht ik althans de strekking van de opmerking dat

[h]et [...] duidelijk [is] dat iedere historische aanspraak op continuïteit [...] op een illusie berust.[pp. 16-17] De gebruikswaarde [...] kan geen enkele ‘autonome’ kwaliteit tot uitdrukking brengen. De kwaliteit van een waar is zelfs niet hypothetisch te abstraheren[. p. 17]

Dat klinkt mij dan weer vertrouwd, te weten wat ik meen als veronderstelling van betrekkelijkheid te herkennen. Cacciari stelt dat

voor Loos het **anti-ornamentele** de algehele tendens [volgt van] een toenemende vereenvoudiging, massaproductie en funktionalisering en de organisatie van de arbeid zelf[. ... D]e anti-ornamentele ‘ethiek’ van Loos [heeft] dus betrekking op de produktiewijze [en is v]erre van een ‘kwestie van smaak’ of enkel een ‘esthetiese richting[.]’[p. 17]

En in elk geval volgens mijn taal- annex tekenopvatting kan ik dan Cacciari’s opmerking die erop volgt ... volgen. Die luidt dat

ornament voor Loos elk woord [is] dat de voorwaarden van zijn betekenis, de formele regels van zijn grammatica en syntaxis, en de grenzen van zijn functie overschrijdt.[p. 17]

Dat vind ik volgens wat ik onder subjectief situationisme versta, echter ook weer ... betrekkelijk. Want naar mijn idee is èl teken een verzoek tot inschikkelijkheid, zodat de betekenis die de één eraan bedoelt te geven niet dezelfde kan zijn als de betekenis die een ander erdoor bedoelt te krijgen. Een teken dient afstemming van respectievelijke gedragingen. Met als verschillend bedoelde gedragingen stroken verschillende betekenissen van zo’n geval van, zeg maar, afstemmingsverkeer. Nee,

betekenis [...] kan niet worden gezocht in de **absolute** eenheid van een ideale en eeuwige syntaxis[. ...] kan **niet** verlost en gesublimeerd worden[. p. 18]

Op z’n Loos’ geldt als “ornament” wat nadelig voor afstemming kan uitpakken en kan de opsteller van een teken dus maar beter vermijden

aangezien het niets konkreets benoemt, niet verifieerbaar, noch op iets toepasbaar blijkt [en aldus] de uitdrukking [is] van de aanmatigende, scheppende subjektiviteit die a priori vorm geeft aan [...] verhoudingen.[p. 17]

Afstemming associeer ik dan maar met ... ruil. Op die manier ben ik het ermee eens dat

voor Loos [...] de taal van de ruilverhouding **immanent** [is] aan de structuur en modi van de ruilverhouding.[p. 19]

Voor verhoudingen waarmee deelnemers vertrouwd geraakt zijn en voor zover zij ze ook verder ongewijzigd ervaren, kunnen deelnemers gemakshalve – delen van – uitdrukkingen herhalen. Zeg ook maar,

[d]e verhoudingen, aanspraken en funkties van **dit** tijdperk bepalen de eigen ‘stijl’.[p. 19]

Loos benadrukt

de funktionele veelheid van talen. [Hij wijst op] de interne verschillen die de verschillende kompositietalen structureren[. p. 20] Het gaat om een verschil in talen dat geen ‘aura’ van een universele syntaxis ooit zal kunnen opheffen.[p. 21]

Dat vind ik overigens met zoiets als een metasyntaxis wel vergaand lukken. Daarvoor veronderstel ik context als onlosmakelijk onderdeel van een teken. Over produktiewijze gesproken, een object van zgn gebouwde omgeving heeft, eenmaal gerealiseerd, doorgaans echter zelfs opzettelijk nogal stevig aan 'zijn' omgeving vastgezet. Dat maakt het inderdaad moeilijk zich veranderlijke omgeving voor te stellen, Maar wat Cacciari als Loos' opvatting weergeeft, heeft daarvan m.i. toch al veel weg:

In werkelijkheid bestaat het huis uit een veelheid van talen, die niet herleidbaar zijn tot een eenheid[. ...] Niet het hele huis is formeel te berekenen; ik kan het ene nivo niet 'herleiden' tot het andere – ik kan de ene taal niet uit de andere 'afleiden'. [...] Er zal veeleer de grootste aandacht op gevestigd moeten worden dat **niets** van het ene linguïstische nivo op het andere zinspeelt, of naar het andere neigt, waardoor [...] verhinderd wordt dat de conflicten in hun onherleidbare, **primaire** werkelijkheid aan de dag treden[. p. 21]

(Ook) een huis faciliteert verschillende gedragingen van meestal verschillende subjecten. Het moet hun dus dienovereenkomstig verschillende situaties 'bieden.' Nee, ik associeer situaties niet met niveaus. Mee eens, de ontwerper resp.

architect zal pas **authentiek** te werk gaan naarmate hij de grootste plaats inruimt voor deze verschillen en ze ten volle zal laten uitkomen.[p. 21] Een interdisciplinaire verhouding zal alleen op het **analytisch** inzicht in de verschillen [...] en hun concreet bestaande veelheid kunnen berusten.[p. 26]

Nota bene, ook voor verschillen is verabsolutering ervan vals. Samenhang ertussen ... hangt ermee samen. Dat heet ook wel interdependentie en vergt stelselmatig ontwerp. Dus ook grondig mee eens,

[w]ie deze tendens opvat als een geval van eklektisch komponeren zit er totaal naast.[p. 21] De [stelsel]logika [betreft] de noodzaak om voor elk element en elke functie de eigen taal te berekenen, en deze op samenhangende en begrijpelijke wijze te spreken, er de grenzen van te bepalen en aan deze vast te houden binnen iedere vorm[. p. 22]

Subjectief situationisme ... betekent als

[d]e rigoureuze begrenzing van de betekenis [...] tevens de meedogenloze afbakening van de betekenis[. ...] Het door elkaar halen van [samenlopen van subject en situatie] is logies **on-zin**. Het zoeken naar de synthese wijst steeds op een regressieve ideologische achtergrond[. p. 22]

Met synthese in de ... betekenis van uniformering

blijkt [... e]lke synthetische benadering van [...] verhouding[en] zonder meer en expliciet **reaktionair**.[p. 24]

Daarentegen mikt de verantwoorde ontwerper op – voorzieningen ter facilitering van – evenwichtige verhoudingen. Emancipatorische oriëntatie met erkenning van verschillende belangen en van hun noodzakelijke afweging stuit echter vaak op weerstand. Dat mag als verklaring gelden van

de 'krisen' die aan de **kompositie** inherent zijn.[p. 25]

De opvatting van Loos wordt destijds echter niet zozeer met erkenning, maar veeleer met ontkenning geassocieerd. De wederkritiek die hij krijgt

s[laat] op het **direkt negatieve** ten opzichte van de begrippen stijl, synthese en duur.[p. 27]

Volgens Cacciari vervult het Loos overigens juist

met kennelijke voldoening dat de architecten van zijn tijd [...] anti-expressieve, anti-synthetische en anti-natuurlijke kompositie [...] nihilistische [...] noem[...]en[p. 27 want] alleen op zo'n negatief tekent zich de hierop volgende **grote vorm**, de **kompositie** af.[p. 28] de kompositie wordt gebaseerd op de verschillen die [de samenhang] konstitueren, op de concrete talen waarin het wordt uitgedrukt [en] op de duidelijkheid waarmee de functies van deze verschillen worden uitgedrukt[. p. 31]

Ook wat kunst heet, maakt daarom volgens Loos geen aanspraak op synthese. Kunst voegt zich evenzo naar

[h]et andere [al]s het verschil, [naar] de systematische analyse die elke linguïstische synthese afbreekt. [...] De reikwijdte van [...] verschillen valt niet te begrijpen, wanneer men die niet uitbreidt tot aan de **andersheid** die door het artistieke feit als zodanig wordt vertegenwoordigd.[p. 32]

Mijn idee is dat kunst juist géén aparte categorie vormt. Ook een kunstwerk is – bedoeld als – een teken, enzovoort. Onder de noemer van kunst is er dus voorts

geen soort van ideale taal die in staat zou zijn de veelheid aan relaties en talen synthetisch te formeren[. p. 33 Ook d]e [zgn] kunst **toont zich** in het **aantonen** van het geheel van verschillen [...] die het omvormen en **komponeren** konstitueren.[p. 34 D]e 'vervormingen'[zijn] in werkelijkheid niets anders [...] dan het negatieve dat immanent aanwezig is in de [...] taal [en] taal [...] bestaat [...] alleen [...] in haar 'vervormingen': dat wil zeggen in haar veelheid[. p. 52]

Tot slot van zijn opstel komt Cacciari te schrijven over het huis, door hem om redenen die hij onvermeld laat als oikos aangeduid, van Wittgenstein. Naar zijn idee, dat van Cacciari dus en volgens wat ik dáárvan meen te begrijpen, is Wittgensteins opvatting toch weer ... anders dan die van Loos. Ik krijg de indruk dat Cacciari meent dat voor het huis in kwestie niet geldt dat

[h]et ontwerp [...] in de tijd en de stroom van zijn verbruik [...] leeft[. ...] De ruimte [er]van [...] staat onverschillig tegenover haar bewoond- worden en waargenomen- worden.[p. 57]

Dat lijkt mij onzin. Allereerst is er de moeite die Wittgenstein zich getroost om het met pijnlijke precisie gebouwd te krijgen zoals hij het wil. Dat blijkt ook uit het aanhangsel in **Oikos, van Loos tot Wittgenstein** dat een tekst omvat geschreven door een andere zus van Wittgenstein (pp. 177-190). Zij benadrukt dat

het huis [haar] zuster [...] paste [...] als een handschoen aan de hand, toen zij het eenmaal op haar volstrekt eigen wijze had ingericht en het met haar persoonlijkheid vulde.[p. 190]

Hmm, ik zie het ... verschil niet. Want zo bedoelt Loos toch wat hij als niveaoverschillen beschouwt? Toegegeven, voor wat Loos bedoelt volg ik hier de uitleg van Cacciari. Hoe dan ook lijkt Cacciari op zijn oordeel terug te komen. Want wat verderop stelt hij dat,

[h]oewel er een diepgaand verschil bestaat tussen beider houdingen [...], vormt het huis van Wittgenstein in zekere zin de 'waarheid' van het onderzoek van Loos.[p. 59]

En wellicht valt het met "verschil [...] tussen beider houdingen," althans wat ontwerpen betreft, ook wel mee. Cacciari zou weleens te veel onder de indruk kunnen zijn van – wat hij begrijpt als – Wittgensteins eerdere filosofische opvatting en bijgevolg onderschatten dat Wittgenstein niet 'zijn' huis ontwerpt, maar dat van één van zijn zusters met daarom een

vorm [passend voor háár] historische **aktualiteit** [met voorzieningen van dien voor] de **verscheidenheid in functies** van de elementen en nivo's waaruit hij[, de vorm, dus,] is samengesteld.[p. 60]

Op haar beurt geeft zijn zuster hem blijkbaar àlle ruimte in tijd en geld voor een resultaat dat voldoet aan zijn eisen van ... kwaliteit. Of hij dat doet als commentaar op Loos en/of Wittgenstein ontgaat me, maar terecht wijst Cacciari nog op

[j]uist de dimensie van de tijd[. ... Passend is] de voorstelling [al]s veranderlijk[. p. 60] Haar analyse zal niet alleen de veelheid van de haar samenstellende aspecten aan het licht moeten brengen[,] maar ook de niet te boven te komen **relativiteit** van elk mogelijk resultaat[. ...] De relativiteit van het tijdsgebeuren **is** de vergankelijkheid van het momentaan begrepen resultaat.[p. 61]

Met het idee dat èlk teken, nota bene èlk exemplaar, een verzoek tot inschikkelijk is, strookt dat

[d]eze dialektiek [...] in de kompositie zelf [verschijnt], en [...] hiervan bovendien de zin [vertegenwoordigt]. Niets kan 'voor de eeuwigheid werken'. [p. 61]

Volgens Cacciari

wil [... h]et subjekt dat leeft-werkt in de tijd [...] niettemin een 'volmaakt' werk voltooien, ondanks het feit dat zijn voorstelling zich moet ontvouwen in en door de tijdsgebondenheid van de materialen, functies en doelstellingen van het werk.[p. 61]

Dat valse motief gaat gepaard met ontkenning van behoefte aan veranderlijkheid, leidt tot weerstand tegen veranderingen. Ik wijs er op dat met informatietechnologieën 'materiaal' beschikbaar is gekomen dat weer èxtra mogelijkheden biedt voor feitelijk prompte – veranderingen van – resultaten (met voor- en nadelen). Ik vind dat informatiekunde als enneadische semiotiek – pas – stelselmatig laat erkennen dat

[h]et subject [...] vorm [geeft] aan **materialen in wording**[. p. 61]

Zolang echter

zijn **wil** [...] niet binnen de [...] begrenzingen van het relatieve en vergankelijke van het resultaat [blijft, zal h]et subjekt [...] zich nooit meer 'thuis' voelen in zijn voorstellingen[. p. 61]

Cacciari noemt

[d]it [het] **aktuele** lot van 'vervreemding' [p. 61]

en dat raakt zònder besef van subjectief-situationele betekenissenvariëteit dus nogeens versterkt door digitalisering:

Elke kompositie [dient] subjektiviteit in de tijd [p. 61]

en moet daarom voorts situationeel verbijzonderd zijn. Als ontwerp- annex modelleermethode voor stelselmatig bemeten voorzieningen voor informatieverkeer is Metapatroon geschikt.

Amendolagine onderzoekt in zijn opstel het ontwerp door Wittgenstein aan/van het huis van zijn zuster vooral – waarvan hij m.i. op voorhand uitgaat, zeg dus ook maar vooringenomen –

de waarde [er]van [als] een historisch knooppunt in zijn filosofische productie[. p. 132]

Het idee van Amendolagine is dat

juist het huis [...] ons iets kan leren over de toetsen waaraan de hypothesen [...] die ten grondslag liggen aan de **Tractatus** [...] onderworpen werden en in hoeverre Wittgenstein deze al had overwonnen.[pp. 132-133]

Zijn boek **Tractatus logico-philosophicus** (manuscript 1918, oorspronkelijk verschenen in 1921) eindigt Wittgenstein met de stelling dat hij, en bijgevolg zou iedereen dat moeten doen, door zijn eraan voorafgaande stellingen filosoferen als voltooid beschouwt. Volgens hem heeft hij volledig uitgedrukt wat er filosofisch, zeg maar, uitdrukbaar is. Er blijft uiteraard van alles en nog wat anders uit te drukken, maar dat mag dan verder geen filosofie heten (en daarom de moeite van uitdrukking niet waard, vandaar zijn oproep tot zwijgen erover). Op die opvatting is hij wat later inderdaad teruggekomen. Amendolagine probeert dus na te gaan of Wittgensteins ontwerpactiviteit voor dat huis daar wellicht verband mee houdt. Daarvoor vindt hij het alvast

duidelijk dat men het huis niet kan benaderen zonder een helder inzicht te hebben in de standpunten die Wittgenstein in de **Tractatus** verdedigt.[p. 133]

Zo algemeen gesteld, is dat natuurlijk onzin. Iederéén kan alles “benaderen.”
Waarom het Amendolagine gaat, is

het te boven komen van het wereldbeeld zoals dat uit de **Tractatus** spreekt.[p. 133]

Wat Amendolagine als dat “wereldbeeld” veronderstelt, benoemt hij wat nader als Wittgensteins

logies-filosofiese opvatting van de wereld[. pp. 134-135]

Het zou dus kunnen dat Wittgenstein er al eerder wel degelijk een omvattender “wereldbeeld” op na houdt, maar zoiets als formele behandeling slechts geldig acht voor wat hij daarvoor onderscheidt als het “logies-filosofiese” aspect. Tja, als hij in 1918 tot de conclusie komt dat hij helemaal klaar is met dat ... aspect, is het natuurlijk volstrekt ... logisch dat hij wat anders is gaan doen en zich bezighoudt met wat hij als andere aspecten van de wereld meent te – willen leren – kennen (en blijven ... zwijgen volstaat dan niet). Een huisontwerp inclusief het toezicht op de bouw komt daarvoor stellig in aanmerking, des te meer omdat hij van zijn zuster wat bouwsom resp. -duur betreft blijkbaar praktisch onbegrensd zijn gang kon gaan. Als dat Wittgenstein heeft ‘geholpen’ om de beperktheid van zijn eerdere opvatting over filosofie – nog eens extra? – te beseffen, dat hij er als zodanig feitelijk een zéér beperkte resp. beperkende taalopvatting op heeft nagehouden, dan heeft Amendolagine gelijk dat

[d]e ontwerparbeid [...] beschouwd [moet] worden als een belangrijke periode in de filosofische arbeid van Wittgenstein,[p. 135]

maar dat geldt stellig niet uitsluitend voor bedoelde “ontwerparbeid.” En/want voor de ... stelling dat het

een beslissende stap [betreft] voor het zich opnieuw invoegen in de wereld van de ‘geestelijken’ [p. 135]

is tot dusver slechts een chronologische aanwijzing beschikbaar. Inderdaad kort na die “ontwerparbeid” keert hij terug naar Cambridge voor een aanstelling als onderzoeker-opleider (engels: fellow) filosofie. Amendolagine stelt voor

het Huis van Wittgenstein **opnieuw te lezen**, [te weten] als een cesuur in de geestelijke arbeid van Wittgenstein[. p. 135]

Dat er van een breuk sprake is, dwz van

een noodzakelijke 'overgang' [...] waarmee hij terugkeert naar het universitaire onderwijs en het filosofiese onderzoek, en de stellingen van de **Tractatus** te boven komt [p. 146]

met juist die "ontwerparbeid" van beslissende invloed vind ik Amendolagine echter niet aannemelijk maken. Het kan immers ook zijn dat Wittgenstein o.a. in dat ontwerp verwerkt en, vooruit, verder ontwikkelt, wat hij al eerder principieel anders is gaan opvatten. Wie zal het zeggen zolang eenduidige aanwijzingen ontbreken? Amendolagine meent als werkwijze van Wittgenstein te herkennen:

Door van de ontelbare talen die zich op verschillende nivo's ontwikkelen en de polyvalentie van de architectonische tekens van het ontwerp gebruik te maken, beproeft [hij] enerzijds waarom niet alles gezegd kan worden en waarom men anderzijds niet zwijgt, ook al wil men niet spreken, door toch iedere verhouding, ieder detail te beheersen.[p. 139]

Iets willen is één, hoe dat uitpakt is nu eenmaal iets ... anders. Ooit opgeleid als ingenieur weet Wittgenstein uiteraard allang wat Amendolagine hem pas als leerervaring door zijn huisontwerp toeschrijft:

Het ontwerp is een logiese machine, het kan onverbiddelijke wetten volgen, maar de konkretisering ervan, zijn worden tot wereld, tot huis, ontsnapt aan de kausale wetten als een fysieke, mechanische machine, waarvan men het funktioneren buiten een zekere grens niet kan beheersen.[p. 140]

Overigens vermeldt Amendolagine nota bene zèlf het contact dat Wittgenstein ná zijn eerste verblijf in Cambridge krijgt met Frank P. Ramsey (1903-1930) die hem

[he]t pragmatiese standpunt [...] dat ontleend is aan Ch. S. Peirce [meedeelt. p. 148] in deze zin bood Ramsey, doordat hij de analyse van de taaluitingen verbond met de vanzelfsprekende overtuigingen, met de patronen van menselijk gedrag tegen de achtergrond van een ervaring die gekenmerkt wordt door regelmatige overeenkomsten tussen de gebeurtenissen, Wittgenstein het model aan van een analyse, die niet beperkt hoefde te blijven tot de vaststelling van de formele eigenschappen van de symboolconfiguraties, maar die zich daarentegen moest bezighouden met het vastleggen van de gebruiksregels, waarnaar de mensen in de toekomst hun eigen symboliese gedrag zouden richten.[p. 149]

Huis of niet, ik zou zeggen dat Wittgenstein toch vooral het spoor oppakt dat Ramsey aanwijst die volgens Amendolagine

als opgave van het filosofies onderzoek [formuleert om] de uitspraken van het wetenschappelijke denken tot hetzelfde begripsnivo terug te brengen als dat van de uitspraken van het alledaagse denken.[p. 149]

Daar komt in elk geval mijn taal- annex tekenbegrip op neer volgens de algemene veronderstelling dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Wat de ontwikkeling van Wittgensteins opvatting betreft, voortaan

legt [hij] inderdaad de nadruk op het begrip 'doel'[. ...] Het begrip doel maakt duidelijk dat Wittgenstein het pragmatiese standpunt overneemt dat Ramsey verkondigde. Dit wordt opgenomen in de nieuwe theoretiese benadering, waarin van het 'doel' overgegaan wordt naar het begrip 'gebruik' en naar de instrumentele waarde van het woord[. p. 150]

In navolging van Peirce (1839-1914) veronderstel ik teken als algemener begrip. En in het verlengde van Peirce's tekenbegrip veronderstel ik een teken drieledig samengesteld, corresponderend met drieledige duiding van gedrag resp.

interpretatie, voilà enneade. Die telt o.a. motief (lees ook: doel) en gedrag (lees ook: gebruik) als onlosmakelijk samenhangende (!) elementen.

Hoe kan Ramsey overigens al bekend zijn met werk van Peirce? In het Wikipedia-lemma over Ramsey staat dat hij Charles K. Ogden (1889-1957) kent. Dat beantwoordt voor mij die vraag, want Ogden is eerder secretaris van Victoria Welby (1837-1912). Onder de noemer van signifiica onderzoekt zij de betekenis van ... betekenis. Daarover voert zij een briefwisseling met o.a. Peirce. Het is vooral Peirce's idee van semiosis dat voormalig secretaris Ogden weergeeft in **The Meaning of Meaning** (1923).

Ramsey komt stellig des te meer voor erkenning als sleutelfiguur voor Wittgensteins filosofische ontwikkeling in aanmerking, omdat hij de engelse vertaling maakt van **Tractatus logico-philosophicus** (en zoals het Wikipedia-lemma over Ogden aangeeft, door Ogden geholpen om de oorspronkelijk duitse tekst te 'lezen'). Ramsey's vertaling heeft geleid tot contact met Wittgenstein die hij enkele jaren later dus tot terugkeer naar Cambridge weet te overreden.

Amendolagine blijft echter "cesuur" veronderstellen en in het huisontwerp plaatsen. Wittgensteins zuster geeft de ontwerpopdracht eerst aan de architect Paul Engelmann. Blijkbaar kennen Wittgenstein en Engelmann elkaar, zoals er ook directe

kontakten [zijn] tussen Wittgenstein en Adolf Loos. Het overigens vluchtige contact met Loos en de aanwezigheid van Paul Engelmann, diens leerling, hebben steeds als sleutelementen gediend voor de 'stilistische verklaring' van het huis van Wittgenstein.[p. 154]

Volgens Amendolagine

dient [... h]et vraagstuk echter in een breder kader geplaatst te worden.[p. 154]

Maar vernauwt juist Amendolagine dat "vraagstuk" niet door "het huis" als "van Wittgenstein" te beschouwen? Ik zou zeggen dat het het huis van zijn zuster is, ontworpen dóór haar broer (nadat zij Engelmann blijkbaar haar opdracht ontnomen en vervolgens aan Wittgenstein gegeven heeft). Hij heeft het voor háár ontworpen, niet voor zichzelf, maar nu eenmaal onvermijdelijk volgens zijn, zeg algemeen maar even, ideeën. Intussen is en blijft zijn zuster opdrachtgever en

Wittgenstein aanvaardt het programma van eisen van de opdrachtgever[, p. 166]

geeft Amendolagine elders zelfs aan. Wat ik kenmerkend voor Wittgenstein acht, is dat hij open staat voor allerlei invloeden. In zijn – overigens overwegend postuum verschenen – geschriften is hij echter, nota bene aantoonbaar kenmerkend en zachtjes uitgedrukt, nogal zuinig met vermelding van wat hij daadwerkelijk aan invloeden heeft benut. Dat geldt zeker ook voor het huis(ontwerp). Daarom onderzoekt Amendolagine

hoe en vanuit welk begrip Wittgenstein de 'architektonische taal' hanteert in de jaren dat het debat over deze taal, vooral in Wenen, een grote belangstelling genoot[. p. 154]

Of onderzoekt Amendolagine dat juist niet? Hij beweert dat

Wittgenstein [...] zich bewust niet [mengt] in het debat over de architectuur en met name niet in dat over [...] wat Loos zo obsessief bezighield[. Hij doet dat] niet vanwege een gebrekkig inzicht in het probleem dat eraan ten grondslag lag, maar omdat het probleem voor hem niet bestaat.[p. 155] In het geval van het huis van Wittgenstein kan men niet spreken van ornament, [... h]et doet zich niet voor[. p. 156]

Volgens Amendolagine is Loos met zijn kritiek nog aan ornament gebonden, maar

Wittgenstein verwerpt niets, herleidt niets; hij kiest duidelijk een ander nivo van vertoog; hij spreekt **een andere taal**, waarin het ornament een niet uit te spreken klank is: het is stilte.[p. 156]

Dat klinkt diepgravend, maar wat mij betreft gedraagt Wittgenstein zich gewoon, heel praktisch dus, als een ingenieur. Zoals Amendolagine schrijft, is

[w]at Wittgenstein interesseert [...] de taal van de materialen in hun gebruik, [maw] nauwkeurig omschreven naar [...] functionele eigenschappen[. p. 157]

Als hij daarin ‘zelfs’ van Loos verschilt, het zij zo. Wittgenstein zoekt volgens resp. naar nieuwe technische mogelijkheden en dankzij – de luxe van – het ruime budget ‘vindt’ hij ze op allerlei onderdelen en hun samenhang ook. Op mijn beurt ... zoek ik er filosofisch minder achter, hoewel natuurlijk elke ervaring invloed op welke latere gedachte en bijbehorende gedraging kan hebben, enzovoort. Amendolagine houdt vast aan zijn idee van “cesuur” dat volgens hem

een moment vormt in de [...] continuïteit [...] die de gang van het denken van Wittgenstein kenmerkt [p. 174 en] zo is de taal van het huis een geheel van taalspelen aan de hand waarvan Wittgenstein zijn ‘methodiese twijfel’ in theorie zal omzetten.[p. 159]

Maar wat kan als de “cesuur” resp. het “moment” gelden, indien wat

we [er] aan [...] toeschrijven [...] **dan en alleen dan** [zin heeft] als we deze hele [ontwerp]periode als een ononderbroken fase van filosofies onderzoek interpreteren, en niet als een crisis, als een breuk tussen de **Tractatus** en de **Filosofische Onderzoekingen**[? p. 174]

En wanneer het ontwerp zoiets als een voorafspiegeling van Wittgensteins latere theorie ... vormt, waarom kwalificeert Amendolagine

[h]et ontwerp van Wittgenstein [...] juist [als] een **logies mechanisme** [p. 165 met d]e ruimtelijke aaneenvoeging van de massa’s die het ‘geheel’ van het ontwerp vormen [... als] de driedimensionale konkretisering van het begrip logiese ruimte[, p. 159]

dwz nog volstrekt kenmerkend voor zijn eerdere theorie? En ik herken evenmin begrijpelijke toelichting in de zin die luidt:

Het logies mechanisme kan en mag, juist omdat het funktioneert, dat wil zeggen zijn doel bereikt, niet interfereren.[p. 165]

Huh?! Wil Amendolagine soms zeggen dat Wittgenstein – pas – door het huisontwerp ontdekt dat in de wereld aan interferentie niet valt te ontkomen? Dat zou dan

het voortdurende bewijs [zijn] van de gedachte die [posthuum] zal verschijnen in de **Filosofische Onderzoekingen**: de machines met al hun onderdelen zullen nooit functioneren met de noodzaak van de logiese machine volgens welke ze ontworpen zijn.[pp. 173-174]

Ook Wittgenstein beseft uiteraard dat ‘dingen’ kapot gaan. En dat geeft maar zorgen. Om stijl toch met hem in verband te brengen, wellicht verklaart dat waarom hij voor zichzelf een zelfs uiterst eenvoudige levensstijl kiest. Zijn zuster heeft echter andere “eisen” en wellicht bekommert hij zich daarom zo “obsessief” om de kwaliteit van uitvoering resp. resultaat van zijn ontwerp (wat dan lès staat van – ontwikkeling van – zijn, eh, taallogica). Ja, ik speculeer ook maar wat. Amendolagine probeert nog te suggereren dat

[wijj [...] daar niet aan denken, we [...] dat niet in overweging [nemen], maar de onderdelen van de werkelijke machine [...] kunnen stuk gaan.[p. 174]

Een bekwame ontwerper houdt daar ... ècht rekening mee. Maar voor Amendolagine is dat blijkbaar iets nieuws dat hij exclusief aan Wittgenstein toeschrijft.

93.29

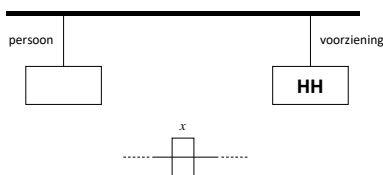
Jouw idee voor stelselmatige autorisatievoorziening is véél ... stelselmatiger :-) in de zin dat daarmee nota bene willekeurige 'begrippen' in aanmerking komen als, zeg maar, schakelpunt tussen enerzijds persoon, anderzijds voorziening. Met verschillende begrippen zijn er uiteraard verschillende persoon/begrip-relaties. Als ik je goed begrijp, 'maak' je ze echter allemaal van hetzelfde type opdat er zich aan de begripskant hetzelfde vervolg aan laat geven. Of?

Allereerst kan je zo continuïteit bieden. Het veranderkundige belang ervan onderschatten zgn ict-ers vrijwel altijd, àls ze er in hun illusie van vervanging-ineens überhaupt aan denken.

Met een bepaald bereik van autorisatiebeheer is tot dusver dienovereenkomstig beperkt steeds enkelvoudig een bepaald begrip verondersteld àls zo'n schakelpunt, bijvoorbeeld – ik noem dat maar even – persoon-zèlf. Anders rol òf profiel e.d. Die beheerdomeinen laten zich dankzij jouw opzet zelfs zònder wijziging van de respectievelijk enkelvoudige sleutelbegrippen tot stelselmatig bereik samenvoegen, omdat verschillende van – welke dienst doen als – zulke begrippen in een omvattende opzet opgenomen kunnen worden. Er verandert dan niets pèr begrip. Wie volgens dàt begrip aan autorisatie onderhevig is, hoeft dus géén verschil te merken met waaraan z/hij gewend geraakt is. Voor haar/hem als zgn gebruiker is verandering vervòlgens pas aan de orde, wanneer voor haar/hem – ook – voor een bepaalde voorziening een ànder begrip annex schakelpunt mbt autorisatie gaat gelden. De stelselmatige autorisatievoorziening is daarvoor van meet af aan geschikt, maar stellig zijn andere 'aspecten' dat pas later en hoeft verandering niet nodeloos te worden geforceerd. Dat werkt averechts (nog ervan afgezien dat meestal niet eens in stelselmatigheid voorzien is).

Voor zo'n stelselmatig bruikbaar sleutelbegrip heb ik me, eh, enkelvoudig op situationele hoedanigheid gericht. Daarmee lijkt variëteit van autorisatiebehoefte met stelselmatig bereik inderdaad gedekt. Maar wie weet. Met de opzet die jij voorstelt, hoera, is – facilitering van – variëteit uiteraard nog weer veel sterker geborgd. En, nogmaals, op korte termijn is met die opzet de overgang véél beheersbaarder (omdat per persoon het tijdstip van overgang ... willekeurig kan worden gekozen; dat is veranderkundig een belangrijk, wellicht zelfs doorslaggevend voordeel).

Terwijl jij de autorisatievoorziening van de informatierotonde meteen volgens jouw idee alvast verder ... verstelselmatig, onderneem ik hier een poging tot – enige – nadere documentatie. Ik krijg stellig van je te horen wat je nog niet vindt stroken. :-)

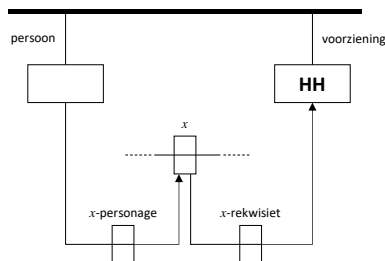

figuur 1

Het gaat om zoiets als koppeling van persoon aan voorziening. Wat 'zit' er voor zgn autorisatie noodzakelijkerwijs tussen? Figuur 1 bedoelt jouw idee weer te geven dat een willekeurig begrip ervoor in aanmerking komt.

Ik handhaaf de aanduidingen personage en rekwisiet. Hun respectievelijke context is echter niet enkelvoudig meer. Ter verduidelijking vergt dat expliciete kwalificatie.

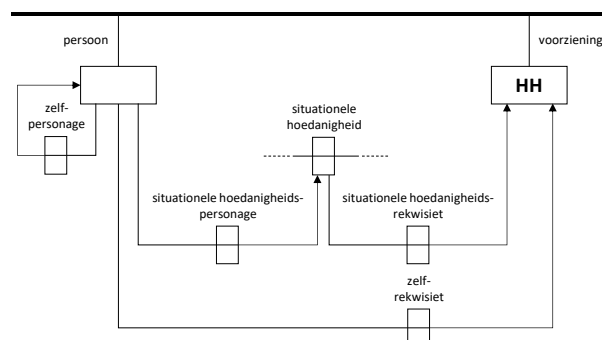
Afhankelijk van x is er dan de verbijzondering van persoon mogelijk tot x-personage, en van voorziening tot x-rekwisiet. Zie ook figuur 2.

figuur 2

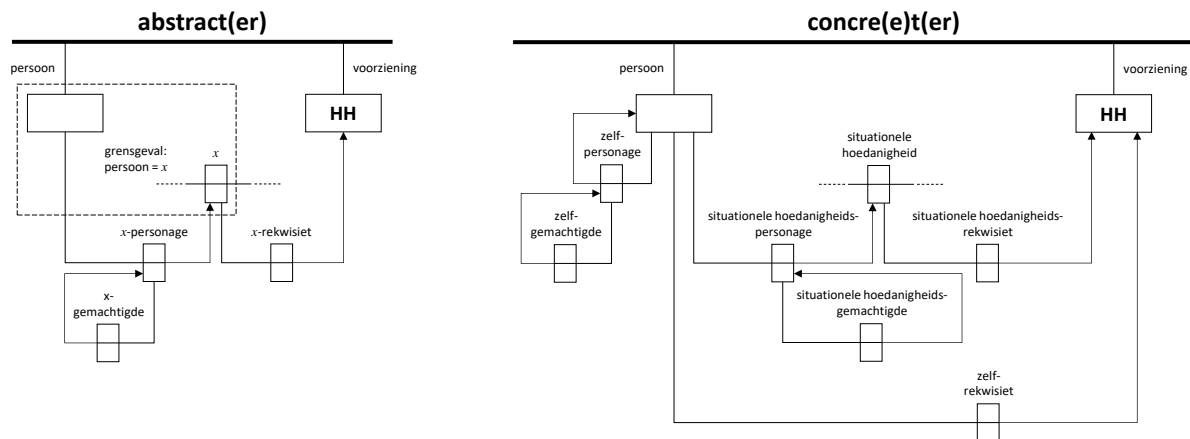
Jij bent op je idee gekomen om huidige gebruikers voorlopig inderdaad eventueel niets te laten merken van de op open bereik gerichte (lees dus ook: stelselmatig bemeten) uitbreiding van de autorisatievoorziening. Daarvoor bestaat er als x geen 'derde' knooppunt, maar telt persoon ... zèlf als zodanig (omdat onder de noemer van de informatierotonde – bevoegdheid tot gebruik van – voorzieningen, rekwisieten, dus, nog 'direct' per persoon gelden). In figuur 3 staan aldus twee x-en concreet ingevuld.

Dat kunnen dienovereenkomstig gekwalificeerd dus andere en/of méér verschijningsvormen zijn. Op z'n minst als autorisatiewizard verdienen, eveneens om verandering geleidelijk te – kunnen – laten verlopen, rol en profiel overweging, want op die 'begrippen' is respectievelijke autorisatie in verschillend verspreide – groepen van – informatiesystemen/toepassingen gebaseerd. Dat kan inclusief toekenningsprocedure dan 'rustig' zo geregeld blijven, totdat het tijdstip geschikt is om ook dáárvor over te gaan daadwerkelijk op het stelselmatig passende sleutelbegrip (als dat overigens voor, zeg ook maar, overgeleverde voorzieningen überhaupt mogelijk is). Ik zou voor rol en profiel trouwens geen aparte begrippen opnemen, maar ze 'invullen' door waarden voor situationele hoedanigheid, klaar (want meer dan wat figuur 3 toont, is niet nodig).

figuur 3

Hmm, als je persoon zèlf als sleutelbegrip voor autorisatie kunt nemen, kan dat aan/van de andere kant ook zinvol zijn voor voorziening ... zèlf?
 Praktisch moeten we wèl meteen zgn machtiging erbij betrekken, op z'n minst ter stelselmatige oriëntatie. Blijft dat ... betrekkelijk eenvoudig, zoals figuur 4 toont? De verschillende relaties onder de noemer van x-gemachtigde kunnen ook onder hetzelfde type worden verzameld, maar dat lijkt mij een ànder type te moeten zijn dan voor de typerende 'verzameling' van x-personages (omdat het vervolg op het aangekomen 'begrip' in het geval van machtiging anders is). Of?

figuur 4

Ik ben benieuwd naar je commentaar. Heb ik jouw idee begripsmatig redelijk passend beschreven? Wat moet er anders?

93.30

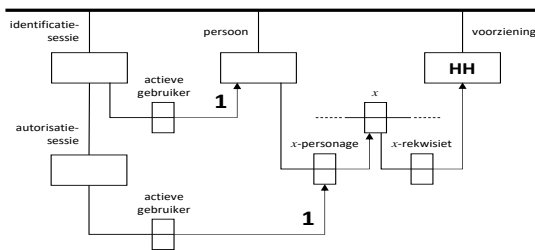
Ja, ik mik slechts op een model van "mogelijke autorisatiepunten." Want allereerst daarvan moet registratie worden gevoerd. Toch? Anders kan iemand er immers niet één kiezen, of anders kan haar/zijn aanzet tot gebruik er niet toe worden herleid, via welk punt – ik noemde dat o.a. sleutelbegrip – z/hij dan "tijdelijk" bevoegd is tot, in het geval van herleiding verder, gebruik van bepaalde rekwisieten (als daaraan toegeschreven voorzieningen).

Voor het administreren van "mogelijke autorisatiepunten" moeten doorgaans regels met procedures van dien worden gevolgd. En ook daarover moet informatie worden bijgehouden, zie daarvoor een aanzienlijk gedeelte van de tweede proefopstelling die jijzelf gemaakt hebt. :-)

Als zodanig komt "het tijdelijk gekozen [of herleide] enkelvoudige autorisatiepunt" dus inderdaad niet in die modellenreeks voor. Volgens mij wijs jij op de noodzaak dat punt óók te registreren, te weten gedurende de relevante ... tijdelijkheid ervan. Nu weet ik niets van passende sturingsvoorwaarden. Ik kom niet verder dan de veronderstelling van een identificatiesessie die achtereenvolgens meerdere autorisatiesessies kan omvatten. Een bepaalde identificatiesessie telt dan, ik verzin maar door, één gebruiker en dat is dan één bepaalde persoon (die je in dit verband een identificatiepunt kan noemen). En 'daarbinnen' telt een bepaalde autorisatiesessie als enige gebruiker dan een bepaald zgn personage.

Voor zover deze voorstelling enigszins past, rijst de vraag naar grenzen. Wat zijn grenzen van een identificatiesessie en hoe valt de integriteit ervan te beheersen? En hoe kan binnen zo'n identificatiesessie van autorisatie(sessie) worden gewisseld?

Zulke autorisatiesessies vergen èlk eveneens beheersing.
Ik heb er wederom maar een plaatje bij getekend (waar jij als ontwerp stellig niets aan hebt :-).

figuur 5

Wat machtiging betreft, dat beschouw ik inderdaad als gebruik door de één van voorzieningen waarvoor oorspronkelijk een ànder bevoegd verklaard is. Met – verandering van – autorisatiesessie van dien bestaat de gebruiker als het ware tweeledig. Ook het, in jouw termen, autorisatiepunt van waaruit de één op het desbetreffende autorisatiepunt van de ànder gekomen is, moet bekend blijven. Het blijft immers de één die optreedt àls gebruiker, maar dat doet namens een ànder. In het controlespoor moet zulke tweeledigheid àls gemachtigde vastgelegd zijn. Opnieuw beperk ik mij modelmatig tot mogelijke machtigingen, maar informatie over verloop van dáárvoor passende procedures heb ik voor de tweede proefopstelling nog niet opgenomen.

93.31

Volgens zgn systeembenadering geldt als systeem iets dat verschilt van, zeg maar, niet-iets en dat àndere is dan 'zijn' omgeving. Dat helpt aandacht enzovoort nader gericht te krijgen en houden. Want vervolgens worden slechts elementen onderscheiden 'in' wat àls systeem verondersteld is en relaties ertussen die elementen. Vooruit, als het niet ... anders kan, worden tevens relaties met de dienovereenkomstig veronderstelde omgeving aangegeven; maar dat verband blijft dan – zeer – algemeen gehouden. Ofwel, wat er in termen van gerelateerde elementen eventueel tevens ... systematisch aan die omgeving is, blijft buiten beschouwing.

Maar wat als zo'n veronderstelde grens een praktische aanpak juist belemmert? Ofwel, wanneer relevant bereik práktisch open – gehouden – moet zijn en blijven? Het Internet, bijvoorbeeld, zou geen Internet zijn als het een, ook bijvoorbeeld, geografisch beperkt bereik kent.

Voor (zo)iets-zonder-omgeving vind ik in het Nederlands het woord stelsel geschikt. Bijvoorbeeld in het Engels ken ik zo'n term niet, wat ik als gemis ervaar. Wat jij nav mijn vermelding van stelsel(matig) "een overkoepelend systeem" noemt, kan met die taal system-of-systems heten. Maar gaat, wie die aanduiding gebruikt, nu wel of niet van een grens resp. omgeving uit?

Met stelselmatig wil ik maar zeggen dat je onder die noemer mikt op wat altijd en overal passend werkt. Of dat lukt? Nee, dat is een illusie. Het is niet zo dat de opzet van het Internet tijdloos geldig is. Maar het gaat om de instelling van doen-alsof. Dan blijkt vaak dat je ver kunt komen.

Voor fysieke voorzieningen komt daarvoor standaardisatie in de zin van uniformering in aanmerking. Leg overal rails met dezelfde spoorbreedte aan en waar rails liggen

kunnen eventueel alle treinen komen. Voor wat met informatie valt te faciliteren zijn er véél meer mogelijkheden voor stelselmatigheid. Wát je stelselmatig wil laten werken, moet vergaand dekkend met zgn variabelen verklaard en aldus beschreven kunnen worden. Dat vergt abstractie. En/pas door ‘vulling’ met concrete waarden moet telkens in een feitelijk geval voorzien zijn. Zolang je met de abstractie relevante gevallen mist, ben je nog niet in de buurt van stelselmatigheid.

Het is verrassend wat een aanvullende variabele kan uithalen. Neem als opgave dat je een willekeurig punt in de ruimte eenduidig wil aangeven. Met een enkele rechte lijn ‘bereik’ je slechts wat op die lijn ligt. Voeg er een lijn, haaks erop, aan toe.

Daarmee vallen de punten in het daarmee opgespannen vlak, inderdaad alweer véél meer. Met nog een haakse lijn erbij en je hebt een driedimensionaal assenstelsel.

Kortom, met drie variabelen, niet meer en niet minder, is stelselmatige duiding van ruimtelijke punten geborgd. Ingewikkeld?

Zo’n dekkend sturingsmodel kan je met de wiskundige betekenis van functie ook functioneel noemen. Ontwerp van een stelselmatig bemeten model vergt inderdaad wiskundig vermogen in de zin van overzicht over hoe verband tussen variabelen uitpakt. Wie dat vermogen mist, kan vanaf wat ingewikkelder digitaliseringsopgaven er alleen maar een verdere puinhoop van maken. Dat is dus wat je ziet gebeuren als zgn ict-ers, volledig ten onrechte overtuigd van hun intellectuele superioriteit, ijverig strikt, eh, monovariabel aan de slag gaan, dwz zonder enig, noem het maar, wiskundig resp. stelselmatig idee.

Een digitaliseringsproject ‘redden’ door alsmaar meer van zulke ict-ers eraan te laten ‘werken,’ is daarom niet alleen zinloos, maar zelfs extra rampzalig.

Als je suggereert dat als “enkel woord” stelsel “het denken [kan] helpen kantelen,” dank je hartelijk voor de steunbetuiging die ik er maar al te graag in herken. :-) Ik ben er helaas nog niets mee opgeschoten. Aan het aantal pogingen dat ik heb ondernomen, kan het niet liggen. Over gebrekkig vermogen gesproken, blijkbaar slaag ik er maar niet in om geen kritiek te laten doorklinken in wat ik toch als opbouwende bijdrage bedoel.

Oh ja, waarom laten zich willekeurige betekenissen met Metapatroon samenhangend ordenen? De simplistische taal- en tekenopvatting die zeker onder ict-ers heerst, zou je eendimensionaal kunnen noemen. Als zgn drager van betekenis wordt een – enkel – woord verondersteld. Dat valt echter o.a. niet te rijmen met verschillende betekenissen waarmee hetzelfde woord kan worden geassocieerd. Kijk maar in het woordenboek (als je nog een exemplaar bezit).

Vrijwel elk lemma omschrijft meerdere betekenissen. Volgens Metapatroon telt een teken daarom niet één, eh, deel, maar drie delen. Zo geldt context als onlosmakelijk onderdeel van een teken. Prompt is het probleem van verschillende betekenissen van hetzelfde woord opgelost. Want het is nooit dat ene woord dat een betekenis heeft, maar altijd (!) samen met een context. Bank? Om te zitten, soms? Of waar je je geld bewaart? Enzovoort.

In onze dagelijkse omgang zijn wij ons van contextualisering niet eens bewust. Dat is zelfs een voordeel, want dat bevordert snelheid van handelen. Maar als nodig en voldoende explicitering van context veronachtzaamd blijft in voorzieningen die onze handelingen faciliteren, zeg ook maar voor onze infrastructuur, hebben we er weinig tot niets aan. En waarschijnlijk vormen dergelijke onbenullig – impliciet – monovariabel gedimensioneerde voorzieningen zelfs een ernstige belemmering voor de reële variëteit van onze gedragingen.

Wie de stoplichten op een kruispunt verkeerd afstelt, bijvoorbeeld allemaal altijd op groen, wordt voor een ongeluk dat er het gevolg van is stellig ter verantwoording geroepen. Waarom weigeren zowel ict-ers als hun opdrachtgevers het falen van eendimensionale betekenisduiding zelfs maar te overwegen? Voor ict-ers is het geen kwestie van falen; zij hebben er een solide verdienmodel aan. Maar opdrachtgevers dan? Ik vermoed dat zij onwetendheid koesteren om verantwoordelijkheid voor mislukkingen af te kunnen blijven wijzen. Onzin, uiteraard, maar zolang dat werkt ... Degenen aan wie zij verantwoording afleggen wensen kennelijk eveneens graag géén benul te hebben. Hoe decadent rijk is een land financieel dat zich in politiek opzicht zulke armzalige bestuurders kan veroorloven?! Als dit een column is, dan een nogal rommelige. Mocht je ook hierop commentaar hebben, graag.

93.32

De aanzet door Steven R. Fischer in **A History of Language** (Reaktion Books, 1999) vind ik veelbelovend genoeg met zijn veronderstelling dat

[o]ut of [...] evolutionary process 'language' in its broadest sense was born.[p. 11]

Voorts suggereert hij dat

[p]erhaps it is best to regard [all] animals as [...] manager-assessors who attempt, through a variety of communicative means, to get other creatures to obey in ways th[ey consider] beneficial[. p. 33] It is what communicative behaviour accomplishes, not what it says, that is truly important for survival and growth in nature.[p. 34]

Dat strookt met de taalopvatting die ik evolutionair houdbaar acht, te weten dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Fischer verlaat die aanzet echter. Daarvoor in de plaats kiest hij als

its simplest definition, [i.e.,] language signifies 'medium of information exchange'. [p. 11]

Waarin mensen volgens hem een uitzondering vormen, nou ja, op z'n minst uitmunten, is dan dat voor hen informatie verwijzing betreft naar wat als, zeg maar, object bestaat. Zo beschouwt ook hij een woord als uitwisselingseenheid met gedeelde betekenis. Althans, dat maak ik uit zijn bewering op dat

[h]uman [...] language is different. [...] The basic class of 'lexicon' [is taken] in its broadest sense to mean the collective of individual units of communication[. p. 45]

Dat klopt m.i. dus niet. Wat telt is telkens de verhouding en hoe de ene deelnemer andere deelnemers – en zelfs meestal zichzelf – tot bepaalde gedragingen wil bewegen. Onderling en met andere levende 'wezens' doen ook mensen niets anders: pragmatiek. Daarvoor laat zich van een teken een – wat ik noem – gedragsmatige structuur veronderstellen. Volgens enneadische semiotiek kan een zgn woord onderdeel van één van de drie tekenelementen zijn.

Deze taalopvatting leidt voorts ... natuurlijk tot o.a. andere ideeën over de geschiedenis van taal(gebruik).

Omdat Fischer het spoor van objectwoorden blijft volgen, meent hij dat,

[to] transcend immediate necessities[, that is, to] attain [further] objectification, to create productive thought, a human brain requires more than referential words[. A human brain requires words that point to other words. The thought and language system must become **self-referencing**.[pp. 50-51]

En met dienovereenkomstig

complex sentences that underlie the dynamic of multilevel thought[... modern human language is born through syntax[. p. 51]

Fischer vindt

syntax [...] something that has become so utterly essential to humankind but is lacking in non-human 'languages' in the wild: rules which govern the way in which words and elements in phrases and sentences are connected to yield meaning.[p. 51]

Ik zoek het in doeltreffend- en doelmatigheid van teken als, nogmaals, verzoek tot inschikkelijkheid met veronderstelling van gedragsmatige ... syntax van dien. Wie zulke tekens voortbrengt, noem ik subject. Dat is dus èlk levend 'wezen.' En ook mensen bedienen zich voor tekens van veel meer dan woorden. Of mensen met woorden dènken? In elk geval wat Fischer opmerkt over wat – menselijke – hersenen aan woordsoorten ... eisen, lijkt mij onzin.

93.33

Dank je zeer voor navraag en mededeling van het antwoord. Schiet mij maar lek, zeggen ze dan in – ik meen – Den Haag. Vooruit, apart opgeven. Als het tegelijk zou kunnen, hadden ze wel ASN's geheten. Dat jij dat niet snapt, de B komt nu eenmaal ná de A.

93.34

Weet je nog iets van algebra? Als 'naam' van een ènkele variabele is – de letter – x gangbaar. Je kunt dan functies van x krijgen, of vergelijkingen in x. Een voorbeeld van een functie is $f(x)=2x$. Een vergelijking is bijvoorbeeld $2x=8$. Voor welke waarde(n) van x geldt dat? Daar 'komt' in dit geval één getal 'uit.' Maar 4 van wát? Om er eenduidig betekenis aan te kunnen geven resp. gericht naar te kunnen handelen, zeg maar voor meerwaarde, is méér informatie nodig. Precies, context.

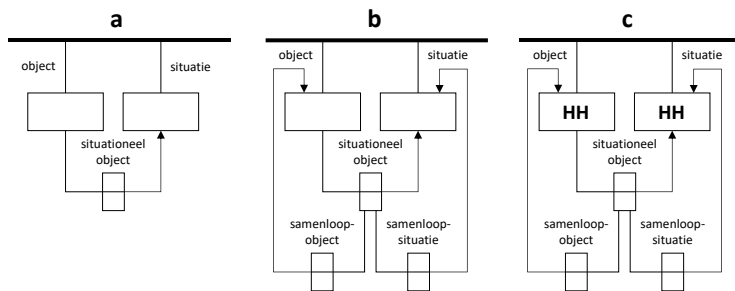
93.35

Wat geldt als onderzoek? De minimaalste duiding die ik kan bedenken, dekt àltijd gedeelten van wat ik dan ook maar weer duid als minimaalste gedrag. Of, bijvoorbeeld, tijdens het lopen het zetten van één stap zo'n verder ondeelbare ... handeling is? Dat lijkt mij niet, maar als voorbeeld kan beoordeling van slechts een ènkele (loop)stap reeds besef bevorderen dat veronderstelling van passende betekenis(sen) van onderzoek enig ... onderzoek vergt. Een stap ... staat niet op zichzelf. Uitgaande van stilstand zet je de eerste stap. Veel meer stappen zet je als je al aan het lopen bent; je zet telkens je vòlgende stap. Met de laatste stap in zo'n reeks kom je wederom tot stilstand. Meestal zelfs onbewust onderneem je een omvattender beweging met een doel. Nog vaker onbewust ken je dan voor èlke stap een, zeg maar, nader doel. Om allereerst dat nadere doel te bereiken stel je ook dáárvoor een plan op. Over welke middelen dènk je te beschikken, over welke mogelijkheden ze samenhangend gericht op zowel het doel van de stap in kwestie als het doel van de omvattende beweging (met die beoogde beweging op haar beurt stelling middel voor een nog weer omvattender doel, enzovoort) te benutten? Je voert dat plan uit door de stap daadwerkelijk te zetten. Maar heb je je doel ermee bereikt? En je kunt die ene stap qua ... stap nu wel deugdelijk gezet hebben, hier gemakshalve dus ervan afgezien dat ook zo'n stap stellig samengesteld is, maar hoe ... zit het met het aandeel ervan in het bereiken van het omvattender bewegingsdoel? In het geval van afwijking is aanpassing van plan(nen) geboden.

Zo blijken begrippen aan alle kanten betrekkelijk. Rara, hoe ontwerp je een plan voor een gedraging? Tja, dat vergt eveneens ... gedrag. Dat geldt natuurlijk ook voor evaluatie van de, eh, uitvoering resp. uitkomst van die gedraging. (Dus, ook zowel ontwerpen als evalueren is onderhevig aan ontwerp en evaluatie ... En ontwerpmatig onderzoek gaat uit van – resultaten van – evaluatief onderzoek.)

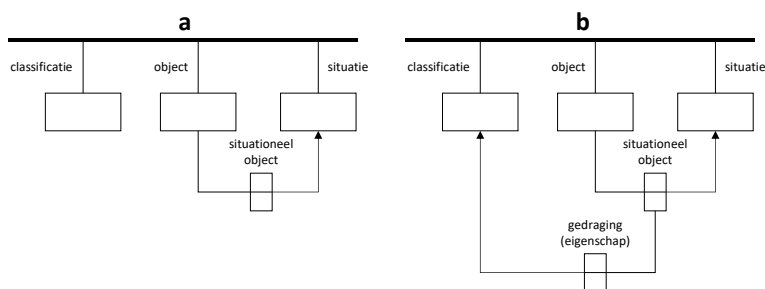
Over beweging gesproken, in het besef van onvermijdelijke willekeur van veronderstellingen en netzo onvermijdelijke cirkelredeneringen moet je ergens zoiets als oriëntatie kiezen (en kijken of je er voor wat je beschouwt als relevante praktijk ver genoeg mee komt).

Mijn pragmatische idee is dat gedrag – pas – eenduidig geldt voor samenloop van – wat ik daarvoor veronderstel als – object en situatie. Dan is een subject een object dat over cognitief vermogen beschikt. Hier houd ik het als algemene aanduiding op object (figuur 1.a). En een situationeel object als zo'n samenloop kan vervolgens gelden als object en/of situatie in een alweer nadere samenloop, enzovoort. Zo laat zich allerlei betrekkelijkheid zgn recursief uitdrukken (figuur 1.b). Voorts telt zowel een object als een situatie eventueel deelobjecten resp. deelsituaties, enzovoort. Dat laat zich als zgn homogene hiërarchie (HH) opvatten (figuur 1.c).

figuur 1

Voor het aangeven van wat ik als hoofdlijn zie, voldoet figuur 1.a. Nota bene, wàt gedrag vertoont (lees ook: eigenschappen heeft) is niet een object in zoiets als absolute zin, maar een zgn situationeel object. Dat is onder de noemer van o.a. sociale psychologie natuurlijk allang niets nieuws meer. Een subject gedraagt zich differentieel, dwz verschillend al naar gelang van omstandigheden. Volgens dergelijke vakdisciplines heten omstandigheden vaak context. Ik onderscheid tussen – wat ik veronderstel als – feitelijke omstandigheden en wat m.i. als, vooruit, beschrijving ervan onlosmakelijk onderdeel van een teken is. Zo beschouw ik context niet (!) als hetzelfde als situatie, maar als aanduiding van de weergave ervan.

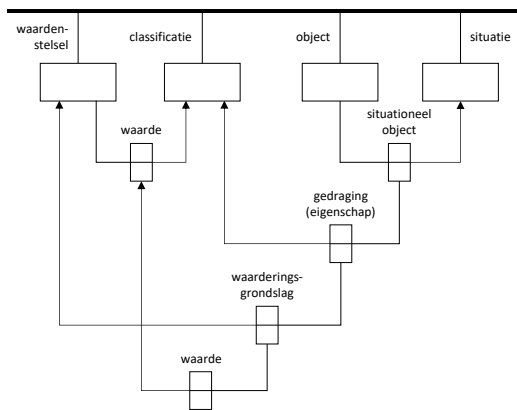

figuur 2

Oh ja, als complementariteitstheorie zijn ook natuurkundigen vertrouwd met situationeel gedifferentieerd gedrag; het hangt van de meetopstelling af, of licht golf- dan wel deeltjesgedrag vertoont.

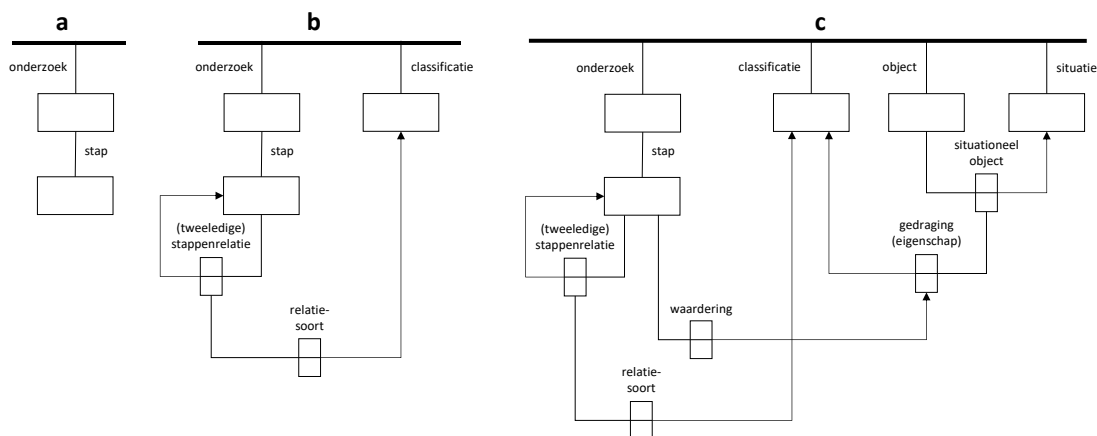
Aan figuur 1.a voeg ik allereerst een classificatieschema toe (figuur 2.a). Daarmee laten zich vervolgens de gedragingen annex eigenschappen van een situationeel object benoemen (figuur 2.b).

Ongehinderd door vakkennis van (markt)onderzoek ... ontwerp ik vooralsnog maar wat door. Een bepaalde gedraging van een bepaald situationeel object wordt uitgedrukt met een bepaalde waarde. Van gedraging tot gedraging kan allereerst het waardenstelsel variëren, vervolgens de volgens het geldig verklaarde stelsel toegekende waarde. Een tweewaardig stelsel omvat bijvoorbeeld ja en nee. Een stelsel is open wanneer – vergaand – willekeurige antwoorden mogelijk/toegestaan zijn. Zie figuur 3 voor desbetreffende uitbreiding.

figuur 3

Tot dusver heb ik pogingen gedaan om opzettelijk abstract te plaatsen wat allemaal concreet object van onderzoek zou kunnen zijn. Maar op zijn beurt moet onderzoek worden gepland enzovoort. Noem dat maar even onderzoekbeheer. Inderdaad, in het Engels is dat dan research management. Ik vermoed dat een begrippenmodel daarvoor omvangrijker is. Ik doe 'maar' een aanzet.

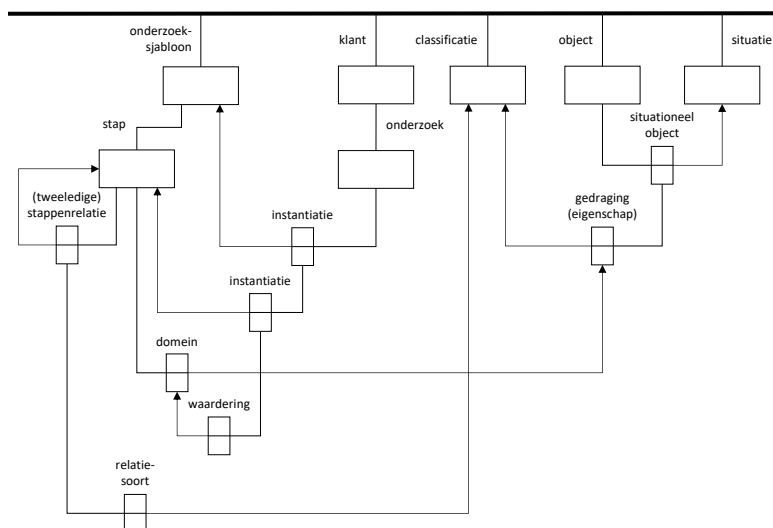
figuur 4

Geheid nogal onbenullig ga ik er voorlopig van uit dat een onderzoek verloopt volgens ... stappen (figuur 4.a). Er bestaat (bestaan) verband(en) tussen zulke stappen. Dat kunnen verschillende – soorten – relaties zijn. Die laten zich via een classificatieschema ordenen (figuur 4.b). Denk o.a. aan de volgorde van vragen. Het ... verband met het, zeg maar, primaire onderzoeksobject zou m.i. per stap dan – de vraag naar de waarde van – een bepaalde eigenschap/gedraging van een bepaald situationeel object betreffen (figuur 4.c).

Wat doet bijvoorbeeld de Belastingdienst met de aangifte inkomstenbelasting anders dan ... onderzoek met voor burgers verplichte medewerking? Voor beheeropgaven moet het begrippenmodel dus minstens worden uitgebreid met ondervragers en respondenten (met uiteraard als variant dat de ondervrager de respondent zèlf is die al dan niet over zichzelf als situationeel object rapporteert). Verder kan ik me voorstellen dat er voor de onderzoeksopzet rekening met interactiemiddel moet worden gehouden. Gangbaar is blijkbaar onderscheid naar persoonlijk contact, telefonisch contact en on-line zèlf-invulling.

Een voorname differentiële factor is er aan de orde voor een bedrijf dat allerlei, meervoud, dus, 'klanten' zoiets als digitaal onderzoekplatform biedt. Intermediair, platform, dat is modieus uitgedrukt de handel in het netwerkperk, nietwaar? Hoe dan ook moet zo'n voorzieningenboer niet alleen elke klant tevens in staat stellen tot beheer van 'zijn' onderzoeken. Daar komen noodzakelijkerwijs 'eigen' voorzieningen voor klantenbeheer als het ware omheen. Het gaat er stellig om wat aan wie waarvoor in rekening gebracht kan worden? Maar om klanten te interesseren en te behouden moet ook en vooral informatiebeveiliging dienovereenkomstig extra omvattend geregeld zijn.

Het is dan o.a. de vraag in hoeverre de voorzieningenboer àlles per klant apart houdt. Of gelden bepaalde begrippen inclusief waardenverzameling gemeenschappelijk? En kunnen klanten ook 'betrekkelijk' eenvoudig tot samenwerking besluiten? Enzovoort. Met figuur 5 heb ik daarvoor maar iets bedacht (dat de kwalificatie aanzet niets eens verdient).

figuur 5

Toegegeven, bovenstaande modellenreeks is volledig verzonnen (lees ook: ontworpen zonder serieuze evaluatiebasis :-). Maar wie verstandig over programmatuur wil gaan meepraten kan er volgens mij toch al een redelijke leidraad aan ontlenu. Ik meen althans drie perspectieven te herkennen. Er is onderzoek, zeg maar, zèlf. Daaromheen is er beheer van zulk onderzoek per klant. En dááromheen weer is er klantenbeheer door de voorzieningen- annex platformboer. Uit zulke verschillende perspectieven volgt echter niet dat programmatuur ervoor ook moet verschillen. Over gedrag gesproken, als een andere waarde van een variabele een andere uitkomst geeft, kan er wellicht werking door-de-perspectieven-heen mee worden bereikt. Maar om dat te kunnen overwegen vergt een omvattend (!) begrippenmodel (lees ook: conceptueel model).

Het zou mij verbazen als zo'n model ooit gemaakt èn netjes bijgehouden is.

Indien je de betrokken programmeur(s) niet kunt volgen, en voor de zoveelste keer over onderzoek gesproken, zou je kunnen beginnen met steevast ernaar te vragen of ze het hebben over wat onderzoek, onderzoekbeheer of klantenbeheer dient. Als zij op hun beurt jou(w) vraag niet begrijpen, kan je ze proberen uit te leggen dat jij dat een logische indeling acht. Nou ja, mocht je menen dat mijn voorstel(ling) hout snijdt. Vervolgens sla je toe. Je suggereert dan of het niet de moeite waard zou zijn om dezèlfde module algeme(e)n(er) te laten werken. Niet dat jij zou weten hoe. Daar zijn zij immers voor, nietwaar? Uit ... evaluaties weet ik dan wèl weer dat dergelijk lokaas voor zeer bekwame programmeurs verleidelijk is.

Hoe omvattender èn passender je intussen het begrippenmodel door-de-perspectieven-heen weet te krijgen, des te praktischer lukt coördinatie. Overigens kan ik me voorstellen dat je mijn modelillustraties moeilijk of zo gauw zelfs niet kunt volgen. Consequent uitgaan van betrekkelijkheid is inderdaad nogal wennen, maar onmisbaar voor wat zgn stelselmatig moet functioneren. Dat leg ik graag verder uit.

93.36

Dan meteen enkele verdere overwegingen. Wat je – dus – vooral moet zien te duiden, zijn wat ik maar even vermenigvuldigingsfactoren noem.

Stel, je doet slechts één onderzoek. Voor wat telt als relevante begrippen, kan je je tot dat onderzoek beperken. Dat ligt anders, indien je hetzelfde hulpmiddel voor méér onderzoeken wil – kunnen – gebruiken, waarbij de opzet ervan resp. methode ervoor verschilt. Dat vergt een begrippenkader dat op zulke verschillen is bemeten. Ofwel, onderzoek raakt daardoor geheid tot zgn vermenigvuldigingsfactor.

Als het ware 'om' een onderzoek 'heen' moet – ook – van alles en nog wat geregeld – kunnen – worden. Noem dat beheer (Engels: management). Voor èlke opzet/methode in enge zin van een onderzoek kunnen verschillende ... opzetten van beheer in aanmerking komen. Dat onderzoekbeheer is dus vermenigvuldigingsfactor nummer twee.

Wat een bepaalde klant gefactureerd krijgt, is bepaald door wat hij aan voorzieningen voor – combinaties van – onderzoekmethoden en onderzoekbeheermethoden benut heeft. Dat verschilt dan geheid van klant tot klant, ziedaar alweer een derde vermenigvuldigingsfactor.

Wees je bewust van wisselwerking, vandaar die vermenigvuldiging. Als alledrie de voorgestelde factoren de waarde, ik geef maar een voorbeeld, drie hebben, vermenigvuldigt dat dóór tot 27 als variëteitswaarde vergeleken met de voorziening die geschikt is voor een ènkel onderzoek.

Dat exponentiële effect valt vaak te beheersen. Dat lukt met begripsmatige

abstractie. Als hetzelfde begrip (lees ook: variabele) geldig kan zijn door-de-factoren- heen is daarmee dat effect immers uitgesloten. Gelet op vermenigvuldigingsfactoren is ontwerp(en) van een passend begrippenmodel echter een kunde en kunst. Een recept is er niet voor. Wat helpt, is dat je leert beseffen waar je op moet letten. Klopt, onderzoek.

In wat als platform(diensten) wordt aangeboden, laat zich vaak een ontwikkeling herkennen overeenkomstig de volgorde waarin ik hierboven vermenigvuldigingsfactoren geschetst heb. Iemand heeft een idee om oplossing van een specifiek probleem te faciliteren. Dat levert een netzo specifiek informatiesysteem(pje) op. Het ligt het voor de hand om 'het' eveneens te gebruiken om oplossing van een volgend specifiek probleem te faciliteren. Als dat toch wat anders blijkt te liggen, rijst de vraag of het systeem tevens geschikt moet blijven voor het eerste – soort – probleem. In dat stadium komt niemand op het idee van structurele veralgemenisering. Het idee is dat het praktisch is om het systeem netzo specifiek uit te breiden. Zo gaat dat door. Ja, eigenlijk zouden 'we' grondig moeten herstructureren. Daar worden dan allerlei vermeend ... praktische argumenten tegenin gebracht. We hebben het veel te druk, er is geen budget voor, enzovoort. Hoe meer probleemvariëteit zo'n groeiend systeem aankan, des te meer gaat het voor de hand liggen om er een beheervoorziening aan toe te voegen. Dat gebeurt in eerste aanleg vaak voor een specifiek(e), zeg maar, project(soort). Oh, zijn de behoeften aan beheer(sing) voor dat andere project ... anders? Ook daarvoor volgt aanvulling, enzovoort, totdat het ... praktisch te laat wordt gevonden voor – zeer – grondig onderhoud.

Ongelofelijk, maar het uitdijende systeem blijft werken. Moeten we er de markt niet mee op? Dat begint met, je voelt 'm aankomen, één klant. Maar daarna is er een andere klant. Ook voor die beheersmatige invalshoek stapelen uitbreidingen zich op. Nog ongelofelijker, maar waar, zakelijk succes groeit. Het bedrijf neemt een zgn branchegenoot over. Die biedt dus een vergelijkbaar, eh, platform aan. Wat doen we ermee? Als de 'overgenomen' klanten verwachten dat zij hun werkwijze(n) ongewijzigd kunnen voortzetten en het overnemende bedrijf ze als klanten wil behouden, luidt het eufemisme voor alsmaar verder uitdijende wirwar systeemintegratie.

Nòg maar een branchegenoot overnemen? De continuïteit van het bedrijf hangt feitelijk af van het alsmaar kleinere aantal programmeurs dat zo'n onsysteem desondanks aan de gang weet te houden. Wellicht zijn ze zelfs overdreven loyaal en op een bepaalde manier is het stellig reuze knap wat ze doen, maar daardoor hebben zij allang geen belang meer bij inzichtelijke herstructurering.

Ik weet uiteraard niet of het altijd zo gaat.

93.37

Ditmaal heb ik vermenigvuldigingsfactoren opgebracht nav strikt begripsmatige dekking. Dat idee van vermenigvuldiging heb ik ooit ontleend, zie verder [Professionele factoren](#) (1997), aan het boek **The Mythical Man-Month** van Frederick P. Brooks. Hij bedoelt er m.i. algemener mee dat het voor inspanningen nogal wat uitmaakt in welke mate er met deugdelijke samenhang volgens een groter geheel rekening moet zijn gehouden. Dat – stelselmatig ontwerp van – begrippenkader zelfs voorrang verdient en gelet op verder veranderende omstandigheden moet houden, had destijds nog – vrijwel? – niemand bedacht. Nee, ik wijs er in die column evenmin op.

93.38

Voor een inleiding tot stelselmatige begrippenmodellering geef ik de voorkeur aan een onderwerp waarover jij alles weet, en ik niets. Genealogie, dus. Als ik hier een eerste model(letje) voorstel, raak jij stellig geërgerd door wat ik allemaal mis, verkeerd opvat, enzovoort. Prima, zeg maar hoe het wèl zit. Wat vind jij een beter model, enzovoort? Zo leer ik alweer wat meer over genealogie en jij over modelleren met relevant bereik.

Om op gang te komen helpt het mij vaak om een encyclopedie te raadplegen.

Vooruit, Wikipedia met in ca. tachtig talen een lemma **genealogie**. Ik houd het op de nederlandsstalige versie. Veel minder onwetend dan ik ben word ik er echter niet van. Hmm, moet ik niet bij, op z'n engels uitgedrukt, kinship zijn? Het lemma **verwantschap** biedt inderdaad een veel ruimere oriëntatie. Daar luidt de aanhef dat

[v]erwantschap [...] het systeem [is] van door een samenleving erkende relaties tussen mensen. De verwantschap kan biologische (bloedverwantschap) en niet-biologische zijn en de erkenning kan informeel zijn, bijvoorbeeld door gebruik, of juridisch, door vastgelegde regels.

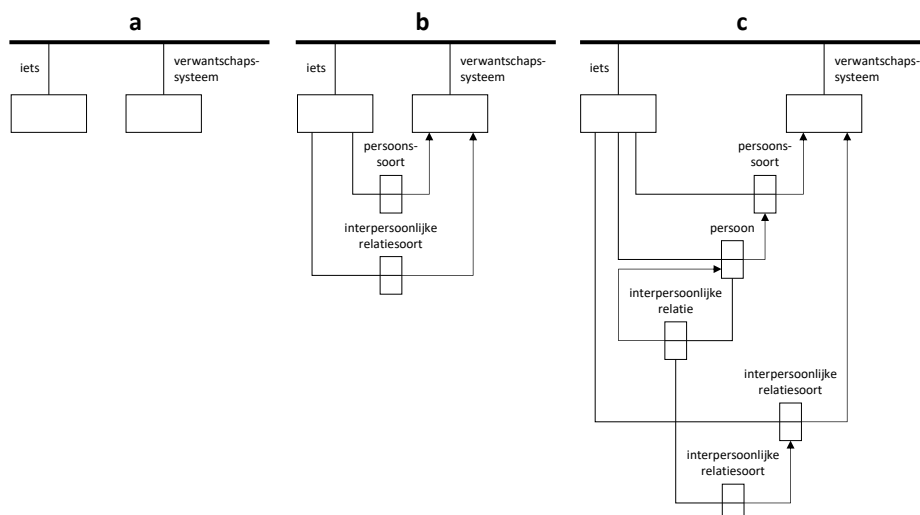
Laat ik de opgave overigens meteen ruimer nemen dan voorouder- resp. nakomelingschap van mensen. Ook welke, bijvoorbeeld, voorouders een, bijvoorbeeld, paard heeft, kan van belang worden geacht. Naar wat paarden er ... zèlf van vinden, ben ik benieuwd. In elk geval meen ik wèl te weten dat sommige mensen zich er druk om maken. Met persoon bedoel ik daarom een willekeurig levenswezen aan te duiden. Veralgemenisering roept vrijwel altijd vèrdere vragen op en wie weet wat dàt oplevert.

En geldt betrekkelijkheid niet nòg verder dan wat al dan niet als relatie telt? Want hangt wie – en wanneer – als persoon wordt erkend er ook niet ... maar van af? Volgens de aangehaalde aanhef gebeurt erkenning door een samenleving. Eh, ... wie precies weet wat een samenleving is èn blijft, mag het zeggen. Kortom, er valt niet aan relativering zelfs van, zeg maar, referentiekader te ontkomen met onvermijdelijke zowel willekeurigheid als tegenstrijdigheid van dien.

(Min of meer) in navolging van het Wikipedia-lemma noem ik dat bedoelde kader: verwantschapssysteem. Een betekenis geldt dan pas vòlgens dat systeem. En er zijn verschillende (!) van zulke systemen (met nu eenmaal problematisch onderscheid ertussen). Dat vergt tevens de – dus toegegeven, paradoxale – vooropstelling van wat (lees: iets, dat) die betekenis ... kennelijk nog niet heeft (figuur 1.a). Baron von Münchhausen trekt zichzelf aan zijn haren (variant: schoenveters) omhoog. Zoiets (!) doe ik ook.

Er zijn ... ietsen die volgens een verwantschapssysteem gelden als persoonssoorten. Mens kan zo'n soort zijn. En/of paard. En/of ... Verder zijn er ietsen die kunnen doorgaan voor – tweeledige – interpersoonlijke relatiesoorten (figuur 1.b). Stellig àndere ietsen kunnen dan als persoon worden aangemerkt vòlgens zo'n persoonssoort en aldus vòlgens het verwantschapssysteem vòlgens welke die persoonssoort 'bestaat.' Tussen telkens twee van aldus gevestigde personen kan een interpersoonlijke relatie worden opgenomen. En die relatie laat zich kwalificeren als een interpersoonlijke relatiesoort (figuur 1.c).

Het is stellig wennen aan de kunstgreep van – iets als – een betekenisloze ... betekenis, maar o.a. rekenkundig doen we niets anders dan 'feitelijk' herleiden tot resp. afleiden van nul als ... getalloos getal. Zo geldt algemener een betekenis nooit absoluut, maar altijd betrekkelijk.

figuur 1

Probeer met figuur 1.c maar wat uit. Zo kan een exemplaar van een verwantschapssysteem als exemplaren van persoonssoort o.a. mens en paard omvatten. Een exemplaar van iets als persoon is bijvoorbeeld Jansen die tot persoonssoort mens verklaard is. Een ander exemplaar van iets als persoon zou Bliksem kunnen zijn van de persoonssoort paard. Volgens het model van figuur 1.c is er niets op tegen om vervolgens een interpersoonlijke relatie tussen de mens Jansen en het paard Bliksem aan te geven om 'hun' relatie voorts tevens te kwalificeren. Jansen als eigenaar, stalknecht, slager? Of?

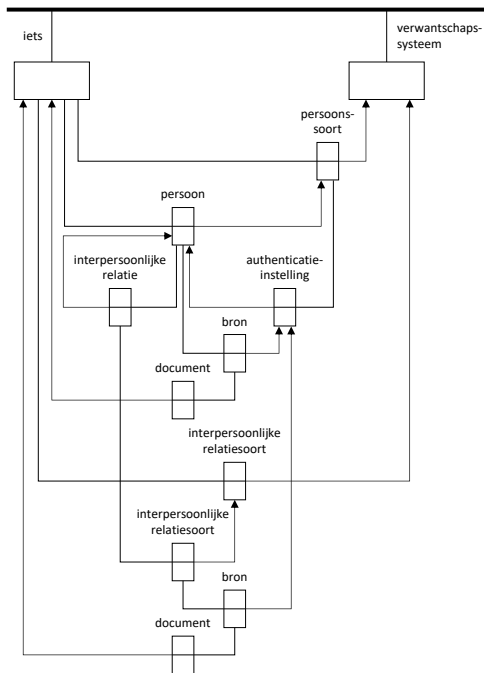
Sterker nog, figuur 1.c staat tevens toe om personen zoals ze volgens verschillende verwantschapssystemen erkend zijn desondanks in een interpersoonlijke relatie opgenomen te beschouwen. Indien hun relatie relevant is, klopt de eerdere verdeling van verwantschapssystemen blijkbaar niet. Of? In eerste aanleg moet(en) (een) model(len) worden opgevat als aansporing om begrippen dekkend (en) passend te krijgen. Wie meteen aan gebruik van digitale techniek denkt, begrijpt er daarentegen niets van.

Tussendoor merk ik op dat er onder de noemer van vooral antropologie allerlei digitaal gereedschap bestaat voor verwantschapsanalyse. Of daar dankzij principieel aangezette betrekkelijkheid wat tussen zit voor vergelijkende analyse, kan ik zo gauw niet herkennen.

Wat als misdadig geldt, nota bene, moet ook ... passen om er tenminste ... iets tegen te kunnen ondernemen. Denk voor verwantschapssystemen daarom helaas ook aan de Neurenbergse rassenwetten van het Nazi-regiem, apartheid in Zuid-Afrika, enzovoort.

Klopt het eigenlijk wat figuur 1.c laat opmaken? Hoe zit het met zoiets als – eventueel – bronmateriaal? En hoe betrouwbaar is dat? Ik stel mij hier voor dat voor een bepaald verwantschapssysteem per bepaalde persoonssoort één of meer instellingen als gezaghebbend kunnen gelden wat betreft, zeg maar, authenticatie. Dat is tegenwoordig in Nederland – vooral – de zgn burgerlijke stand. Dat is langdurig de kerk geweest. En zo'n instelling is dan, uiteraard, nee, daarvoor hoeft met figuur 2 aan figuur 1.c niets te veranderen, :-) op haar beurt een bepaald ... persoon van een bepaalde persoonssoort, inderdaad, volgens een bepaald

verwantschapssysteem (als omvattendst verondersteld referentiekader, waarvan er dus meerdere – kunnen – zijn èn veranderen).

figuur 2

Ik merk nog op dat ik ervan uitga dat er per verwantschapssysteem zo iets als verzameling minimaal nodige en voldoende interpersoonlijke relatiesoorten bestaat. Met netzo per verwantschapssysteem eventueel verschillende geldige regels laten zich van combinaties van zulke, zeg maar primitieve relatiesoorten dan de verder relevante relatiesoorten afleiden. Ouders van ouders van iemand, bijvoorbeeld, zijn iemands grootouders, nou ja, volgens het verwantschapssysteem waarmee ik vertrouwd ben.

Hoe het met naam zit? Slordig of niet, maar ik zou er rekening mee houden dat 'binnen' een bepaald verwantschapssysteem verschillende authenticatie-instellingen er wellicht verschillende namen – wie weet volgens verschillende naamgeevingsconventies – van een bepaalde persoon op na houden. En van een persoon allereerst terug naar het exemplaar van iets waarvan het afgeleid is, laat zich vervolgens nagaan of er voor andere verwantschapssystemen via dáár bijbehorende persoonssoorten wellicht eveneens een persoon 'vastgesteld' is. Zo ja, laat zich daarvan voorts de bron(nen) dáárvan nagaan. Mits geregistreerd, uiteraard. Ik besef dat het èrg veel gevraagd is om mijn nogal onbehouden voorstelling welwillend te beoordelen. De opbouwendste reactie bevat terechte kritiek. Wat 'moet' er allemaal in een, ik zeg onbenullig maar even, stamboom staan waar – het model van – figuur 2 niet in voorziet?

93.39

Hierbij stuur ik je nog meer huiswerk. Vergeet ajb niet dat de kans erg groot is dat juist ik er weinig tot niets van begrijp. Jouw opmerkingen, vragen komen dan neer op huiswerk voor mij. Aarzel ajb niet mij dat op jouw beurt op te geven.

93.40

Met zo'n model kan je oefenen. Neem als verwantschapssysteem eens Griekse

mythologie. Persoonsoorten? Begin met god, halfgod en mens. Zeus is een god, Hera ook. Tussen hen bestaat een interpersoonlijke relatie van het soort huwelijk. Alkmene is een persoon van het soort mens. Zeus en Alkmene hebben een interpersoonlijke relatie van het soort scharrel. Dat levert Herakles op, dus met interpersoonlijke relatie tussen Zeus en Herakles van het vader/zoon-soort resp. tussen Alkmene en Herakles van het moeder/zoon-soort. En zèlf is Herakles daardoor van het persoonsoort halfgod. Ja, op zijn beurt heeft Herakles ook kinderen, te weten uit zijn huwelijk met de mens Megara. Zijn dat dan kwartgoden? Nou ja, volgens de legende heeft Herakles ze in een vlaag van waanzin – welke god zat daar achter? – vermoord.

De Griekse mythologie telt méér persoonsoorten. Pegasus is een gevleugeld paard (moeder: Medusa; vader: Poseidon). Ga zo maar door.

Hmm, waarom heet Herakles eigenlijk ... Herakles, met kleos als samenstellend deel waarvan de Nederlandse vertaling glorie is, als Hera zijn moeder ... niet is?

93.41

'Ze' moeten uiteraard zoveel mogelijk zèlf aan beheer doen.

93.42

Dank je zeer voor je emailberichten. Ik beperk mij hier tot een correspondentiebeurt over genealogie. Wat jij mij onderwijst, vat ik vooral op als aanleiding je enige verdere aanwijzingen, vuistregels e.d. voor begripsmatige modellering te geven. Omdat jij allang volleerd 'in' de genealogie bent, kan jij stellig beoordelen of je ze al dan niet nuttig, passend e.d. acht. Daarmee kan je later door als medewerker van een onderzoekvoorzieningenboer. Intussen is genealogisch onderzoek ook ... onderzoek.

Ergernis vind ik een geldig motief. Jij stelt vast dat “tot nu toe alle genealogische software [...] tekort schiet!”

Zoiets als een gedeelte van de werkelijkheid beschouw jij als genealogisch relevant. Zo'n werkelijkheidsdeel telt zgn reële variëteit. Een voorziening die ... daadwerkelijk helpt om zo'n gedeelte te beheersen, moet bieden wat passende variëteit heet.

In het geval van informatievoorziening dient een begrippenmodel om reële variëteit te beschrijven. Dat draait dus om betekenisverschillen inclusief samenhang ertussen. Voor het werkelijkheidsdeel dat je passend gedekt wil krijgen, kom je reële en nodeloze verschillen tegen. Een verschil is nodeloos (lees ook: overbodig), wanneer er reeds een begrip voor is onderscheiden. Een verschil kan ook nodeloos in de zin van ... onzinnig blijken.

Je kunt het wegwerken van nodeloze verschillen standaardisatie resp. uniformering noemen. Een standaard vind ik een uitkomst, géén uitgangspunt. Ofwel, ga van verschillen uit. En hoe ruimer je het relevante werkelijkheidsdeel kiest, des groter de kans is op reële verschillen.

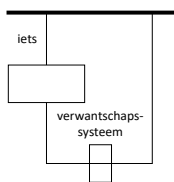
De reden dat ... iets tekort schiet, is vaak dat passende variëteit eraan ontbreekt. De voorziening (lees ook: hulpmiddel, gereedschap) is niet bemeten op – samenhang tussen – wat wel degelijk voor reële verschillen moeten doorgaan.

Hoe valt dat te vermijden? Hoewel je beseft dat een voorziening die àlles dekt domweg niet realistisch is, is het verstandig om desondanks te doen alsòf dat prima kan lukken. Het gaat daarbij om de houding dat je uniformering als uitgangspunt afwijst. Probeer, eh, verschijnselen daarentegen principieel als verschillen te

(h)erkennen met een plaats – volgens samenhang – voor èlk verschil en èlk verschil op z'n plaats.

Als operationeel begrip ga je gebruikers niet confronteren met ... iets. Maar vooralsnog ben je bezig om jezelf (!) begripmatig zo ruim mogelijk te oriënteren. Want voordat je het weet, verkeer je volgens een bepaald begrip op een netzo bepaald spoor. Wanneer dat vergaand onbewust gebeurt, kom je er moeilijk, zo niet onmogelijk, van af (wat onvermijdelijk tot een tekortschietende voorziening leidt). Dus, doe niet ... moeilijk en houd willekeurige verbijzondering tot verschillen open. Neem iets als betekenisloze betekenis expliciet in je model op om je eraan te – blijven – herinneren geen verschillen te veronachtzamen.

Consequent vanuit (het) (n)iets gedacht is meteen verwantschapssysteem een nader genomen verschil. Dat ziet er dan uit zoals figuur 3 toont (zoals doorgenummerd in de modellenreeks gewijd aan genealogie als vergelijkende verwantschapsanalyse :-).

figuur 3

Ja, je hebt gelijk dat er zoiets als omgekeerd verband bestaat tussen enerzijds wat als persoonssoort resp. wie als persoon telt, anderzijds verwantschapssysteem (wat dat ook is). Je zou onderscheid tussen – theoretische – veronderstelling en – praktische – vulling kunnen maken. Stel dat je een werkende voorziening biedt met tot en met ... iets als operationeel begrip. En die voorziening wordt gebruikt voor, ik verwoord het stellig amateuristisch, het Nederlands recht als verwantschapssysteem. Dan 'vul' je de verzameling ietsen slechts met exemplaren om er voor dat verwantschapssysteem evenzovele personen van af te leiden. Vooralsnog mik je echter op begripmatige modellering. Je bekommert je daarom nog – juist – helemaal niet om wat er allemaal 'in' de verzameling ietsen zou moeten. Wat je in dit stadium aan iets als ... begrip ontleent, is waarschuwing tegen voortijdige vooringenomenheid.

Begrijp ik je opmerking dat “[d]e specifieke kenmerken van genealogie [...] niet [gelden] voor elk type relatie tussen elk type "iets" [?]”

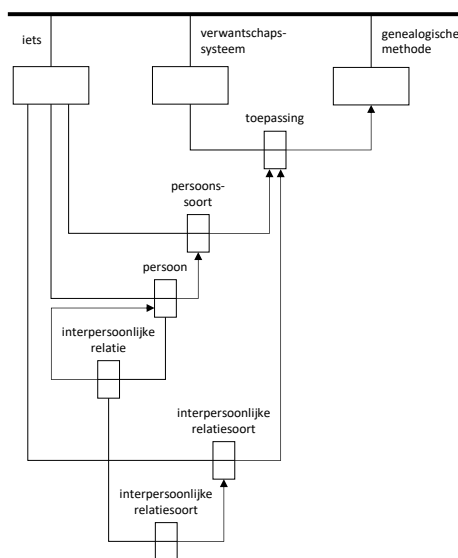
Mijn indruk is dat er voor genealogie geen “specifieke kenmerken” algemeen gelden. Daarom veronderstelde ik verwantschapssysteem als – nogal – omvattend begrip. Dat begrip kan aldus verschillende betekenissen krijgen toegekend. Dat staat per geval/exemplaar van verwantschapssysteem dienovereenkomstig verschillend verdere betekenissen toe. Dergelijke contextualisering kan getrapd verlopen. Zo heb ik voor figuur 1.c gedacht dat exemplaren van persoonssoorten verschillen per exemplaar van verwantschapssysteem, en exemplaren van personen vervolgens per combinatie van exemplaar van verwantschapssysteem en exemplaar van persoonssoort.

Indien Jansen verklaard is tot (lees hier ook: geregistreerd staat als) persoon volgens de persoonssoort mens volgens het verwantschapssysteem Nederlands recht, probeer ik tot zijn ... recht te laten komen wat m.i. een reëel verschil is. Dat

kan ik ernstig mis hebben. Als dat zo is, moet het model worden gewijzigd om te dekken wat wèl reële verschillen zijn.

In afwachting van uitsluitel :-) doet jouw opmerking mij alvast afvragen of er tevens verschillende, ik zeg maar even, genealogische methoden zijn. Ik herhaal dat de geringste suggestie van enig verschil verkenning volgens zo'n verschil rechtvaardigt. De aanduiding verwantschapssysteem is wellicht misleidend. Hangt systeem één-op-één met methode samen? Of geldt als verwantschapssysteem eerder een werkelijkheidsdeel dat als een systeem valt te ontsluiten en zijn er voor zulke ordening verschillende methoden?

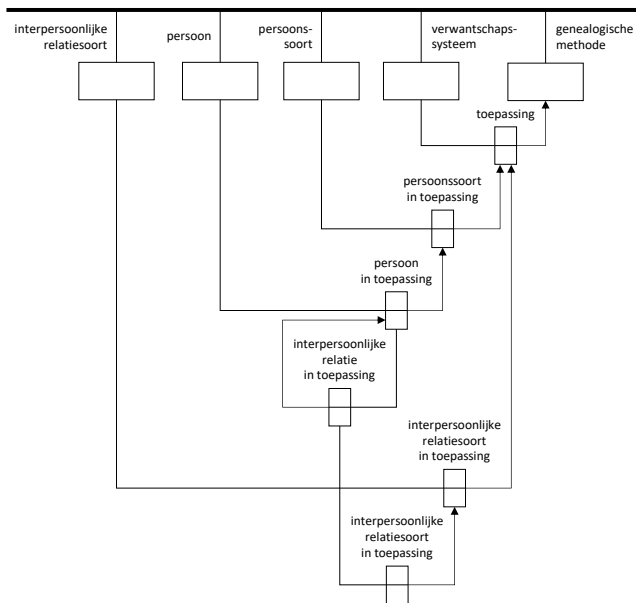
In twijfel, ga uit van onderscheid. Want gelijkheid past altijd volgens verschillen, terwijl gelijkheid verschillen uitsluit (en wanneer die verschillen inderdaad reël zijn, zit je opgescheept met een tekortschietende voorziening die vanwege zo'n fundamenteel gebrek vrijwel onmogelijk nog 'netjes' passend is te krijgen). Met figuur 4 heb ik figuur 1.c gewijzigd om rekening te houden met meervoudige methodiek toegepast op eenzelfde verwantschapssysteem-als-werkelijkheidsdeel.

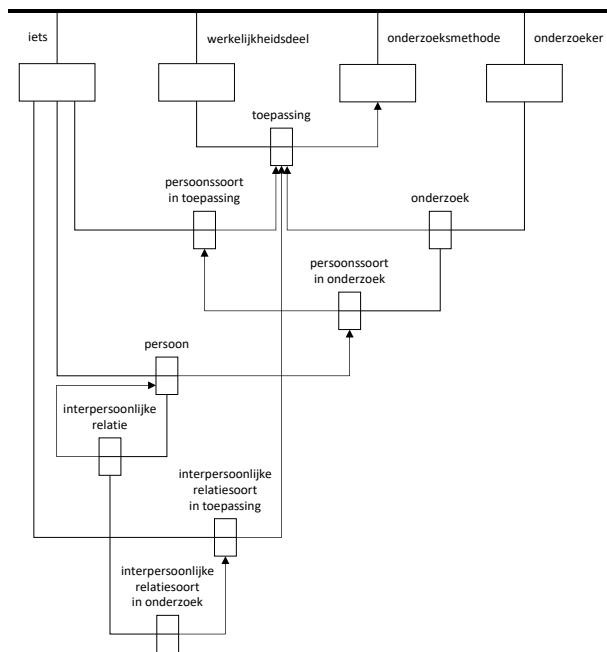
figuur 4

Als je meent dat zulke – veronderstelling van – betrekkelijkheid veel te ver gaat, kan je begrippen verabsoluteren (althans, voor het veronderstelde werkelijkheidsdeel). Dat heb ik in figuur 5 gedaan voor persoon, persoonssoort en interpersoonlijke relatiesoort. Exemplaren daarvan zijn dan algemeen geldig. Verschillen tussen verwantschapssystemen resp. genealogische methoden kan je niet langer aanbrengen, enzovoort. En als nul-begrip is iets verdwenen.

Het ene model is op voorhand niet beter dan een ander. Het is maar wat je wil. Mijn voorkeur heeft relativering vóór verabsolutering. Dat lijkt voor allerlei begrippen overdreven, maar met verruiming van dekking kom je geheid minder voor verrassingen resp. noodzaak van gròndige vernieuwing te staan. Verder vat ik erkenning van variëteit op als aansporing tot abstractie van begrippen (met het begrip iets als zgn grenswaarde). Als je ontwerp van dergelijke, zeg maar, variabelisering beheerst, biedt een compacter model juist méér mogelijkheden. Als ik zomaar zou moeten kiezen tussen figuren 4 en 5, weet ik dat ik met figuur 4 véél verder kom.

figuur 5

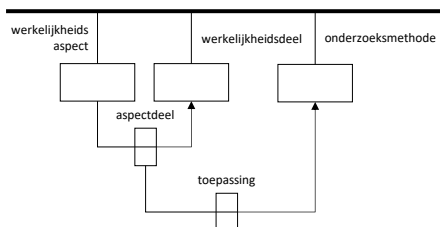

figuur 6

We verkeren eigenlijk tevens middenin begripsmatige modellering voor een voorzieningenboer door verwantschapssysteem algemener als werkelijkheidsdeel en genealogische methode als onderzoeksmethode op te vatten. Voortbordurend op figuur 4 heb ik als basisbegrip onderzoeker toegevoegd. Een onderzoek betreft – telkens – een onderzoeksmethode toegepast op een werkelijkheidsdeel, nou ja, zo stel ik mij dat in de gauwigheid voor. Zie figuur 6. Dat heb ik overigens beperk gehouden tot – onderzoek naar – personen. En hoewel ook dat model aan alle kanten rammelt, krijg je hopelijk toch – juist? – een aardige indruk van het experimentele karakter van begripsmatige modellering. Blijven proberen ...

Wat jij als “varianten” opsomt, komt mij in mijn stellige onbenul als categorisering voor van interpersoonlijke relaties. Zo zijn er enkele relaties die kennelijk als biologisch gelden, andere relaties zijn dan familierechtelijk van aard, enzovoort. Of? Zulke “varianten” dekken dan aspecten van verwantschap.

Met aspecten wil ik zeggen dat weliswaar per aspect methoden verschillen. Als ik je enigszins begrijp, associeer jij “varianten” met zgn aspectsystemen en beoordeel jij ze als “niet [...] gelijksoortig.” Maar omdat resultaten voor/volgens verschillende van die aspecten pas nuttig zijn in bepaalde samenhangen, klopt, moeten “deze [deel]systemen allemaal gelijktijdig als perspectief gekozen kunnen worden.” Nou ja, met verschillende “varianten” annex aspecten zijn er bijbehorend verschillende ... perspectieven aan de orde. Die laten zich niet tot een enkel perspectief reduceren (lees ook: uniformeren, standaardiseren), maar je kunt wel overzicht bieden waarin ze als verschillende perspectieven samenhangend zijn opgenomen. Figuur 7 toont een deelmodel voor methodische verbijzondering per aspectdeel. :-) Daar zou dan de rest van figuur 6 aangeplakt kunnen worden.

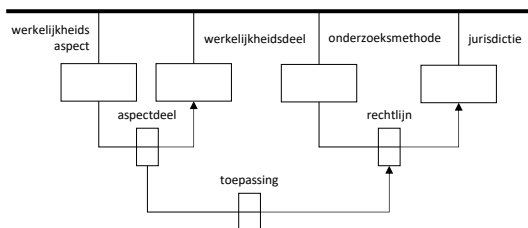

figuur 7

Over dekking gesproken, ook biologisch opteer ik voor verschillende (deel)methoden (omdat o.a. ook enkelvoudige bevruchting bestaat).

Ik heb eens over erkenning van een landschap als rechtspersoon gelezen. Partij voor de Landschappen?

Als “bewijsmiddelen” van verschillende instanties afkomstig – moeten – kunnen zijn, zeg daarom ook maar “relatief,” kom je niet om instantie heen als vermenigvuldigingspunt.

figuur 8

Ik voer het tempo van dit commentaar wat op. Ook “jurisdictie” is inderdaad een factor van belang voor verdere differentiatie. Afgeleid van richtlijn heb ik daarvoor in figuur 8 de term rechtlijn voor het begrip genomen dat uit samenloop van onderzoeksmethode en jurisdictie resulteert. Een rechtlijn is zo beschouwd een onderzoeksmethode die volgens een jurisdictie nader is verbijzonderd. Ander woord? Prima.

Elk begripsexemplaar acht ik voorzien van aanduiding van zowel het registratiemoment als de geldigheidsduur. Dat maakt elke (re)constructie van

samenhangende verschillen mogelijk. Dat staat toegelicht in **Metapattern: context and time in information models**.

Als een ander grensgeval, maar ditmaal ivm naamgeving(en), komt wat mij betreft de persoon in kwestie zèlf in aanmerking. Z/hij kan daarvoor als haar/eigen authenticatie-instelling optreden. Waarom niet? Dat gebeurt toch alom. Je hebt er alleen voor formele rechtsbetrekkingen weinig tot niets aan.

Jij verwijst naar “normatief stelsel.” De genealoog staat voor de keuze van een exemplaar. (Maar) wat ik door jouw uitleg bevestigd meen te krijgen, is dat exemplaren van wat stelsel heet telkens een selectie van gereedschappen is. De gereedschapskist is met allerlei gereedschappen van verschillende soorten gevuld. De onderzoeker kan er talloze combinaties uit kiezen. Welk(e) aspect(en) onderzoekt z/hij? Welke aspectmethode(n) gebruikt z/hij ervoor, eventueel verbijzonderd volgens – jij schrijft niet voor niets dat “[er w]ellicht [...] nog meer factoren zijn te bedenken” – werkelijkheidsdeel, jurisdictie, taal, opmaak ... Het is dan de crux om begripsmatig greep op zulke “factoren” te krijgen, opdat èlk exemplaar van wat voor “normatief stelsel” moet doorgaan eenduidig valt samen te stellen als combinatie van exemplaren van die factoren. In het laatste gedeelte van jouw emailbericht laten zich allerlei aanwijzingen voor inventarisatie van relevante factoren herkennen.

Ook, herstel, vooral in het geval van samenwerking zou ik met erkenning van verschillen beginnen. Over waarden die eenduidig tot elkaar herleidbaar zijn, kan je zelfs luchtig doen. Verschillen in digitale registratie resp. opslag laten zich desondanks/-gewenst volgens één grondslag presenteren.

Overige verschillen lijken mij, schrijf ik ter afronding van deze bijdrage héél kort door de bocht, vooral interessant. Zo ja, dan verdienen ze begripsmatige erkenning. Dat is de “keuze” vóór reële variëteit. De moeilijkheid van de modelleeropgave betreft dan vooral het vestigen van relevante verhoudingen (lees ook: samenhang) tussen aldus veronderstelde verschillen. En stelselmatig kan je nergens impliciet van uitgaan. Plaats? Er hoort altijd expliciete vermelding van land/staat bij (met relevante geldigheidsperiode). Enzovoort, enzovoort.

Je brengt verschillende ‘gezichtspunten’ in een omvattender model ... onder, heel praktisch, door er een alweer ruimer gezichtspunt ... boven te veronderstellen. Dat doe je, totdat je het wel ruim genoeg vindt. Dan ben je aangeland bij je zgn horizon. Kom je er achter dat je de horizon toch verder weg moet positioneren? Zet er nog maar (een) gezichtspunt(en) tussen.

Tja, wat is efficiënt? Als je reële verschillen mist, kan je niet eens doeltreffend zijn. Als je van bronmateriaal wil uitgaan, moet daaraan de nodige en voldoende begripsmatige structuur kunnen worden ontleend. Aan die voorwaarde voldoet – vooralsnog? – slechts strikt ‘gecontroleerd’ opgezette èn ingevulde documentatie. Als ... iets niet voor historische bronnen geldt.

Indien het de vraag kàn zijn “wanneer en ten aanzien waarvan [iets] geldt,” vergt dat explicitering van wat formeel heet de nodige en voldoende voorwaarden die zulke variëteit beheersen. Voor het begrip in kwestie vormen die voorwaarden dan de eraan ten grondslag liggende begrippen. De modelletjes die ik teken volgen daarvoor een methode. Elk nader begrip resulteert uit tweeledige samenloop. Dat resultaat kan ‘meedoen’ aan samenloop om een nòg weer nader begrip te vestigen,

enzovoort. Zo kan je dóórgaan met verschil maken, totdat je vèrder verschil geen zin vindt hebben (en eraan voorafgaande begrippen nog te grof).

Je conclusie van wat genealogie allemaal omvat, deel ik graag. Dat je met zulke voorwaardelijke verbanden met van alles en nog wat hebt te maken, begrijp ik dan weer wel.

Of jij mijn “concepten goed heb[t] begrepen”? Wellicht beheers je die getraptheid van begripsverbijzondering volgens twee samenstellende begrippen nog niet als methodisch modelleerbeginsel met/voor open bereik. Dat heeft mij ook even gekost. Intussen puzzel ik nog wat door nav je uitleg (en verontschuldig ik mij voor het geweld dat ik jouw zorgvuldigheid ongetwijfeld aandoe). Wat ik voorstel is om onze correspondentie met voorrang te wijden aan minstens een stelselmatige aanzet van een begripsmatig model voor genealogie te komen dat jij beoordeelt als samenhangende uitdrukking van reële variëteit. Dat is dan maar gebeurd. Als je wilt, corresponderen we erna verder over de – verwant gebleken, hoe kan het volgens stelselmatigheid ook anders? – opgave van/voor de voorzieningenboer.

93.43

Volgens bepaalde – waarden van – normen gelden slechts dienovereenkomstig bepaalde begrippen inclusief samenhang. Andere begrippen enzovoort dus niet, en dat is er gesloten aan. Een open begrippenmodel kent als grondslag zo'n begripsmatige omheining juist niet.

93.44

Wat ik bedoel met zulke modellen allereerst maar eens 'lezen,' is dat je je er een – al dan niet digitaal – hulpmiddel door kunt voorstellen. Je 'ziet' immers welke informatie in welke samenhang geregistreerd, dus ook volgens welke samenhang die informatie verwerkt resp. getoond kan worden. En je stelt daardoor tussen wat de verschillende modellen-als-ontwerp aan verschillende daadwerkelijke hulpmiddelen suggereren dan vaak sterk verschillende gebruiksmogelijkheden en -beperkingen vast.

Om een bestaand, maar vaak nòg belangrijker het plan ervoor, hulpmiddel voor informatievoorziening deugdelijk te kunnen beoordelen, vind in elk geval ik vooral het begrippenmodel onmisbaar dat eraan ten grondslag ligt. Als je er voor een bestaand informatiesysteem naar vraagt, blijkt het meestal niet beschikbaar ... àls het ooit al is opgesteld. Dat komt omdat programmatuur doorgaat voor het voornaamste ontwerp- en ontwikkelobject. Tja, dat krijg je door meteen ... programmeurs aan de slag te laten gaan.

Onderhoud en eventueel verder(e) ontwerp/ontwikkeling van zo'n hulpmiddel raakt slechts beheersbaar door alsnog het begrippenmodel te expliciteren zoals dat feitelijk geldt. Daarvoor moet je nagaan wat de (deel)programma's allemaal doen – en laten – om zodoende omvattend te gaan ... begrijpen welke begrippen volgens welke samenhang zijn verondersteld. Met schetsjes van hoe je denkt dat het zit, overleg je met betrokken programmeurs, enzovoort.

Als het ware ernaast kan je een begrippenmodel ontwerpen voor een hulpmiddel waarvan je meent dat het beter onderhoudbaar is, méér gewenste mogelijkheden biedt en/of minder ongewenste beperkingen opwerpt. De m.i. optimale ontwerphouding heeft Russel L. Ackhoff idealiserend genoemd. Ofwel, trek je voorlopig maar niets van wat iedereen je als belemmeringen voorspiegelt. Want wie weet doen ze volgens een ànder ontwerp zelfs helemaal niet terzake.

Dat levert de klassieke vergelijking op tussen huidige en toekomstige toestand (Duits: Soll-Ist-Vergleich). Uitgaande van zoals-het-is, hoe raak je beheersbaar tot waar-het-moet-zijn?

De modellenreeks die ik nav genealogie opper, kan je als poging tot als geïdealiseerd ontwerp opvatten. Die poging schiet tot dusver tekort, al zeg het zelf. Maar je hebt algemener stellig al de indruk gekregen dat het ene model het andere niet is. Welk al dan niet geëxpliciteerd model aan een hulpmiddel ten grondslag ligt, maakt alles uit voor de mogelijkheden/beperkingen ervan. Pas wanneer je daarop terdege bedacht bent, kan je kritisch-opbouwend helpen beheersen wat er (niet) aan veranderd.

Ik ga verder met genealogie. Nou ja, met mijn gebrekkige voorstelling ervan. Wat hier volgt, nota bene, vind ik na alweer verdere overwegingen nog steeds ontoereikend. Ik wijd er toch deze bijdrage aan om te blijven verduidelijken dat herschikking van vooral – veronderstellingen van – basisbegrippen, zeg dus maar begrippen die je direct aan de modelhorizon hangt, doorwerkt in hoe zich verdere verschillen – als gevolg van het methodische beginsel van getrapte verbijzondering volgens telkens twee ‘bovenliggende’ begrippen – laten begrijpen.

Ik ga als het ware heen en weer tussen jouw emailbericht met uitleg van genealogie en – de stand van - mijn modellering. Daarvoor dient jouw tekst zich uitstekend! Ik herlees jouw tekst en vraag mij dan af, of ik mijn – laatste – model de variëteit vind dekken die jij nog wat minder, eh, nee ik bedoel geen belediging, integendeel, modelmatig voorstelt. Voor elke herlezing ‘ken’ ik dus een alweer wat ander perspectief, enzovoort. Ik moet er als ontwerper vooral voor open staan dat, wat ik eerder van jouw uitleg dacht te begrijpen, mij nog niet duidelijk – genoeg – is. Zo blijkt ik aanvankelijk nogal over “normatief stelsel” heen gelezen te hebben.

Dat komt op mij als te-veel-tegelijk over. Ik kondigde al naar zoiets als een ontleding te willen zoeken. Voor eerstvolgende modelleerpogingen heb ik ervoor gekozen om normering – als wat ik beschouw als – zo algemeen mogelijk te duiden (om er later voor de onderzoekvoorzieningenboer op te kunnen voortborduren :-). Daarvoor zijn termen als ontologie, paradigma, wereldbeeld, logica, methode, axioma’s, systematiek en referentiekader gangbaar. Wat verstaan ‘we’ er zoal onder? Geheid nog simplistisch geduid ... normeert een paradigma ... duiding van verhoudingen. Maar is een ander woord voor verhouding, betrekking, relatie, verbinding e.d. niet verwantschap? Een verdere term voor paradigma e.d. is daarom verwantschapsleer die aldus elk verschijnsel als een geval van verwantschap ... normeert. Daarvoor worden doorgaans echter soorten van samenstellende delen voorop verondersteld en bestaat een verschijnsel pas afgeleid als een exemplaar van een soort verschijnsel-in-de-zin-van-verwantschap tussen exemplaren van – een selectie uit – de vooropgezette soorten samenstellende delen.

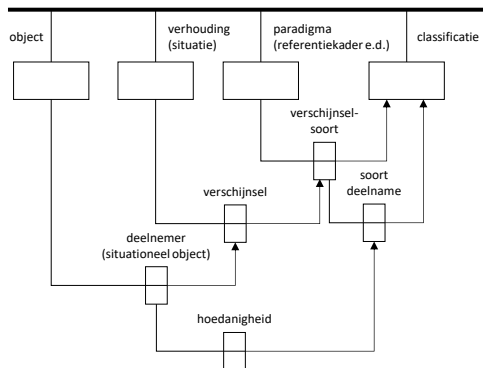
Hmm, ik ben blij dat de voorgaande zin er staat. Ik ga ‘m niet ... herlezen. Dóór!

Als je klem zit, kan het helpen de insteek om te draaien. Als je je de eerste modellen in deze reeks herinnert, weet je dat daar als begrip – van boven naar beneden in volgorde van differentiatie – eerst persoon ... verschijnt en volgens interpersoonlijke relatie. Dat kan ook andersom. Nee, je kunt van te voren niet weten of dat beter uitpakt. Doe een poging. Kijk wat het – niet – oplevert.

En als ik toch bezig ben, het model is op die manier geschikt voor elk paradigma dat strookt met zo’n verhoudingsgewijze veronderstelling (wat je dan het metaparadigma mag noemen). Water? Volgens het chemische paradigma is de vloeibare staat een

soort verschijnsel met waterstof en zuurstof als samenstellende delen in de 'verhouding van 1 staat tot 2.

Hebben we het nog over genealogie? Jij wijst terecht op verwevenheid. Een model dat mogelijkheden voorstelt om van alles en nog wat met elkaar in verband te brengen, is ook geschikt voor wat je ook maar onder genealogie wenst te verstaan. Figuur 9 toont een model volgens de opnieuw gewijzigde insteek (en telt nog steeds gebreken).

figuur 9

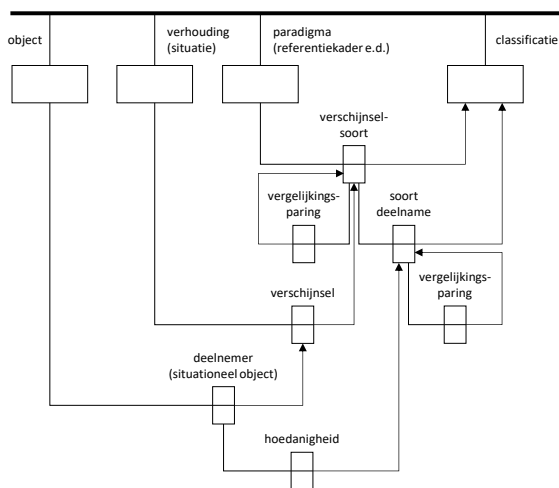
Merk op dat het niets anders is dan variëren op volgorde van differentiële factoren. Uitgaande van, ik noem slechts beide basaal veronderstelde begrippen maar even, betrekking en betrokkene komen er de categoriserende begrippen betrekkingsoort en betrokkenensoort bij. Als je met betrokkene wil beginnen zoals ik eerder deed, komt betrokkenensoort ervóór (in modelschema met zgn horizon bovenaan: hoger). Een betrekking is dan vervolgens wat bestaat tussen verschillende betrokkenen van elk een ervoor bepaalde betrokkenensoort. Je kunt die aldus gevestigde betrekking pas erna classificeren, dwz met een betrekkingsoort associëren.

Goed, voor figuur 9 ben ik dus met betrekking ipv betrokkene begonnen. Voor de betekenisvariëteit maakt het niets uit voor zover je dat als zoiets als per saldo kunt opvatten. Maar verschillende volgordes kunnen je wel op verschillende vèrdere ideeën brengen. En zoveel werk is het niet om dergelijke varianten te verkennen. De reden dat het hier tergend langzaam lijkt, is dat ik uitleg over zo'n vuistregel voor ontwerpen probeer toe te lichten.

Het blijft vaag wat paradigma zoal – niet – kan beduiden. Als je op een ei wil uitkomen, moet je ook weer niet te ingewikkeld doen. Verzin bij je uitkomst dan maar het passende ... vertrekpunt. Doen we ooit iets anders? Dus, als je een verzameling samenhangende verschijnselsoorten enzovoort met – hier steeds – verschijnsel in de zin van betrekking-tussen-betrokkenen meent te – willen – herkennen, beschouw je ze maar tot een paradigma gegroepeerd. Maak je ajb niet druk om al dan niet geldige criteria. Omdat het niets uitmaakt zolang je niet(s) anders wil ordenen dan volgens 'verwantschap,' kan je als paradigma opgeven wat je maar wil. De natuurkundige wetten van de thermodynamica? Meetkundige axioma's van Euclides? Hoe de Kelten in Zuid-West Ierland vóór de kerstening hun familieverbanden regelden? Het Nederlandse erfrecht? Wat je maar zinvol acht ... In figuur 9 heb ik geen apart begrip aan – zoiets als – werkelijkheidsbereik gewijd. Je kunt ook zeggen dat wat eerder verwantschapssysteem heette, van werkelijkheidsbereik naar verwantschapssystematiek is veranderd. Zonder zo'n

afbakening zijn de begrippen verhouding en object grenzeloos beschikbaar. Dat is een voorwaarde om eventueel verband tussen duidingen volgens verschillende paradigma's te kunnen nagaan. Zo kan volgens de ene religie toegestaan zijn wat volgens een andere religie als zonde geldt. (Ook) figuur 9 stelt de mogelijkheid voor één en hetzelfde 'basale' object volgens allerlei paradigma's in allerlei verhoudingen – en verder verbijzonderd in allerlei hoedanigheden – als verschijning aan te geven. Nota bene, dat verlicht aanmerkelijk de druk op wat je als paradigma('s) aanneemt. Je kunt een – exemplaar van een – paradigma zelfs tot een enkel verschijnselsoort beperken. Want, nogmaals, via het ene objectexemplaar (in genealogische termen, als ik het goed begrijp: ego) kan je als het ware door-de-paradigma's-heen gerapporteerd krijgen wat wie-dan-ook per paradigma opgenomen heeft. Dat lijkt mij hetzelfde volgens wat jij als "varianten" schetst als door-de-varianten-heen.

Jij vermeldt de behoefte aan ijkpunt. Ik ga ervan uit dat zo'n punt er in absolute zin niet is. Daar hoef je de relativiteitstheorieën van Albert Einstein niet voor te begrijpen. Wat overigens Einstein tot verbazing van Niels Bohr weigerde te begrijpen toen Bohr hem de zgn complementariteitstheorie voorstelde (afhankelijk van omstandigheden 'toont' licht zich als deeltjes- dan wel als golfverschijnsel). Je kunt wel vergelijkingen faciliteren. Vanwege het beperkte bereik van elke vergelijking is relativiteit nu eenmaal onvermijdelijk aan de ... orde. En de druk op vergelijkingsproblematiek vermindert dan weer door paradigma's elk zoveel mogelijk te beperken tot minimale verzameling verschijnselsoorten die daardoor algemener bruikbaar zijn. Ik verzin wederom maar iets. Huwelijk. Heb je daarvoor paradigma's nodig voor elke nationale staat? Of kan je met ruimere dekking – meer – cultureel opvatten? Ik herhaal dat het voor rapportage door-de-paradigma's-heen geen ... verschil maakt.

figuur 10

Wat láát zich eigenlijk zinvol vergelijken? Ook verder in de experimentele gauwigheid stel ik mij voor dat daarvoor de ene verschijnselsoort omvattend geldt als ... ijkpunt in betrekking tot een ander verschijnselsoort voor onderzoek naar overeenkomsten/verschillen ertussen. De behoefte aan vergelijking omvat dan doorgaans verschijnselsoorten volgens verschillende paradigma's, maar volgens figuur 10 staat niets vergelijking(sparing) van verschijnselsoorten volgens hetzelfde

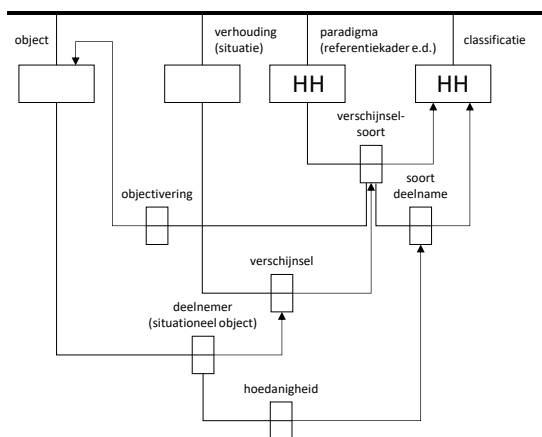
paradigma in de weg. Figuur 10 toont tevens dat voor eventueel nadere vergelijking dan een vergelijkingsparing tussen soorten van deelname dient.

Maar een vergelijking, ligt ook daaraan niet noodzakelijkerwijs een ... paradigma ten grondslag? Ja, uiteraard. Nee, niet iedereen is tot dergelijke voortgezette relativering in staat resp. bereid. Hoe dan ook, indien vergelijking tussen paradigma's op haar beurt volgens een paradigma verloopt, kan het begripsmatig ook anders uitgedrukt worden dan met expliciete vergelijkingsparing(en). Verklaar een ei 'gewoon' tot een kip voor verdere ... eieren. Uitgaande van figuur 9 moet daarvoor – een exemplaar van – het begrip verschijnsoort tevens – een exemplaar van – het begrip object als het ware kunnen opvoeren (ipv er louter van zijn afgeleid). En dat exemplaar laat zich dan als deelnemer aan een verschijnsel opnemen, enzovoort met aandeel van dien. In figuur 11 is die versie geschetst. De, zeg maar, opvoermodus is herkenbaar aan de lijn die aan de bovenkant van een knooppunt 'binnenkomt.'

Op haar beurt telt een of ander vergelijkingsparadigma als paradigma op haar beurt verschijnsoorten enzovoort. Vergelijking van ... vergelijkingen. Ook geen probleem. Want laat maar weer een ei een kip leggen ...

Omdat recursiviteit op basis van verschijnsoort gebeurt, lijkt het in elk geval daarvoor een gelukkige omzetting, te weten om betrekking vóór betrokkene te duiden. Kan ik dat nog uitleggen?

Het inderdaad de vraag of een hulpmiddel volgens zo'n opzet nog begrijpelijk is voor beoogde gebruikers ervan. Zeg maar nee. Maar dankzij zo'n geïdealiseerd ontwerp laten zich pas eventuele beperkingen over- en afwegen. Aan dat bezwaar van abstractie-dankzij-recursiviteit valt trouwens tegemoet te komen door de vulling met parameters voor de methodische sturing voor gebruikers te verbergen. Dat idee is niets nieuws. Iemand met informatiebehoefte die met de geleverde parameterinstelling niet gedekt zijn, kan dan worden geholpen met een aanvulling/wijziging van parameters. Zo wordt allang van alles en nog wat 'getuned' zonder iets aan de, zeg maar even, basismachine te hoeven veranderen.

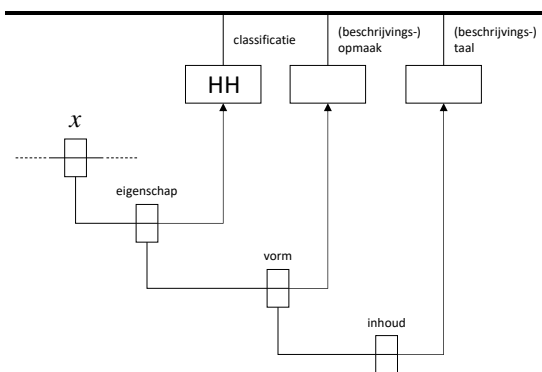

figuur 11

Dan is het moment gekomen om het nut van een zgn homogene (begrippen)hiërarchie toe te lichten. Het aantal exemplaren kan zó groot zijn, dat een lijst van benoeringen alsmaar moeilijker tot praktisch onmogelijk beheersbaar raakt. Dan helpen categorieën. Zijn er te veel categorieën? Dan helpen categorieën dáárvan, eventueel enzovoort.

In de biologie is de taxonomie gangbaar met zgn rangen van leven als algemeenste en soort als meest specifieke categorie met van 'onder' naar 'boven' ertussen geslacht, familie, orde, klasse, stam, rijk en domein. Dat is ook maar een voorbeeld van een hiërarchisch classificatieschema. Tot zo'n hiërarchie noodzaakt stellig tevens paradigma zodra het aantal ervan toeneemt (wat dus heel praktisch kan zijn). Waar per begrip zo'n, zeg maar, omgekeerde boom van exemplaren kan worden gevormd, voeg ik HH ter aanduiding van homogene hiërarchie toe (zoals in figuur 11 alvast gebeurd is). Daarvoor vind ik twee begrippen in aanmerking komen, te weten classificatie en paradigma. Wel beschouwd is paradigma, immers óók een classificatie, een afscheiding onder een specifieke(re) noemer van de nog zo algemeen dekkend gedachte classificatie.

Wat ook figuur 11 (lees dus steeds: het hulpmiddel dat volgens de geschetste begrippenordering werkt) nog niet faciliteert, is variëteit van opmaak resp. taal. Koester ajb ook daarvoor geen illusies onder noemers als ijkpunt, standaardisatie en uniformering. Reële variëteit raakt niet volgens een enkel grootste gemene veelvoud, wèl volgens open meervoud van kleinste ongemene (!) delers beheersbaar. Ik beperk mij hier tot de ruwe suggestie van een herhaalbaar deelmodel. Neem een willekeurig begrip zoals uitgedrukt met een knooppunt in een model(schema). Volgens figuur 12 telt een begrip eigenschappen; per eigenschap is de soort ervan door een keuze van een classificatie-element bepaald. Een eigenschap van dezelfde soort kan echter volgens verschillende (opmaak) geregistreerd/opgeslagen zijn. En volgens elke vorm in verschillende 'talen.'

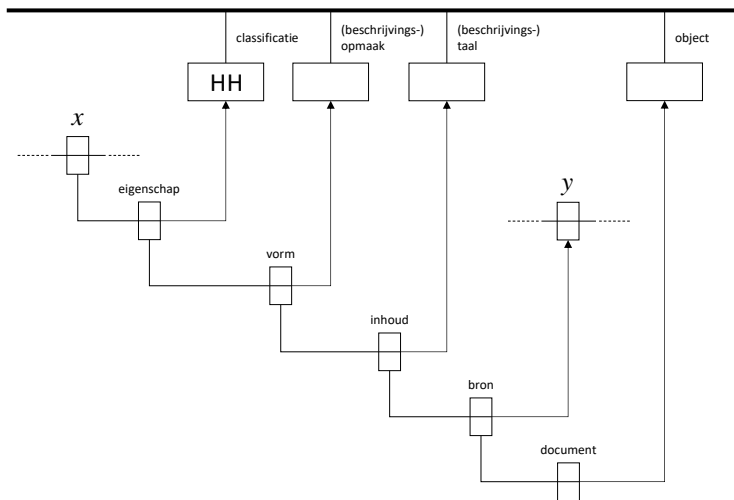

figuur 12

Door het aanknopingspunt voor bewijsvoering zo 'laag' mogelijk te nemen, klopt ook dat altijd. Uitgaande van een willekeurig begrip toont figuur 13 als deelmodel – ook niets meer dan – een wat uitgebreidere aanzet. Het is het eenvoudigst, in elk geval voor mij, :-) om voorlopig een willekeurig ànder begrip als bron te kunnen associëren.

Let wel, wat allemaal nader dient om een willekeurig begrip te vatten, zijn óók begrippen. Een deelmodel min of meer à la figuur 13 moet daarom voor borging van eenduidigheid volgens tijd aan èlk modelknooppunt ... aangeknoopt worden beschouwd. Welke schaal van tijdsaanduiding is voor de aanduiding van 'moment' van registratie benut. En welke grondslag (lees ruwweg: kalender) is gevolgd? Dat geldt ook voor 'moment' dat het begin van geldigheid van het knooppunt in kwestie aangeeft. En zo door voor het 'moment' waarop geldigheid eindigt. Dan zijn er dáárvan, zeg maar, versies met ook per verdere versie een 'moment' van registratie.

Zo kan eerst aangenomen zijn dat geldigheid, bijvoorbeeld 'begon' op tijdstip m, maar dat blijkt tijdstip 'n' te moeten zijn, enzovoort.

figuur 13

Je vat ook deze bijdrage aan een modellenreeks zo serieus mogelijk op door er voorlopige verkenningen in te blijven zien. Weet ik veel?! Aan een idee dat verder bij mij opkwam nav jouw opmerkingen over “normatief stelsel” wijd ik de volgende aantekening. Mocht je het inmiddels een zinloze oefening vinden, zeg het ajb ook luid en duidelijk.

93.45

Als je begrippen bruikbaar geordend wil krijgen, en zo'n ordening eveneens aan – vaak onvoorziene – veranderingen aangepast wil houden, zoek ik het – dus – niet in een zgn definities per begrip die algemeen geldig zijn (en daardoor geen verandering behoeven, herstel, er zelfs niet aan onderhevig kunnen zijn).

Daarentegen ... onderzoek ik waarin exemplaren van wat één begrip ... lijkt onderling wellicht toch verschillen. Indien daarvoor, nota bene gelet op de opgave(n) die je met een begrippenmodel wil dienen, verschillende criteria blijken te gelden, blijkt het begrip in kwestie nog te ruim genomen. (Klopt, andersom kan je ontdekken dat begrippen nodeloos afwijkend verondersteld zijn.) Zulke criteria breng je als context tot uitdrukking, ziedaar – het modelleerbeginsel van – contextuele verbijzondering. Dat laat zich herhalen totdat je mbt tot de opgave(n) géén contextueel verschil meer herkent. Ofwel, dat beginsel is recursief.

Jij noemt “normatief stelsel.” Is een norm niet een gedragsregel met algemeen gemikte geldigheid? Zo ja, dan zou toch juist daarvan in absolute zin een definitie ... allang gegeven moeten zijn? Nee, dus.

Intussen denk ik te ... weten wat een exemplaar van zo'n stelsel zoal omvat. Maar over waarin het ene exemplaar van een ander exemplaar van een normatief stelsel – al dan niet – verschilt, ben ik alweer veel minder zeker. Maar hoe zeker mag ik dan zijn over normatief stelsel als eenduidig begrip? Gun me ajb ook verder een nogal, toegegeven, karikaturale aanzet.

Gedrag veronderstelt een gedrager. Met een bepaalde gedraging past de gedrager zich aan bepaalde omstandigheden aan met dienovereenkomstige – al dan niet door de gedrager opzettelijke – aanpassing van de omstandigheden. Enzovoort.

Dit is een evolutionaire opvatting. Die strookt met een (post)modern sociaal-

psychologisch ... paradigma. Wèl overeenkomstige criteria, vandaar. :-)

Een norm is 'kennelijk' een voorschrift voor een gedrag. Indien z/hij omstandigheden duidt zoals die norm im- dan wel expliciet aangeeft, dient z/hij zich te gedragen zoals die norm im- dan wel expliciet voorts aangeeft. (Het nalaten van bepaald gedrag is natuurlijk ook gedrag.) En een norm geeft im- dan wel expliciet sancties aan die op niet-naleving ervan staan.

Zo beschouwd is een rechtsstelsel onderdeel van een normatief stelsel. Codificatie (lees ook: verdergaande explicitering van normering) dient ... Tja, wat eigenlijk? Dictators zijn dol op wetten.

Om iemand besef van een norm in te peperen laten we haar/hem een ritueel ondergaan. Tijdens zo'n ritueel ligt doorgaans àlle nadruk op vestiging van een onlosmakelijke verbinding met (lees o.a. ook: verwantschap) van een persoon met een andere persoon of met een 'maatschappelijke' instelling. Dat is vaak echter (groten)deels een, zeg maar, plaatsvervangende verbinding. Want voor de ene persoon vertegenwoordigt de – ene – ànder meerdere/verschillende ... ànderen. Ja, A trouwt met B. Dat normeert niet alleen A's gedrag ... anders in – een aantal van – haar/zijn betrekkingen tot B (en andersom), maar – vooral? – óók haar/zijn gedragingen in – een vaak véél groter aantal van – haar/zijn – eventuele – betrekkingen tot andere personen/instellingen dan B. Sterker nog, voor – regulering van – zulke 'overige' betrekkingen maakt het althans voor ànderen meestal helemaal niets uit met wie A getrouwd is. Wat daarvoor telt, is A's getrouwd-zijn, klaar. Uitgaande van zo'n normerende gebeurtenis betreft een stelsel dan het bereik van doorwerking ervan.

Ja, A behaalt een diploma aan onderwijsinstelling C. Daarna hoeft A zelfs niets meer met C te maken te hebben. Maar met haar/zijn diploma komt z/hij in aanmerking voor verdere betrekkingen.

Toespitsing op een normerende gebeurtenis zònder (!) uitputtende opsomming van invloed op betrekkingen die er ook door worden geraakt, houdt het stelsel dat de ene gebeurtenis als plaatsvervangend constitueert open (lees: minder gesloten) voor veranderingen. Dit is wederom een evolutionaire opvatting.

Het is wellicht wennen om ook geboorte en overlijden als normerend te beschouwen. Maar plaatsvervangend algemener geldig per persoon kan ik niets bedenken. Wanneer X een betrekking met A – nader – wil aangaan, kan z/hij daarvoor van belang achten dat A 'voldoet' aan de voorwaarde van het met 'succes' hebben ondergaan van (een) bepaald(e) – eerdere – normerende gebeurtenis(sen). Moet X daarvoor A op haar/zijn woord geloven? Als waarborg wordt van zulke gebeurtenissen zgn akte opgesteld en bijgehouden. Er is voor A niet één akte met voortschrijdende registratie. Er bestaat over/voor haar/hem een akte per normerende gebeurtenis die voor haar/hem geldt. Naar behoefte, over normering gesproken mits de raadpleger daartoe bevoegd verklaard is, telt voor verificatie een deelverzameling van akten.

Ik wil maar zeggen dat ik besef er niet aan te moeten beginnen om stelsels als èlk afgebakend te vóóronderstellen. Daarentegen zijn de verschillende (!) gebeurtenissen met normerend uitwaaierende bedoeling juist gemakkelijk aanwijsbaar. Dat is ... logisch, want opvallend moeten ze ook zijn om plaatsvervangend te dienen.

Het is uiteraard niets nieuws om zoiets als inventarisatie van feiten tøkens te beperken tot een ènkele soort van normerende gebeurtenis. Wellicht zit er wel iets

nieuws in het inzicht dat die beperking niet noodgedwongen is, maar optimaal. Want zulke beperking met inventarisatie bevordert mogelijkheden voor onderzoek naar combinaties.

Het bereik met inventarisatie van steeds een enkele soort van normerende gebeurtenis kan volgens dáárop bemeten paradigma stellig véél ruimer uitpakken dan wanneer meerdere soorten als het ware tegelijk moeten opgaan. En het blijft willekeurig waarom bepaalde soorten wèl en andere niet in zo'n mengsel opgenomen zijn. De vastlegging ervan met inventarisatie sluit mogelijkheden voortijdig af. Die willekeur moet daarom naar het stadium van onderzoek verplaatst zijn. Nogmaals, op basis van enkelvoudige inventarisaties – met eenvoudige, ik benoem ze maar even nader als inventarisatieparadigma's van dien – beschikt de onderzoeker als het ware over een menukaart om voor wisselende opgaven steeds een onderzoekparadigma samen te stellen. Een samenstelling waar veel vraag naar is, kan vooraf als kant-en-klaar zijn ... ingesteld.

Oh ja, nog een reden om normatief stelsel niet als een begrip in het begrippenmodel te laten ... verschijnen vind ik dat eveneens overeenkomstige criteria ontbreken – althans, ik kom er niet op – voor wie een bepaalde norm stelt. Terecht vraag jij je dat af. Allereerst zit er ook hier onvermijdelijke circulariteit achter. Want normstelling is op haar beurt onderhevig aan normen. Voor een praktische uitweg behelpen we ons met als absoluut verondersteld gezag. God, voorouder, vorst, constituerende vergadering, influencer e.d. Wat dergelijke aannames gemeen hebben, is dat normering ergens anders vandaan komt. Maar ik volg een taal- en tekenopvatting die elk subject met elk teken dat z/hij voortbrengt aanwijst als normerend. Ik beken er een ... definitie op na te houden die ik voor algemeen geldig houd. Die luidt dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is (Engels: every sign is a request for compliance). Ofwel, een teken dient afstemming van gedragingen. Dat tekenbegrip gaat dus uit van een verhouding met deelnemers. Stel je een tweeledige verhouding voor. Waarom zeg je iets, maak je – daarbij – een gebaar, heb je je gekleed, kies je een ruimte, enzovoort? Of, stellig herkenbaarder, waarom zegt enzovoort een ander subject iets tegen jou? Wie zelfs maar even doordenkt over wat haar/hem tijdens het werk, met haar/zijn eventuele kinderen, huisdieren, onderweg enzovoort overkomt, ... komt er niet omheen dat die ander 'blijkbaar' iets van je wil. De ander is erop uit om jouw behoefte, motief e.d. zodanig te ... normeren, dat jij een gedraging kiest en daadwerkelijk vertoont die strookt met zoals z/hij haar/zijn gedrag volgens haar/zijn behoefte, motief e.d. wil voortzetten.

Tussendoor merk ik op dat die ander het vaakst jezelf is. Ik acht de voorgestelde tekendefinitie intra- en intersubjectief geldig.

Wederom evolutionair lijkt mij de aanname redelijk dat een teken allereerst doeltreffend en, zo ja, dan ook maar zo doelmatig (lees ook: economisch) mogelijk moet zijn. De ander maakt daarvoor een schatting van wat z/hij als door jou reeds bekend mag veronderstellen. Zo ga ik hier ervanuit dat jij tot dusver weinig ervaring e.d. opgedaan hebt met begripsmatige modellering (zoals ik dat opvat). Ik kan mij vergissen (en in dat geval mag je rekenen op een verontschuldiging teken van mijn kant in een poging om onze bedorven geraakte verstandhouding te ... normaliseren). Hoe méér relevante normerende gebeurtenissen de ander als bekend bij de één meent te veronderstellen, des te minder hoeft z/hij voor de afstemming in kwestie zelf als normerende instantie op te treden met uitbreiding van explicitering als teken van dien.

Jouw kat weet jou inmiddels met een minimaal teken te laten ... weten dat het toch ècht voedertijd is.

Tekenvariëteit bestaat niet 'slechts' subjectief, maar voorts subjectief-situationeel. Het korte gebaar waarmee een chirurg tijdens een operatie prompt een gereedschap aangereikt krijgt, 'helpt' haar/hem elders stellig niet om een ander tot een gedraging te bewegen die z/hij van die ander verlangt.

Als het al zinloos is om normatieve stelselmatigheid vooraf dekkend te willen beheersen, geldt dat natuurlijk nog sterker voor tekengebruik (dat immers van 'verwijzingen' naar normeringen is doordrongen). Kortom, op hoofdlijnen resp. als aanzet vind ik figuur 11 nog steeds zo gek nog niet als/voor, zoals jij als opgave stelt, "[e]en allesomvattend model [dat] rekening houd[t] met de samenloop van verschillende gezichtspunten en verschillende keuzemomenten voor de gezichtspunten die (al dan niet tegelijkertijd) van toepassing kunnen zijn." Maar ik kan het grondig mis hebben.

Zullen we er een volgend gesprek aan wijden? Dat moet je gerust, lijkt mij, in werktijd kunnen doen (want) onder de noemer van opleiding in begripsmatig modelleren voor gevorderden.

93.46

Dank je voor je wederbericht. Graag wakker ik je productieve verwarring verder aan (en beken de mijne).

Wat geldt volgens wie? En wanneer? Die vragen zijn onmogelijk sluitend te beantwoorden. Mik daarom op een open voorziening in de zin van ruimte voor iederéén om volgens haar/zijn opvatting bepalingen met willekeurige geldigheidsduur enzovoort op te nemen.

Maar zo'n ... ruimte is toch óók iets dat gedurende een bepaalde periode geldt volgens iemand? Tja, het houdt èrgens op met de flexibiliteit. De opzet dáárvan bepaalt de ontwerper met verantwoordelijkheid van dien. Overigens willen opdrachtgevers vaak helaas niets weten van – zelfs maar enige - openheid. Zij beschouwen zich als handhavers van orde en associëren orde abusievelijk met strikte uniformiteit – met inderdaad als ... verschil dat zij er niet aan onderhevig zijn; het moet èrgens ophouden, nietwaar? – ipv variëteit.

In een – enigermate – open bemeten ruimte past dan een "bibliotheek" over wat-dan-ook volgens wie-dan-ook. Jij bevestigt met zoveel woorden dat "een goed werkend genealogieprogramma" door dergelijke openheid gekenmerkt is. Voor wie traditioneel geraakt(e) genealogische oriëntatie(s) wil volgen, zo van, waar zit de keizer(in) tussen mijn voorouders, heeft aan zulke instellingen genoeg.

Kan niet alleen de leverancier, maar ook een gebruiker wijzigen, aanvullen e.d. wat er in zo'n bibliotheek aan instellingen staat? Zo ja, wat?

Als in zulke openheid allang is voorzien, waar zijn wij dan nog mee bezig? Ik herhaal de bedoeling van onderwijs in begripsmatige modellering. Dankzij jouw kennis van genealogie als het, zeg maar, onderwerp van modellering kan je vuistregels e.d. voor begripsmatig ontwerp stellig eerder herkennen. Intussen heb jij opgemerkt dat je beschikbare genealogieprogramma's tekort vindt schieten. Waarom besteden we de les dan niet meteen, in elk geval voor mij nõg leerzamer, aan een poging tot verbetering?

Wat mijn bijdragen betreft, wat weet ik nu helemaal van genealogie? Waarin 'm dat gebrek zit, kan juist ik dus niet zomaar aanwijzen. Ik ga echter van de veronderstelling uit dat ergens (een) verschilmakende factor(en) tot dusver

veronachtzaamd gebleven is (zijn). Daarvoor blijf ik het voorlopig ook verder navorming zoeken.

Voorzover een – exemplaar van een – verhouding op zichzelf beschouwd zou kunnen worden, lijken allerlei exemplaren tot eenzelfde categorie te behoren. Van exemplaar tot exemplaar kan de, ik noem het maar, doorwerking echter ... verschillen. Stel dat A en B trouwen. Via dat huwelijk kunnen C en D – nauwer – verwant raken, maar volgens het ene, eh, normatieve stelsel kan dat een andere soort verhouding betreffen dan volgens een ander stelsel. Ik pleit echter niet voor talloze verschillende soorten huwelijk. Blijkbaar kunnen allerlei andere verhoudingssoorten voor A, B, C en/of D gelden. Is het voor-wat-je-wil-weten relevant of überhaupt – nog – leeft? Verandert er iets als z/hij lid van de maffia is? Enzovoort, enzovoort. Omdat je dankzij meervoud van verhoudingssoorten combinatorisch kunt differentiëren (jij schrijft: “over verschillende gezichtspunten heen [...] construe[...][r[en]”), kan je elke soort juist vergaand algemeen opvatten (en aldus bevorderen, zoals jij tevens schrijft, “dat zaken maar één keer dienen te worden vastgelegd”). Zolang je je van andere factoren niets aantrekt, volstaat waarschijnlijk een gering aantal huwelijkssoorten. In combinatie met andere factoren krijg je – pas – relevante verschillen. Een normatief stelsel is dan niet het vertrekpunt voor inventarisatie maar telkens de uitkomst van een combinatorische analyse. Zoveel combinaties, zoveel zgn stelsels.

Wanneer het niet te onzinnig is wat ik beweer, houdt een optimaal begrippenmodel vergaand ... open wat je daadwerkelijk onderzoekt. Dat lukt doordat je verhoudingssoorten enzovoort zelf kunt ... instellen (wat niet wegneemt dat er alvast een bibliotheek gevuld kan zijn met ‘populaire’ keuzes). En in mijn onwetendheid voeg ik de tip eraan toe, jij wijst terecht op “een uitdaging voor [...] de vulling,” om volgens zo weinig mogelijk verhoudingssoorten tegelijk te inventariseren. Wat je beslist onder één noemer denkt te moeten houden, heet dan een bepaald paradigma.

Je kunt van alles en nog wat als leidraad voor de keuze van een paradigma nemen. Mijn onbenul ‘zegt’ me dáár voorzichtig met jurisdictie te zijn. Kom je er met bronverwijzing niet uit? Zit jurisdictie als begrip overigens niet aan codificatie vast? Wat vind je van de aanduiding normaeditie? En erken ook vooral jezelf als normenbron.

Voor wat je je als paradigma’s kunt voorstellen, zou je kunnen beginnen met denken aan mogelijkheden die de genealogieprogramma’s die je goed kent bieden. Nogmaals, ik heb geen idee. Is daar sprake van zoiets dat je met verhoudingssoort kunt associëren? Ik zou dus ook – en zelfs vooral – geboorte en overlijden als exemplaren van verhoudingssoorten opvatten. Wat werkt immers verder door? Kom je zo per paradigma tot steeds slechts één verhoudingssoort? Ik ben benieuwd. En kan je waarin je genealogieprogramma’s nog tekort vindt schieten dan o.a. uitdrukken met ontbrekende verhoudingssoorten? Wil je soms – eveneens – iets met kerkelijke verhoudingssoorten, maar ‘kent’ de bibliotheek ze niet?

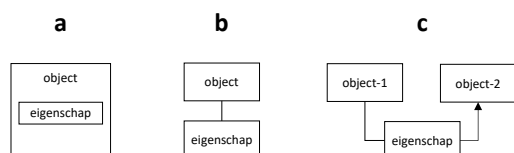
Of als het daar niet – alleen – aan ligt, waaraan – ook – wèl? Ik kan mij voorstellen dat je verandering van verhoudingen door-de-tijd-heen wil kunnen volgen. Hoe lukt dat praktisch? Dat vergt voor combinaties van verhoudingen uiteraard beduidend extra voorzieningen (over vermenigvuldigingsfactoren gesproken).

En/of vind je dat registratie wel wat gestroomlijnder kan, zoals je met o.a. de suggestie van “multiple-choice vra[...][g[en]” van oordeel lijkt te zijn?

93.47

Het is maar wat je onder de noemer van “vulling” verlangt, in hoeverre ook dat “een uitdaging voor het begrippenmodel” vormt. Ik geef alvast een aanwijzing. Het blijft gaan om ... verhoudingen.

Voor een eigenschap gaat meestal door wat een apart verondersteld object als, ik kan het niet laten, verwantschap strikt in zichzelf draagt. Volgens figuur 14.a ligt de nadruk op het verschil in status van object en eigenschap (met het aantal eigenschappen gemakshalve tot één beperkt). Maar een eigenschap kan op zijn beurt als een object opgevat worden, zoals figuur 14.b toont. Volgens figuren 14.a en 14.b staan verschillende objectexemplaren volstrekt los van elkaar. Bijgevolg geldt dat voorts voor de eigenschapswaarden van respectievelijke objectexemplaren. Zulke onafhankelijkheid maakt vergelijking (lees: nagaan van eventueel/mate van verwantschap) echter moeilijk(er). Dat laat zich verhelpen door de aanname van strikte beslotenheid van eigenschap-in-object te laten vallen. Daarvoor in de plaats komen dan een ander objectexemplaar (meestal van een andere soort) en een verwijzing van het ene naar het andere objectexemplaar (figuur 14.c).

figuur 14

Verwijzing is vaak ook, zeg maar, logisch. Als Jansen het ene objectexemplaar is en Nederland het andere, dat ligt Nederland immers niet besloten ‘in’ Jansen en omgekeerd Jansen niet ‘in’ Nederland. En hoewel de verwijzing expliciet onder de noemer van het ene objectexemplaar wordt aangelegd, is daarmee impliciet tevens een verwijzing in omgekeerde ‘richting’ beschikbaar. Zo kan je ook nagaan welke personen allemaal een bepaald land als eigenschap hebben. (Dat kan uiteraard ook als telkens apart Nederland als eigenschap van een persoon is ‘opgeschreven,’ maar wie weet heft iemand een schrijffout oid gemaakt.)

Voor passende verwijzingen is nodig wat jij volgens mij vooral met “bibliotheek” bedoelt. Daarvoor moet de ordeningssystematiek van zo’n bibliotheek afgestemd zijn op de begrippen waar de verwijzingsbehoeften, ik stel het maar losjes, vandaan – kunnen – komen. Dat betreft een voorname kwestie van afweging. Wat je op elk punt van (eigenschaps)registratie wenst, is precisie van wat als je ‘uit’ de bibliotheek als verwijzingsopties krijgt voorgesteld. Een sluitend voorstel is optimaal. Maar hoe opener de mogelijkheden zijn om objecten en eigenschappen ervan te variëren, des te moeilijker/onmogelijker is het om zulke geslotenheid ter facilitering van registratie en, nota bene, borging van vergelijkingsgrondlagen te bieden.

Intussen illustreert figuur 14.c het recursieve modelleerbeginsel dat ik voor stelselmatige opgaven geschikt acht. Met Jansen als objectexemplaar betreft de relevante eigenschap een verwantschap met Nederland dat daarvoor als situatie-exemplaar dient. Jansen-volgens-Nederland geeft Jansen-als-Nederlander als situationele/contextuele verbijzondering. Het onderscheid dat ik tussen situatie en context maak, bespaar ik je hier.

Er is methodisch recursief (zeg ook maar: herhalend) aan Metapatroon, dat elk

begrip enerzijds wordt opgevat als voortgekomen uit situationele verbijzondering, anderzijds kan dienen als object- en/of situatiedeel voor nog weer verdere verbijzondering(en). Een begrip van alles en elk begrip op zo'n plaats, dat is het idee. Maar omdat je èrgens – mee – moet beginnen, kom je er niet omheen op z'n minst van enkele begrippen uit te gaan. Rara, met welke kom je voor je opgave(n) het verst (lees praktisch: raak je niet al te gauw in de onvermijdelijke knel)? Dat zijn de begrippen die je direct aan de horizon 'hangt.'

Het verschil met gangbaar geraakte modelleermethoden is dat daarmee àlle begrippen nog als basisbegrippen gelden (filosofisch: logisch atomisme). Daaraan valt dus niets te verbijzonderen en daarom zit je met de minste opschaling meteen klem. Dat blijft onbegrijpelijk voor wie weigert grondslagen kritisch te onderzoeken. Wat je als classificatie bovenaan ziet in modellen die ik tot dusver schetste, kan je reeds als – onderdeel van – een bibliotheek beschouwen. Naarmate een eigenschap verschijnt van een begrip dat als vèrdere verbijzondering geldt, moet 'de' bibliotheek voor precisie van – selectie van – verwijzingenopties volgens ... vergelijkbare verbijzonderingsstructuur zijn gevuld. Klopt, vermenigvuldigingsfactor(en). Je moet daarom, nou ja, zo doe ik dat bij voorkeur, ruw gesteld, allereerst een voorstelling van de, zeg maar, primaire voorziening hebben om die vervolgens uit te breiden voor een bibliotheek-als-secundaire-voorziening (vanwege verwevenheid: er doorheen te laten lopen, zoals het geval met classificatie; ook het onderscheid tussen primair en secundair laat zich niet strikt volhouden). Dat kan aanleiding inderdaad geven tot herziening van wat je – dan toch maar voorgesteld – àls primaire voorziening nastreeft, enzovoort.

Van mogelijkheden word je wijzer, van beperkingen rijker.

93.48

Ik trek het onderwerp marktonderzoek er wederom bij en/maar haak hier op slechts één van jouw opmerkingen in. Je stelt dat "voor marktonderzoek beslist relevant [zou] zijn[, indien] niet alleen situaties en objecten zich laten opdelen, maar ook gedragingen." Zo raak je meteen de crux van wat ik als ordeningsmethode volg (en jou aanbeveel :-). Daarom probeer ik nav die opmerking met deze bijdrage slechts het ordeningsbeginsel alweer wat verder te verduidelijken. (Want) als je dat beheerst, ben je meteen vèr gevorderd variëteit volgens verwevenheid lezen en schrijven.

Kan je zgn gedragingen willekeurig "opdelen." Ja. Dat gebeurt echter niet, zoals een begrip onder de noemer van een homogene hiërarchie wèl toestaat, dat gebeurt dus nota bene niet door van een bepaalde gedraging uit te gaan en daarvan als het ware in één moeite door (lees ook: direct) deelgedragingen te benoemen om dat eventueel voor zo'n deelgedraging te herhalen, enzovoort. Nogmaals, nee, op die manier niet! Opdeling gebeurt, zeg maar, indirect (en blijkt géén ... opdeling in de zin van alsmaar minder-van-hetzèlfde; in omgekeerde richting blijkt er evenmin zoiets als gedragsmatige samenvoeging aan de ... orde).

Ik geef een voorbeeld, uitgaande van twee begrippen. Dat zijn, ik verzin maar even iets, persoon en openbaar-bestuursorgaan. Daar is als persoon Jansen weer. En een exemplaar van openbaar-bestuursorgaan is Nederland. Er kunnen verschillende soorten relaties zijn tussen Jansen (als een persoon) en Nederland (als een openbaar-bestuursorgaan). Ik houd het voor dit voorbeeld op staatsburger(schap). Volgens verhouding (lees ook: samenloop) tussen Jansen als object en Nederland als situatie komt het aldus tot Jansen-als-Nederlands-staatsburger als zgn

situationeel object. Onder die noemer kan je de gedragingen, niet zozeer opdelen, maar veeleer opnemen die je precies met dat, eh, bereik eenduidig geldig acht. Dat lijkt mij – beperkt tot dit voorbeeld – het begrip om als ‘eigenschap’ o.a. Jansens bezit van een paspoort aan te hangen. Waarom daar? Omdat ik dergelijk bezit als eigenschap annex gedraging voor dat begrip als ... ondeelbaar vind gelden. Want zou je het als kenmerk van Jansen-als-persoon willen duiden, dan kan je Jansens eventuele bezit van paspoorten – nog – niet eenduidig bestemmen; er zijn immers verschillende staten met dienovereenkomstig verschillende staatsburgerschappen – hoewel nogal wat zgn politieke leiders hun verantwoordelijkheid voor welzijn van burgers, zachtjes uitgedrukt, minder serieus lijken te nemen – onder de noemer van waarvan een paspoort verkrijgbaar is (tja, of juist niet).

Als openbaar-bestuursorgaan beschouw ik Nederland als opdeelbaar (zoals Nederland overigens in menig opzicht van openbaar bestuur onderdeel van de Europese Unie is). Klopt, homogene hiërarchie. Neem de gemeente Delft als exemplaar van een kleinschaliger openbaar-bestuursorgaan. Daar gaan we relationeel weer. Voor dit voorbeeld beperk ik me tot Jansen-als-ingezetene-van-Delft. Dat is een noemer om weer andere eigenschappen/gedragingen eenduidig ‘onder te brengen.’

Nota bene, de gedragingen van een persoon die je identificeert als zijnde-ingezetene-van-een-gemeente betreffen – althans volgens dit voorbeeld – géén gedeelte van hoe je aanwijst dat een persoon zich gedraagt als zijnde-staatsburger-van-een-land. Ofwel, het is géén opdeling. De m.i. passende aanduiding heb jij je overigens zelfs ook al laten ontvallen: verwevenheid.

Je kunt in allerlei richtingen ... voortborduren. Zo kan je van het paspoort waarop een persoon als staatsburger recht heeft in het geval van Jansen aangeven dat de gemeente Delft de afgifte-instantie is van het exemplaar waarover hij beschikt. Voor een ingezetene van Delft met een andere nationaliteit is de ‘invulling’ uiteraard anders. Haar/zijn paspoort heeft z/hij bijvoorbeeld van het in Nederland gevestigde consulaat van ‘haar/zijn’ land verkregen.

Ik besef dat het wennen is aan het idee dat ontleding niet gebeurt onder de noemer van gedrag, maar onder de noemer van de voorwaarde voor precisie van bereik voor eenduidige gedragsbepaling. Als voorwaarde geldt samenloop van object en situatie. Nog niet precies genoeg voor wat je als relevant gedrag beschouwt?

Ontleed/verbijzonder situationele objecten als object resp. situatie tot situationele objecten verder (recursiviteit), totdat je eenduidigheid mbt wat je relevant gedrag acht, hebt ... bereikt. Besef je op een dwaalspoor te zitten? Herzie je voorwaarden, probeer het opnieuw, maar dus – wat – anders. Je bent – voorlopig – klaar als je het opgestelde model van verwevenheid passend acht.

ik kan me voorstellen dat je bovenstaande uitleg onduidelijk vindt. Laat ajb weten. En probeer eens een model. Ik suggereer een opgave ‘op’ voor jou eveneens bekend

terrein. Welke componist heeft welke passage(s) van welke andere componist in welke van haar/zijn composities verwerkt?

93.49

Jij vermeldt “een [door mij] niet-benoemd [...] perspectief.” Uiteraard kan zowel bouw materiaal als bouwproces – en bouwen heet op z’n ict’s: ontwikkelen – onontkoombare beperkingen opleggen aan welke begrippen praktisch bruikbaar gelden. Voorts kan operationeel gebruik, jij schrijft o.a. over “enorme volumes,” begripsmatig als het ware terùgwerken. Ofwel, ontwerp moet tevens rekenen met ontwikkeling e.d. Uiteraard, maar wànnere tijdens ... ontwerp komen dergelijke vooral technische overwegingen optimaal uit?

Mijn dringende advies is en blijft om je vooralsnog niet (!) te bekommeren om ontwikkeling, verwerking e.d. Waarom dat volgens mij vooral voor digitalisering loont, zit ‘m dus in de mogelijkheid een ‘programma’ met verschillende informatie verschillende resultaten – vaak ook weer informatie – te laten leveren. Dat lukt met bijvoorbeeld een dragende muur niet zo vlot. Doe begripsmatig allereerst ... gewoon alsof er géén beperkingen van welke aard dan ook zijn. Praktiseer, ik noemde Ackoff daarom al, geïdealiseerd ontwerp. Opzettelijk laat ik zoiets als ontwikkelperspectief onvermeld.

Ja, ik had het over perspectieven om verstandig over programmatuur mee te praten. Ik bedoel dat je als niet-programmeur de nadruk op het doel ermee moet leggen. (Want) er als middel met programmeurs gròndig over meepraten, moet je als evidente niet-programmeur niet willen. Je verliest er juist hun vertrouwen mee (dat je hoognodig hebt om ze voor werken aan het doel gemotiveerd te krijgen). Je moet ze gericht zien te krijgen (lees ook: interesseren in, motiveren voor) op het bereiken van wat jij ze als doel, eh, suggereert.

Wie ontwikkelaars (lees ook: programmeurs) hun gang laat gaan, mag niet verbaasd zijn dat zij ontwikkelperspectief zelfs vooropstellen. Het kan moeilijk zijn om hun druk te weerstaan, maar je leert ook niet waarom straten ‘lopen,’ althans voor de meeste straten niet, zoals ze lopen door het zèlf opdoen van vaardigheid in bestrating.

Wellicht moet het stratenplan worden aangepast, omdat beschikbare bestratingstechniek ongeschikt is voor uitvoering van het ‘ideale’ plan. Maar wellicht ook niet, en dan maak je het jezèlf en, nog veel belangrijker, weggebruikers nodeloos moeilijk. Oh ja, je kunt ook de bestratingstechniek aanpassen, opdat het ‘ideale’ plan prima uitpakt. En, ja, een ontwerper moet relevante techniek kunnen beoordelen in de zin van wat er principieel al dan niet mee haalbaar is.

Voor uitstel van ontwikkeloverwegingen tijdens ontwerp herken ik sterke argumenten ook en vooral voor de opgaven die jij schetst. Het blijft maar over ... verwantschap gaan. De – werking van de – hulpmiddelen die jouw bedrijf biedt, moet(en) op verschillende manieren kunnen worden afgestemd op verschillende hulpmiddelen van verschillende andere organisaties. Dat vergt zgn netwerksturing. Ofwel, er is niemand dè baas. Rara, hoe krijg je er nog de meeste invloed op? Dat lukt zeker op langere termijn niet door louter aandacht aan je ‘eigen’ knooppunt te besteden. (Dat desondanks bijna iedereen zich daartoe beperkt, “ik eerst” en zo, vind ik geen ... argument om dat ook te doen.) Voor optimale positionering van je ‘eigen’ voorzieningen kom je er niet omheen je naar een overkoepelend begrippenmodel te richten. Is dat er niet? Dan moet je het – helpen – opstellen. (Want) als begrippen over en weer niet zijn afgestemd, blijft communicatie principieel belemmerd.

Daarentegen dånkzij stelselmatig afgestemde begrippen kan iedereen

ontwikkelmaterialen/-processen naar eigen voorkeur – blijven – benutten. En eventueel nog benodigde conversie is slechts ‘technisch.’ Nee, er is daarvoor niets mis met “conventies.”

Je moet weten wat voor jou de moeite waard is om eventueel ruzie over te krijgen. Techniek? Als je mij een suggestie veroorlooft, nou, nee. Begrippen, dan? Ja! Maar moet je uit zijn op de absoluut geldige definitie van elk begrip? Wie dat probeert, is nog kortzichtiger dan wie soelaas van gestandaardiseerde techniek verlangt/-wacht. Een begrip verschilt al naar gelang context (wat volgens mijn opvatting van semiotiek/tekenleer overigens erg slordig gesteld is, maar doe het er voorlopig ajb mee). Over begrippen is helemaal geen ruzie nodig (maar met wie ze wil standaardiseren, kan je opbouwende samenwerking prompt vergeten). Overeenkomstig verschillende contexten verdienen verschillende begrippen erkenning. Overzicht ontstaat door inzicht in hun samenhang: stelselmatig begrippenmodel.

Ja, van inspanningen die een partij (lees ook: deelnemer) verricht voor – doorgaans informele – netwerkregie profiteren tevens andere partijen. Wat telt, is dat je er met voorsprong telkens eerder profijt van hebt, je positie strategisch kunt blijven (her)overwegen e.d. En opnieuw m.i. nog belangrijker, maar met het oog strak op korte termijn gericht vatten aparte bedrijven dat vaak strijdig met hun zakelijke belang op (en hebben bijgevolg lak aan opbouwend aandeel aan netwerksturing), gebruikers zijn erbij gebaat.

Overigens is er ‘binnen’ je eigen bedrijf al sprake van zoveel variëteit van voorzieningen dat daarvoor de benadering volgens netwerksturing stellig reeds gerechtvaardigd, herstel, noodzakelijk is. Daaraan zou het meteen – vooral? – daar weleens kunnen ontbreken, vooruit, mede omdat niemand een bruikbaar ‘middel’ kent. Wie de noodzaak niet beseft, weet ook niet waarnaar z/hij nieuwsgierig moet zijn. Ik vind een stelselmatig begrippenmodel zo’n middel bij uitstek, zelfs onmisbaar. Maar helaas is het ook weer moeilijk om het als zodanig erkend te krijgen (mede omdat vrijwel iedereen meent dat samenwerking ten koste van ‘eigen’ positie gaat en dus minstens achterdocht koestert tegen wie dat waagt). Nogmaals, zèlf vind ik dat dan juist géén argument ermee op te houden. :-)

Onder de noemer van waarde(ring) probeer ik te laten passen waar, zoals jij aangeeft, “[het] bij marktonderzoek [zowel] soms [als] veel vaker [om] gaat.” Stel je een concrete waarde voor, bijvoorbeeld: 9. Of: groen. Hoe krijg je eenduidig verklaard wát die waarde betekent?

Methodisch beschouw ook dat als resultaat van tweeledige samenloop. In dit geval betreft het de waarde enerzijds van iets, anderzijds volgens iets. In figuur 3 van de modellenreeks onder de noemer van marktonderzoek staat aangegeven dat – een – waarde enerzijds van een eigenschap enzovoort, anderzijds volgens een waarderingsgrondslag enzovoort geldt. En dat enzovoort reikt telkens tot wat als basisbegrippen direct ‘aan’ de horizon ‘verschijnt.’

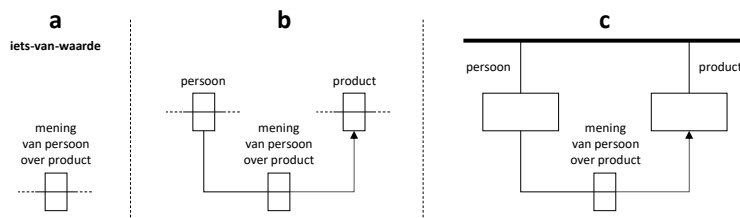
De linkerkant van die figuur 3 kan je associëren met zoals jij m.i. hebt aangegeven waartoe een “bibliotheek” dient. Vergelijkbare bedoeling dienen de figuren 12 en 13 in de modellenreeks onder de noemer van genealogie. Hoe krijg je een – exemplaar van een – waarde zgn gecontroleerd geregistreerd?

De rechterkant illustreert echter de crux van de ordeningsmethode. Nav van jouw vraag of “de mening van een consument [valt] te zien als een gedraging” ga ik er daarom uitgebreider op in. Wat je wil faciliteren, is vastlegging van waarden, zoals 9

en groen. De toekenning veronderstelt een ... iets-van-waarde. Inderdaad komt van alles en nog wat in aanmerking. De temperatuur in een kamer. De mening van een persoon over een product. Enzovoort. Dus, ja, ook een “mening” laat zich als een iets-van-waarde opvatten. Waarom niet?

Maar om de waarde van een iets-van-waarde van betekenis te laten zijn – en invulling zo gericht mogelijk te beheersen – is iets-van-waarde uiteraard nog een begrip van ... niets. Dat moet concreter. Methodisch stel ik een tweeledige samenstelling voor. Die kan zondig/desgewenst voor elk samenstellend deel worden herhaald, enzovoort. Zie voor een voorbeeld van dergelijke ontleding-naar-boven de eerste helft van [Ingezetene, ontwerp van een contextueel-semantisch diagram met Metapatroon](#).

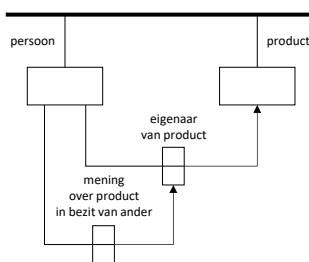
Als het je om de mening te doen is die personen van producten hebben, kan je het spoor van de ‘ontleding’ van figuur 6.a naar 6.b volgen (met nummering voortgezet onder de noemer van marktonderzoek). Stel dat je zulke verdere ontleding onnodig acht, kan je het model daar afsluiten (figuur 6.c).

figuur 6

Uitgaande van een iets-van-waarde dat je (ver)volgens met een bepaalde waarde associeert, laat zich dat met ontleding-naar-boven willekeurig samenstellen. Wil je de mening vastleggen die iemand heeft over een product dat een ander bezit. Zie figuur 7.

Je zou kunnen zeggen dat elke ontledingsslag een “laag” dient, maar telkens een “aparte laag” is dat beslist niet. Voor zover lagen – nog – aan de orde zijn, en wat een tekening van een model er netjes uit kan laten zien, zijn nota bene géén begripsmatige niveaus, wordt verwevenheid door-de-lagen-heen gevestigd.

figuur 7

Ik ben nog eens extra onwetend (lees ook: dissident) als het om gevestigde onderzoeksmethodologieën gaat. Het zal met heersende opvattingen daarom wel niet kloppen dat ik van de tweeledige samenloop het objectaandeel associeer met de zgn ongecontroleerde/afhankelijke en het situatie-aandeel met de zgn gecontroleerde/onafhankelijke variabele. Welke samenstellende delen je, uitgaande van een iets-van-waarde, telkens tweeledig volgens eventueel herhaalde ontleding aanwijst en hoever je daarmee doorgaat, laat je dan bepalen door de mate van

controle waaraan je het onderzoek in kwestie onderhevig wil laten zijn.

Tijdens een onderzoek, zo neem ik aan, wordt doorgaans ‘gevraagd’ naar – waarden van – allerlei ietsen-van-waarden. Dat noodzaakt tot een stelselmatig model. Klopt, verwevenheid van verwantschappen ...

Is het een idee om er een enquêteformulier bij te halen en, door de vragen als naar waarden van resp. ietsen-van-waarde te beschouwen, ruwweg zo’n omvattend model op te stellen?

Je geeft voorbeelden waarbij jij je afvraagt “[w]at [...] hier eigenlijk gevraagd [wordt].” Ik zou er niet nodeloos moeilijk over doen. Subjectiviteit kan je niet veronachtzamen. Waar subjectiviteit onnavolgbaar raakt, is het verder veronderstellen van (lees dus ook: ontleden in) gecontroleerde variabelen m.i. zinloos, punt.

Als een aandachts-/knelpunt noem je – voorts – “dat de verschillende stappen in het onderzoeksproces zodanig zijn opgeknipt en gespecialiseerd, dat [...] iedere[en zich] focust [...] op de eigen problematiek.” Mijn opvatting mag je flauw, kinderachtig vinden. Maar dat zgn knippen gaat echt mis, als de ontstane stukken niet meer ...

passen. Zolang samenhang geboden blijft, precies, voor “een sluitende end-to-end keten,” heeft nu eenmaal géén van de deelnemers een “eigen problematiek.”

Feitelijke verwevenheid noodzaakt tot stelselmatig overzicht. Je stelt dat jouw bedrijf zijn “terrein redelijk afgebakend” heeft. Maar wie stukken van een multidimensionaal weefsel later wil samenvoegen zonder verlies van verwevenheid, heeft voor òntrafeling (lees dus ook: afbakening; jij vermeldt tevens “ontvlecht[i]n[g]”) evenzeer behoefte aan een stelselmatig begrippenmodel. Netwerksturing, immers. Je klinkt echter niet, alsof zo’n overzicht beschikbaar is, integendeel. Zo nee, neem daartoe vooral initiatief. Als je dat een beetje diplomatiek doet, zou je zomaar overal welkom kunnen zijn. Je kunt aanknopen bij wat elke (netwerk)partij tot háár “prioriteiten” verklaart. Wat overige partijen doen en laten, gelden nu eenmaal als voorwaarden. Netwerkverhoudingen, nietwaar?! Een partij krijgt dus het vlotst haar zin door afstemming. En wie weet treffen àndere partijen deels reeds voorzieningen die de ene partij spoedig nodig heeft. Het is een netwerk, of niet?!

Indien mede-netwerkpartijen onverhoopt – nog – niet geïnteresseerd zijn in sturing via met voorrang begripsmatige afstemming, dan doet dat niets af aan de ... waarde ervan voor – het bijhouden van – de optimale positionering van – het aanbod van – je ‘eigen’ bedrijf.

Maar waarom zou jij initiatief ertoe nemen? Heb je er ruimte voor? Besef dat je zinvol werkt, lijkt mij ook wat ... waard. En voor je studie is het altijd meegenomen. Slechts dankzij overzicht is ontwikkeling inclusief van “elke nieuwe feature” beheersbaar. Veranderingen moeten praktisch noodzakelijkerwijs èlk beperkt blijven, digitalisering met stelselmatig karakter is beslist géén uitzondering op zo’n infrastructurele regel, maar met deelresultaten die – ook gaandeweg moeten blijven – passen. Over “rolonduidelijkheden” gesproken, afstemming vergt uiteraard overleg tussen de netwerkpartijen (die tegelijk elkaars concurrenten kunnen zijn, meteen al ‘binnen’ hetzelfde bedrijf).

Zo’n overkoepelend model moet – daarom – tevens, wat je als andere punten aangeeft, “variatie en standaardisering,” “maatwerkmogelijkheden” en “conversie” dekken. Dat lukt niet, herstel, op reële stelselschaal nooit door op uniformiteit te mikken, wèl, althans, dat lukt dan nog zoveel als mogelijk, door van verschillen uit te gaan. Als, zoals jij o.a. als voorbeelden geeft, “geografische verschillen” resp. wat “cultureel bepaald” is, zelfs structureel relevant zijn, moeten ze in

dienovereenkomstig verschillende ontledingen-naar-boven van een iets-van-waarde tot uitdrukking komen (als er al om te beginnen niet dienovereenkomstig verschillende ietsen-van-waarde aan de orde zijn) om vervolgens ook de vergelijking(en) ertussen expliciet aan te geven. Dit zijn vuistregels. Daadwerkelijk stelselmatige begrippenmodellering hangt van de opgave af. De aanduiding van, ook weer bijvoorbeeld, een “afgebakend terrein” levert dan in samenloop met persoon het verbijzonderde begrip persoon-op-terrein op.

Indien begrippen van elkaar verschillen, zijn ze immuun voor “conversie.” Je kunt er wel vergelijking(en) op loslaten. Wat over eenzelfde begrip volgens verschillende (opmaak)vormen en/of inhoudsschalen ... gewaardeerd staat, laat zich daarentegen gemakkelijk omzetten. Zó eenvoudig, dat ik – zulke – omzetting helemaal géén probleem acht. Nogmaals, zorg er met voorrang voor, en erna komt dan vrijwel niets meer van enig belang, dat de begrippen passen. Vergeet “één uniforme intermediaire standaardtaal.” Die bestaat niet, kàn niet bestaan. Nota bene, zoiets als een enkele metataal, te weten om (begrips)verschillen te ordenen, zeg ook maar voor stelselmatig overzicht, bestaat volgens mij wèl (met recursieve contextuele verbijzondering als methodisch beginsel).

Wat je voorspiegelt als nadelige “technische consequenties,” komen voort uit onvermogen om stelselmatige begrippenordering met verwevenheid (lees ook: interdependentie, wederzijdse afhankelijkheden) van dien als kwalitatief anders te erkennen dan wat – vaak impliciet als zgn atomisme – voor een wèl terecht apart systeempje meestal nog toereikend is.

Door “variatie” onmiddellijk te associëren met “specifieke eisen [...] aan de software” zijn maatregelen verkeerd gemikt (en neemt “variatie” geheid onbeheerst alsmaar toe). Variëteit stelt primair eisen aan het begrippenstelsel. Daarna zijn overwegingen over programmatuur – pas – aan de beurt. Dat zien de meeste ... programmeurs anders. Zij hebben géén gelijk.

Ik ga nog even door op iets-van-waarde als algemeen geduid aanknopingspunt voor waardebepalings. Wat mij betreft geldt – dus – ook een mening als iets-van-waarde. Er zijn weliswaar allerlei termen in omloop, zoals verder o.a. eigenschap en gedraging, maar verschillen die we er eventueel mee willen uitdrukken betreffen niet dat ze als nabijste noemers van waarden gelden. Vergaand als vanzelfsprekend is zo'n enkele term tevens context gaan omvatten. Ik schets een karikatuur van dergelijke correlaties. Eigenschap? Dat heeft een ding. Gedraging? Dat doet een levenswezen. Mening? Dat houdt een mens er op na. Door – met ontleding-naar-boven – context te expliciteren ben je niet meer gebonden aan – ook nog eens onbewuste – één-op-één correlaties. Je kunt context telkens op maat aangeven. En zodra het zwaartepunt van duiding op expliciete context komt te liggen, raken de oorspronkelijk enkele termen ervan, vooruit, verlost. De eigenschap van een thermostaat is zijn temperatuur. Als je maar weet dat het om een thermostaat gaat, kan je de temperatuur ervan echter ook opvatten als zijn ... mening.

93.50

onderwerp: allereerst informele afstemming over vraag naar stelselmatige voorzieningen voor identiteits- en autorisatiemanagement

Ook – en blijkbaar vooral :-) – onbetaald geef ik je graag ongevraagd advies. Sterker nog, graag wil ik iets doén. Vooruit, bezorgde burger, en zo. Hopelijk waardeer je daarom mijn verzoek dit emailbericht aan [Z als de dienstdoende zgn domein

architect] door te sturen.

Tja, mijn indruk is dat de zgn ict-governance bij jullie zo, eh, werkt dat er aan noodzakelijke, zeg maar, verstelselmatiging van identiteits- en autorisatiemanagement (Engels: identity and access management; afkorting: IAM) verder helemaal niets gebeurt. Tijdens zo'n patstelling kan resp. moet informeel overleg echter juist dóórgaan om de voorwaarden voor opheffing ervan te realiseren. Ik blijf het idee hebben dat voor de informatiekundige uitweg (zie verderop: afslag) zulk kritisch-opbouwend overleg met [Z] moet gebeuren.

Daarvoor herhaal ik een suggestie. Want ik dacht – en denk – dat de nota **Stelselmatig op orde: data governance by design** (december 2019) [Z] beleidsmatig een omvattende oriëntatie zou kunnen bieden voor wat ik begreep – en, zonder tegenbericht, begrijp – dat hij als een zgn thema-architectuur IAM wil opstellen. Licht zijn werk eraan – ook – stil?

Zulke afstemming lijkt mij erg praktisch. Nee, als mede-opsteller van genoemde nota doe ik er qua governance helemaal niets toe. Ja, dat doen jij en [Y] als zodanig daarentegen nadrukkelijk wèl. En **Stelselmatig op orde**[, zie [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) voor de publieksversie,] geldt dan als uitdrukking van jullie vraag naar digitale voorzieningen voor rechtsprakelijk informatieverkeer. Mijn idee is dat die vraag zich voor aanbod niet laat veronachtzamen. Zoals die vraag gesteld is, wijst voor aanbod zelfs op een cruciale afslag. Wie 'm niet opmerkt, gaat klakkeloos door op de weg van aparte voorzieningen om daarmee voor de allang hopeloze opgave te staan ze te, wat zo mooi heet, integreren. Dat mislukt dus geheel. Door de afslag wèl te nemen, kies je vóór principiële stelselmatigheid.

Maar hoe denkt [Z] erover?

Indien een thema slechts een aspect dekt, lijken mij de verzamelde thema-architecturen het passende antwoord erop resp. aanbod ervoor te moeten schetsen. Gelet op de eis van stelselmatige dekking (lees ook: open bereik) zijn de aspecten/thema's identiteit en autorisatie inderdaad cruciaal voor adequaat geborgde facilitering van het informatieverkeer in kwestie. Lees **Stelselmatig op orde** er maar op na. :-)

Wat aanbieders architectuur noemen, tellen zij helaas vaak als eerste vraagformulering. Om na zo'n doorgaans uiterst summier aanhefje hùn favoriete aanbod voor te stellen. Zucht, dan trek je je niets aan van wat er in **Stelselmatig op orde** staat.

Als ik het mag zeggen, dat lijkt mij niet verstandig. De aanbieder loopt daarmee immers het risico dat zoals z/hij de vraag voor identiteits- en autorisatiemanagement aangeeft, niet strookt met de opvatting ervan door de 'oorspronkelijke' vrager. Dat schiet dan nog steeds niets op, integendeel. Overleg is alsnog nodig, maar is bemoeilijkt geraakt door wat onwetende bestuurders ten onrechte duiden als concurrerende vraagstellingen waartussen zij niet kunnen/willen kiezen (en dan louter vormelijk terugvallen op governance waardoor afstemming-op-inhoud nog steeds ontbreekt).

Uiteraard, iedereen kan en mag allerlei redenen hebben om de vraag zoals die met zoveel woorden in **Stelselmatig op orde** uitgedrukt staat, als verkeerd gesteld te beoordelen. Wat mij betreft is dat juist een zéér dringende ... reden om zsm, vooruit, allereerst informeel, te overleggen. Hoe dan ook ... werkt het volstrekt averechts zowel om dóór te gaan met een als vraag vermomd aanbod dat de wèrkelijke vraag

niet dekt als om een passend aanbod te verlangen van wie de wèrkelijke vraag niet begrijpt.

Stelselmatig op orde verdient serieus te worden genomen als poging de vraag naar digitale voorzieningen waaronder (!) die voor identiteits- en autorisatiemanagement nota bene stelselmatig te stellen. Heeft [Z] er netzo serieus commentaar op? Graag! Dankzij met voorrang overeenstemming over informatiebeleid kan overeenstemming over o.a. een thema-architectuur IAM – pas – zinvol volgen. Nou ja, het is maar een suggestie.

93.51

Neem ajb je tijd. Ontwerpen is een combinatie van verzamelen wat je bruikbare tot onmisbare ingrediënten acht èn ze laten sudderen (lees: elkaar te laten doordringen) totdat je de smaak ergens op vindt gaan lijken, enzovoort. Nota bene, mijn bijdragen heb ik tot dusver anders opgevat in de zin dat ik voorstelling van m.i. passende ingrediënten meteen gepaard meende te moeten laten gaan met voorstelling van enige (mis)baksels om ze voor jou alvast enigszins begrijpelijk te krijgen ... maar daarvoor kwam ik niet om voorstelling heen van, vandaar het hoge tempo, het meervoud van ervoor benodigde ingrediënten. Nee, aan zulke tegelijkheid valt voor welk af- èn aanleren dan ook nooit te ontkomen. Want, zoals Johan Cruijff samenvatte, je ziet het pas als je het door hebt. Een beginnetje vergt vertrouwen en – verdere – wisselwerking vergt dus vooral sudderen.

93.52

Welk zgn leerboek? Dat vind ik weinig tot niets uitmaken. Zo raadpleeg ik **Basisboek Methoden en Technieken** (Stenfert Kroese, derde druk, 2001). (Want volgens auteurs D.B. Baarda en M.P.M. de Goede (hier verder: B&G) bieden – ook – zij een **Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek** (ondertitel). Tot dusver heb ik slechts hun eerste hoofdstuk, **Doelstelling en onderzoeksvraag** (pp. 16-46), doorgenomen. Dat telt zeven paragrafen. Het mag je niet meer verbazen dat meteen de zesde paragraaf, **Conceptueel model en controlebegrippen** (pp. 36-42), mij aanleiding geeft tot opmerkingen (wat precies de bedoeling van zulke raadpleging is, te weten gevestigde overwegingen zoeken, eventueel afwijkende overwegingen ... overwegen; woorden zoals ‘maar’ en ‘overigens’ komen vaak voor zodra ik me erger :-). Het lijkt mij een open deur dat

er vaak een bepaalde verwachting of een bepaald idee aan het onderzoek ten grondslag [ligt]. Je komt niet zomaar op [da]t idee[. p. 37]

B&G veronderstellen een idee,

[z]eker waar het om verschil- en samenhangonderzoeksvragen gaat[. p. 37]

Zo'n uitleg maakt mij nieuwsgierig. Wat doen soorten vragen er in dàt opzicht toe? Het lijkt mij dat èlke vraag van een idee is afgeleid. Ik blader terug naar de vierde paragraaf, **Typen onderzoeksvragen** (pp. 33-34). B&G onderscheiden drie typen, zeg ook maar soorten, te weten onderzoeksvragen naar frequentie, verschil resp. samenhang. Zij achten

[h]et [...] belangrijk om dit onderscheid te maken, omdat het karakter zowel het onderzoeksontwerp als de data-analyse bepaalt.[p. 33]

Dat zal wel, maar een idee zit er m.i. àltijd achter. Tja, een kansloos idee is óók een idee. Wat ... verschilt van onderzoek tot onderzoek, over idee(ën) gesproken, zijn de relevant veronderstelde, zoals ik ze ook hier maar op hun algemeenst opgevat blijf

noemen, ietsen-van-waarde èn hoe samenhang ertussen gedacht is. Om dat begrijpelijk voor te stellen vergt inderdaad een begrippenmodel (synoniem: conceptueel model).

Ik begin te vermoeden dat – ook – B&G weleens zoiets als een categoriefout zouden kunnen maken. Nee, ik weet dus nog niet òf zij dat daadwerkelijk doen. Maar àls ze het doen, en niet alleen zij, maar wanneer die fout vaker – en klakkeloos – gemaakt wordt, zijn we een beslist voorname bron van verwarring op het spoor.

Ik weet het, wie denk ik dat ik ben om een fout te kunnen aanwijzen? Indien ik òngelijk heb, vooruit, wil ik me dáárvan overtuigen. Hoe dan ook vind ik het de moeite waard te kijken of mijn vermoeden (lees ook: hypothese) (on)geldig is. Dat doen o.a. programmeurs overigens ook graag, dwz uitgaande van techniek een categorisering aan opgaven opleggen.

Voor frequentieonderzoeksvragen kan je volgens B&G

volstaan met tellingen[, p. 33]

dus met wat zij met zoveel woorden een statistiek van niks vinden. Dat noodzaakt naar hun ... idee blijkbaar minder tot expliciete modellering. Indien zij mede veronderstellen dat daarvoor slechts een ènkel begrip àls een iets-van-waarde aan de orde is, kan ik volgen dat zij het overdreven vinden om dat een model te noemen (wat het echter wèl – ook – is). Zelfs voor zo'n frequentieonderzoeksvraag gericht op een ènkel soort van iets-van-waarde heb ik eerder een uitgewerkt begrippenmodel onmisbaar verklaart. Want géén begrip staat op zichzelf (zoals het zgn logisch atomisme m.i. simplistisch laat gelden). Daarentegen moet ook, nou ja, dat is mijn ... idee van de aanname van contextuele/situationele verbijzondering, een ènkel iets-van-waarde voor relevante frequentie-uitkomsten met nodige en voldoende precisie gepositioneerd zijn door ontleding-naar-boven, ofwel in samenhang met andere begrippen. Zoals jijzelf ook al aangaf: verwevenheid.

Omdat het, zo stellen B&G,

[b]ij een verschilvraag gaat [...] om een vergelijking[, p. 33]

betreft onderzoek dus minstens twee ietsen-van waarden en, voegen B&G eraan toe,

[v]aak vraagt dit soort onderzoek om een experimenteel ontwerp[, terwijl] wat betreft de analyse [...] in het geval van vergelijkingen [...] specifieke statistische technieken vereist [zijn].[pp. 33-34]

Dat vinden zij dienovereenkomstig geldig

[v]oor een samenhangvraag[. ...] Ook hier moet je bedacht zijn op specifieke problemen.[p. 34]

Uiteraard,

[h]et is [...] belangrijk bij het maken van een opzet stil te staan bij de vraag wat het karakter van je onderzoeksvraag is.[p. 34]

Het begrippenmodel is tegelijk het belangrijkste model van de opzet. En ook uiteraard moet de opzet zijn berekend op de voorgenomen – inclusief tellen – statistische techniek(en). Relevante waarden moeten daarvoor passend beschikbaar zijn (en dat geldt voor èlke ver- resp. bewerking, zgn statistisch of niet).

De vijfde paragraaf van het eerste hoofdstuk is **Eenheids- en eigenschapsbegrippen** (pp. 34-36). Ik krijg de indruk dat er B&G onder de noemer

van eenheidsbegrip per onderzoek een enkel begrip veronderstellen en de exemplaren

vormen je populatie.[p. 35]

Uitgaande van zo'n eenheidsbegrip betreffen

eigenschaftsbegrippen [...] zijn kenmerken[, dwz kenmerken van – exemplaren van – het eenheidsbegrip in kwestie en die] ga je meten[, ... want] er [is daar]bij [...] sprake [...] van variatie[. ...] In plaats van eigenschaftsbegrippen wordt er ook wel van variabelen gesproken.[p. 35]

Met “meten” lijkt mij gaan-voorzien-van-een-waarde bedoeld. B&G adviseren

pas over variabelen te spreken wanneer de begrippen on concreet waarneembare termen vertaald (geoperationaliseerd) zijn.[p. 35]

Daarvoor stel ik dus een begrippenmodel als hoe dan ook onmisbaar voor. Wat B&G eigenschaftsbegrip noemen, heb ik als iets-van-waarde opgevat. Zgn operationalisering vergt voorbereiding door positionering als (een) iets(en)-van-waarde in een omvattend begrippenmodel.

Ik kan het – ook – mis hebben dat B&G een zgn populatie telkens tot een enkel eenheidsbegrip beperken. Zoals ik er nu over denk, lijkt mij wat als relevante populatie(s) moet(en) dienen bepaald door waar je met ontleding-naar-boven zoal op stuit. Aanleiding voor mijn gedachte (zie hierboven: vermoeden) zijn, nota bene, jouw opmerkingen over problematische afstemming wanneer onderzoek verdeeld raakt over meerdere, ik noem ze maar even, onderzoekinstellingen die elk voor hun gedeelte in technisch opzicht wellicht afwijkende voorzieningen benutten. Als dat bij nader inzien om een categoriefout gaat, ligt de oorzaak eerder dan techniek. Of dat zo is, weet ik dus nog niet. Maar, nogmaals, ik vind het de moeite waarde om juist dat te ... onderzoeken. Zonder begripmatig overzicht is het met verdeling immers ... vragen om problemen. Dat blijft overal maar mis gaan. Wat feitelijk een coördinatie-opgave is, wordt gereduceerd tot technisch probleem. Programmeurs gaan dolgraag met de volgende nieuwste ontwikkeltechniek aan de slag. Uit begripmatig zo mogelijk nog groter onbenul geven bestuurders ze de ruimte. Mis! Desondanks draait het op die manier maar door (lees ook: dol).

Stel dat problemen herleidbaar blijken tot gebrekkige begripmatige afstemming, dan ligt de – sleutel voor de – oplossing natuurlijk ook principieel daar. Ik ben inmiddels wel benieuwd.

Intussen ben ik weer terug bij – pas het begin van :-) – paragraaf zes. B&G delen mee dat

verondersteld verband tussen begrippen, ook wel concepten genoemd, [...] meestal [wordt] weergegeven in de vorm van een conceptueel model[, maw met een] grafische weer[gave] hoe de verschillende begrippen volgens jou onderling samenhangen.[p. 37]

Onderzoek betreft “verband,” want

[v]ia onderzoek wordt getoetst of een verondersteld verband in de werkelijkheid is terug te vinden.[p. 39]

Wat B&G als modelleermethode toelichten, beperken zij echter tot wat zij opvatten als eigenschaftsbegrippen. Ik krijg overigens de indruk dat zij helemaal geen besef hebben van verschillende methoden voor begripmatige modellering. Als vanzelfsprekend lijken zij atomisme te veronderstellen. Dat stoort allemaal niet

zolang het onderzoek in kwestie terecht tot een – populatie volgens een – enkel eenheidsbegrip ... bepèrkt is. Maar wanneer is dat nog ... terecht? Verder kan ik me voorstellen dat B&G het in een leerboek niet meteen ingewikkeld willen maken, en zeker niet meteen in het allereerste hoofdstuk ervan. Is dat soms de reden dat in hun modelvoorbeelden het veronderstelde eenheidsbegrip niet (!) verschijnt. Ja, voor wat zij aangeven als verschil- en samenhangvragen tellen meerdere eigenschapsbegrippen – van hetzelfde eenheidsbegrip? – en bedoelde modelvoorbeelden tonen slechts zulke eigenschapsbegrippen inclusief “verondersteld verband.” In hun samenvatting achteraan de zesde paragraaf staat zelfs letterlijk dat

[e]en verondersteld verband tussen eigenschapsbegrippen [...] grafisch [kan] worden weergegeven in een conceptueel model.[p. 42]

Waar is het resp. zijn de eenheidsbegrip(pen)? Overigens zie ik, algemener beschouwd, geen ... verschil tussen verschil- en samenhangvragen. Ik heb ooit van John Haynes geleerd dat uitdrukking als zgn contragram ter verduidelijking kan helpen. In dit geval levert dat op dat het verschil van de samenhang de samenhang van het verschil is. Ofwel, zònder verschil(len) géén samenhang en géén samenhang zònder verschillen. Wat principieel telt, is meervoud van verschijnselen. Rara, wat zijn de aard, mate e.d. van verschil annex samenhang ertussen? Maar als er meerdere eigenschapsbegrippen – ietsen-van-waarde zoals ik ze voorlopig nog maar blijf noemen – zijn, toont ontleding-naar-boven geheid verwevenheid (en raakt aldus de aanname van het ènkele eenheidsbegrip verstoort). Meteen voor wat ingewikkelder opgaven loop je met atomisme vast. Wie onderzoek verdeelt op grond van de abusievelijke aanname van uniforme, absoluut geldig veronderstelde eenheidsbegrippen, of zelfs zo'n ènkel begrip, krijgt verdeeld opgedane uitkomsten natuurlijk nooit naadloos ... verbonden. Ik herhaal dat ik niet weet òf dat zo gebeurt. Mijn suggestie luidt om met voorrang te ... onderzoeken op grond waarvan onderzoekswerk wordt verdeeld. Halverwege § 1.6 blijken B&G onder de noemer van conceptueel model ruimer te mikken. Zij stellen dat

[j]e [i]n een conceptueel [...] niet alleen duidelijk {maakt} wat het verwachte verband is tussen de centrale begrippen[, p. 39]

waarbij zij onder “centrale begrippen” kennelijk de eigenschapsbegrippen van hèt (?) eenheidsbegrip verstaan,

maar ook welke andere begrippen mogelijk een rol spelen en vooral ook op welke manier.[p. 39] Begrippen die een of meer [eigenschaps]begrippen of verbanden tussen [eigenschaps]begrippen in een probleemstelling kunnen beïnvloeden, noemen we controlebegrippen en in geoperationaliseerde vorm controlevariabelen.[p. 40]

Of ik B&G goed ... begrijp door tweemaal van “begrippen” eigenschapsbegrippen te maken, weet ik natuurlijk niet zeker. Maar ànders ... begrijp ik ze niet. De kwalificatie volgens controle verhult dat bedoelde begrippen, de terminologie van B&G volgend, eveneens eigenschapsbegrippen zijn. Zoals ik ze noem: ietsen-van-waarde. Want ook dáárvan moet(en) waarde(n) ‘gemeten’ worden, opdat ze geteld, vergeleken, wat dan ook en al dan niet voor zgn controle, kunnen worden. Oh, wacht eens! Met controleren bedoelen B&G blijkbaar niet nagaan-of-het-klopt, maar mede-van-invloed-zijn-op. (Want) hun uitleg luidt:

Wanneer het verband tussen twee begrippen [...] mede door een derde begrip [...] bepaald wordt, noemen we het derde begrip een controlebegrip.[p. 41]

Met die betekenis van controle(ren) vind ik een zgn controlebegrip ook ... gewoon een eigenschapsbegrip annex iets-van-waarde. Er komt (komen) relevant(e) verschil(len) bij voor beoordeling van samenhang. Of zoals het nog weer verderop in de samenvatting van § 1.6 staat:

Naast de centrale eigenschapsbegrippen kunnen er in het model ook controlebegrippen worden opgenomen.[p. 42]

Vooruit, laat ik controlebegrippen maar opvatten als niet-centrale eigenschapsbegrippen om vervolgens de aanduiding – al dan niet – centraal te vermijden. Wat veronderstelt de onderzoeker al dan niet relevant? Zo vergt het opstellen van de onderzoeksvraag nogal wat ... onderzoek. De kritieke (!) bijdrage van begripsmatige modellering schetsen B&G m.i. althans in het openingshoofdstuk van **Basisboek Methoden en Technieken** vooral gebrekkig, omdat ze met impliciet atomisme een simplistische grondslag kiezen waardoor een methode met stelselmatig bemeten precisie ze principieel ontgaat. De aandacht zie ik afgeleid geraakt door – het perspectief van – alsmaar verfijndere statistische technieken, maar daarmee laten zich grof veronderstelde begrippen nooit ‘herstellen.’ Prima,

geavanceerde statistische technieken maken het mogelijk bij het toetsen van verbanden of verschillen te controleren voor andere variabelen[, p. 42]

maar of daar iets zinvols uitkomt, hangt altijd volledig af van welke variabelen tellen, kortom van het begrippenmodel. En ik neem aan dat B&G met “controleren” bedoelen of-tevens-wellicht-een-of-meer-andere-variabelen-van-invloed-zijn en, zo ja, wat de aard, mate e.d. is van het verschil dat ze mede uitmaken.

Ik vind het allemáál een kwestie van vergelijken. Dat lukt pas volgens nodige en voldoende verschillen. Samenhangend onderzoek vergt een samenhangend begrippenmodel. Dat omvat véél en véél meer dan – zelfs achterwege laten van – vermelding van een zgn eenheidsbegrip. Zoals jij al met zoveel woorden aangaf, en over vermenigvuldigingsfactoren gesproken, volgens verschillende zgn (sub)culturen is er meteen al géén ... eenheid meer. Dat laat behoefte aan coördinatie onverlet, maar moet ook èn vooral met reële verschillen rekenen. Netwerksturing en zo. Welke middelen zijn daarvoor thans beschikbaar? Ook daadwerkelijk in gebruik? Slechts wat jij schillen noemde? Een technische schil geeft echter géén grip op – gebrek aan – begripsmatig aangelegde verschillen.

93.53

Intussen was ik doorgegaan met het leerboek waarover ik beschik. Dat is dus **Basisboek Methoden en Technieken**. In hoofdstuk 3, en daarvan luidt de titel **Onderzoekstypen**, gaan Baarda en de Goede (B&G) wat nader in op de drie soorten onderzoeksvragen die zij in par. 1.4 opsommen. Of? Ter aanduiding laten zij niet frequentie, verschil resp. samenhang gelden, maar hebben zij het over beschrijvend, exploratief resp. toetsingsonderzoek. Zij lijken er in omgekeerde volgorde zonodig voorwaardelijk verband mee te suggereren. Zo van, wie toetsingsonderzoek onderneemt, heeft behoefte aan resultaten van exploratief onderzoek. En dat onderzoek vergt resultaten van beschrijvend onderzoek. Ik heb meteen nogal wat aan te merken op hun opvatting over

beschrijvend onderzoek [als onderzoek waar]bij [...] hypothesen en een theorie niet aan de orde [zijn]. Het gaat om de nauwkeurige beschrijving van kenmerken van

onderzoekseenheden aan de hand van een vooraf gegeven systematiek zonder nadere aanduiding van relaties of verklaringen.[p. 93]

Hmm, indien “een vooraf gegeven systematiek” géén ... “theorie” is, wat dan wèl? En met “kenmerken” als evenzovele ietsen-van-waarde en met èlk iets-van-waarde als een gesitueerd object enzovoort – ipv volgens atomisme als een strikt apàrte ... eenheid – komen ‘we’ voor enigszins bruikbaar “nauwkeurige beschrijving” niet om “relaties” heen. In tegenstelling tot wat B&G veronderstellen vind ik tevens beschrijving verschillen-in-samenhang betreffen. Ook dat is altijd een kwestie van ontwerp, zeg ook maar nooit ... waardenvrij. En zgn exploratie en toetsing zijn wat begripsmatige modellering ervoor/-van aangaat m.i. méér van hetzelfde.

Hoofdstuk 4 heeft **Onderzoeksontwerp** als titel. Ik heb de indruk dat B&G eerder met onderzoektypen vooral willen wijzen op verschillen tussen wàt het onderzoek omvat. Onder de noemer van ontwerp stellen zij volgens mij weliswaar óók onderzoektypen voor, maar ligt de nadruk op hoé het onderzoek verricht wordt (en vind ik de term ontwerp ervoor ongelukkig). Daarvoor onderscheiden zij experiment (met een nadere verdeling) en ondervraging (Engels: survey).

De verwachte matrix die wat zij veronderstellen als “onderzoekstypen” tegen wat zij veronderstellen “onderzoeksontwerp[en]” laat afzetten, tonen B&G echter niet. Daarmee zou het m.i. overigens ook niet duidelijker worden. Beide indelingen laten zich m.i. al niet volhouden. Daarentegen vind ik dat óók wat zij “onderzoeksontwerp” noemen, in het ... ene zgn conceptuele model uitgedrukt moet zijn. Opgenomen in verwevenheid, zeg maar. Bijvoorbeeld, wat nu “onderzoekseenheden” heten worden voor een zgn experiment over groepen verdeeld. O.a. welke groepen? En volgens welke criteria is verdeling gebeurd? Dat moet allemaal ... samenhangend geduid zijn, en dus ook en vooral wanneer bijdragen aan onderzoek verdeeld geleverd worden, maar samenhangend moeten kunnen worden verwerkt.

Tot zover ben ik met ‘mijn’ leerboek gekomen. Toen ontving ik jouw emailbericht. Ja, jij verwoordt wat als principieel ... verschil telt. Geef je “verwevenheid [...] geen plek,” of probeer je dat juist wèl?

Wederom even flauw, een belemmering om verwevenheid – als veronderstelling – erkend te krijgen, is dat er géén ... plek voor valt aan te wijzen (althans, niet in de zin van wat atomisme als heersende veronderstelling resp. favoriete veronderstelling van heersers).

Je kunt het ook cyclisch opvatten. De “onderzoeksontwerpen” die B&G voorstellen gelden dan als fasen per cyclus. Zolang zoiets als een nadere hoofdingeling je ontgaat, veronderstel je een ènkel begrip. Wat je voorts als verschillen beschouwt, druk je dan allemáál als eigenschappen ervan uit. Vooruit, exploratieve beschrijving. Dankzij toetsing kan zich – enige – ordening in de ene eigenschappenverzameling laten duiden. Indien dergelijke verdeling wetmatig lijkt, kan zo’n toetsuitkomst als vertrekpunt dienen voor exploratieve beschrijving waarmee een vòlgende cyclus begint. Elke min of meer, eh, stabiele deelverzameling volgens de voorgaande cyclus geeft aanleiding tot dienovereenkomstig verbijzonderd begrip. Eigenschap (Metapatroon: intext) verhuist naar context.

Inderdaad, idealiter wordt het begripsmatige model van cyclus tot cyclus zodanig gewijzigd totdat per begrip géén gedragsvariëteit bestaat. Daarmee zijn statistische technieken overbodig. :-) Nee, zover kan het niet komen (want variëteit kweekt variëteit, enzovoort).

Nu kan ik wel vinden dat statistiek kan helpen om besef en uitdrukking van

verwevenheid te verbeteren. Maar vrijwel iedereen benut – ook – zulke technieken juist klakkeloos om apartheid met valse schijn van beheersing te handhaven.

Als eufemisme heet dat een communicatieprobleem.

Er is echter geen tegenstelling tussen verwevenheid en o.a. statistische technieken. De behoefte, herstel, noodzaak om verwevenheid expliciet (!) te modelleren bestaat nog niet voor zéér kleinschalig onderzoek dat tevens in, zeg maar, één hand uitgevoerd wordt. Maar dat gaat dus prompt mis zodra reële begripsverschillen-in-samenhang aan de orde zijn en/of verdeeld geleverde onderzoekresultaten – voor eventuele vèrdere verwerking – moeten worden samengevoegd. Het is echter moeilijk mensen ervan te overtuigen dat stelselmatige opgaven kwalitatief àndere aanpak vergen dan waaraan zij gewend zijn, waarin zij geïnvesteed hebben en die zij met hùn succes associëren (een zgn winst die op die manier, onlosmakelijke verwevenheid, nietwaar, geheid elders – voor anderen – verlies oplevert).

Ik weet nog steeds helemaal niets van het productenaanbod van 'jouw' bedrijf. Maar jij geeft zowel in- als externe afstemmingsproblemen aan. Dat vind ik wijzen op ontbrekende erkenning van stelselmatige begrippenmodellering. En wat ik in de gauwigheid – tot dusver – aan zo'n leerboek ontleen, nota bene vooral wat ik daarin mis, bevestigt mijn vermoeden van een categoriefout.

Zo ja, moet digitalisering volledig opnieuw? Nee, daar hoeft niemand bang voor te zijn. Door de nadruk van techniek te verplaatsen naar voorwaarden (!) voor gebruik ervan blijft de meeste techniek doorgaans juist langer bruikbaar.

Heb jij de mogelijkheid om een verdelingscasus te bekijken? Krijg je daarvoor instemming, zelfs aansporing door je bedrijfsleiding? En mag ik dan meekijken? Ik ben immers benieuwd of ik je al dan niet terecht op afstemming door-het-netwerk-heen wijs om met voorrang te onderzoeken.

Wat betreft het boek over methoden van marktonderzoek dat jij gekocht hebt, raad ik je aan het door te bladeren. Wat je m.i. slechts kunt laten tellen, zijn tekstpassages waarmee je het (on)eens bent gelet op een begripsmatig model als voorwaarde voor toepassing van technieken. Ik neem aan dat er ook in dat boek echter nauwelijks aandacht uitgaat naar grondslagen. Meestal staat er iets over in het inleidende hoofdstuk en dat is het dan wel weer. Kortom, daar ben je zó doorheen. Zoek voor de zekerheid in de index naar concept oid als trefwoord. Wat zijn die voorwaarden? Enerzijds nodige en voldoende verbijzondering van begrippen, anderzijds borging van 'verwerkbare' waarden. Aan uitleg over allerlei technieken hoef je – dus – helemaal geen tijd te besteden en dat schiet op.

93.54

In **Metten van begrippen**, hoofdstuk 6 in **Basisboek Methoden en Technieken**, gaan Baarda en de Goede – wat – nader in op wat ik eerder als borging van voorwaarden benadrukt heb. Dat draait, herstel, scharniert om een, zoals ik algemeen veronderstel, iets-van-waarde. Als het ware de ene kant op moet het àls begrip passend zijn verbijzonderd voor de onderzoekopgave in kwestie. Voor de meting en bijbehorende toekenning van een waarde ervan moet, en dat is dan de andere kant op, vooruit, de bibliotheekkant, de, zeg maar, maatvoering passend nauwkeurig zijn èn ... bemeten op (lees ook: verbijzonderd voor) be-/verwerkingen. Zo'n tweeledige oriëntatie herken ik in wanneer B&G variabelen als m.i. nader verbijzonderde begrippen opvatten, te weten

als [...] ze [...] in meetbare termen zijn vertaald, dus als je weet wat er precies onder [...] verstaan wordt en hoe [precies] je ze moet meten.[p. 177]

Ik heb het citaat met een extra vermelding van “precies” aangevuld. Daarmee probeer ik te verduidelijken dat – wat ik aanduid als – verbijzondering in tweevoud vereist is. Omdat B&G in precisering annex verbijzondering kennelijk geen opgave zien die methodisch kan worden aangepakt, ontbreekt expliciete suggestie van een methode.

Methode of niet, de opmerking “als je [maar] weet wat er[gens] precies [...] onder verstaan wordt” geeft de valse illusie van houvast. Wát versta, met verstaan hier in de betekenis van begrijpen, je? Dat kàn altijd maar een teken zijn. Deze veronderstelling ontleen ik aan Charles S. Peirce (1839-1914) die beseft dat grondslag (lees ook: paradigma, axioma’s, beginselen, veronderstellingen e.d.) géén kwestie van keuze kàn zijn voor idealisme of voor realisme. Uitgaande van, ja, dat is meteen een veronderstelling, iemand-met-cognitief-vermogen, zeg ook maar een subject, associeert Peirce idealisme met telkens een interpretant. Dat is dan het ... begrip dat iemand op een bepaald ogenblik ergens van heeft. Waarvan? Dat moet volgens Peirce’s gelijktijdige associatie met realisme dan een object zijn. Hij wil echter af, nou ja, dat is mijn idee van wat achter zijn idee zit, van het onbeslisbare getwist of daardoor object ‘eigenlijk’ een interpretant ... is of, omgekeerd, een interpretant ‘eigenlijk’ een object. Over scharnier gesproken, hij veronderstelt teken principieel ertussen.

Cognitie is ‘natuurlijk’ geen doel op zichzelf, maar helpt ... precisie van gedragsbepaling resp. -uitvoering. Peirce geldt als grondlegger van zgn pragmatisme.

Waarom is dat vermogen nuttig voor het subject dat erover beschikt? Zou ‘de werkelijkheid’ onveranderlijk zijn, nee, dan bestaat géén behoefte – aanpassing van/met – gedrag zelfs maar te overwegen. Dus, wat ‘doet’ een subject zoal met zijn cognitief vermogen? Ik waag een zeer ruwe schets, zeg gerust maar een karikatuur (en laat hier in het midden dat cognitie op haar beurt ‘natuurlijk’ eveneens gedrag betreft). Aan ‘wetenschap’ zowel van de situatie waarin het subject in kwestie tot voor kort verkeerde als van de situatie waarin z/hij wil verkeren, voegt z/hij ‘waarneming’ toe van de situatie waarin hij zich momenteel bevindt; naar ... bevind van ‘zaken’ past z/hij zijn gedrag aan. Enzovoort. Dat ... begrip (Peirce: interpretant) hangt er dus maar van af. Het kan per subject zelfs sterk verschillen van momentane, zeg maar, situationele constellatie tot situationele constellatie. En begripsmatige verschillen zijn daarom extra aan de orde van situationeel subject tot situationeel subject.

Ik wil maar zeggen dat begripsmatige precisering géén objectivistische grondslag ... kent, maar een subjectief-situationistische. Tot het – voor zover denkbaar – uiterste voortgezette subjectief-situationele begripsverbijzondering is daarom inderdaad zoiets als het verdwijnpunt voor statistiek. Maar altijd raakt gedeeld, gemeenschappelijk begrip onder druk (omdat het niet eens bestaat). Want wat jij ergens onder verstaat, verschilt al gauw van wat een ander doet, of van wat jijzelf eronder verstaat op een ander tijdstip en bijgevolg andere situatie.

Indien aan ‘samenwerkende’ partijen wat begrips- en maatvoering desondanks, zoals jij aangeeft, “specifieke [...] keuzes” worden overgelaten, vooral operationalisering in termen van B&G, ontbreken prompt de ... voorwaarden om “de [...] consequenties van de [...] gemaakte keuzes [te] borgen.” Want keuzes door verschillende subjecten in verschillende situaties (vooruit, zéér grofweg: culturen) pakken geheid ... verschillend uit. Mijn idee is overigens dat, als ze op z’n subjectief-

situationeels terècht verschillen, het vertekenend werkt zulke verschillen feitelijk te ontkennen. Dat is nog eens èxtra pseudonauwkeurigheid.

Ik kan wel kritiek op gebrekkige precisie hebben, maar zònder “keuzes” gebeurt er niets. Het opstellen van een begripsmatig overzichtsmodel noodzaakt allereerst tot expliciete over- en afwegingen en vervolgens tot beheersbare afstemming van resultaten (inclusief als reëel erkende verschillen).

Tussendoor wijs ik je er nogmaals op dat je slechts een zeer beperkt gedeelte van zo'n leerboek grondig hoeft te bestuderen. Een enkele zin hier, of een andere daar, kan echter aanleiding voor je zijn je eigen opvattingen juist gròndig na te gaan.

Volgens welke grondslag ga je dóór? Zo heb ik me nav een zin van B&G opgewonden over hun m.i. nogal nalatige duiding van precisie. :-)

Blijkbaar nemen zij een zgn eigenschapsbegrip voor meting nog niet serieus. Zo stellen zij dat,

[n]aarmate een eigenschapsbegrip abstracter en complexer is, [...] het minder vanzelfsprekend [wordt] wat je moet vragen.[p. 177] Hejt proces van het vertalen van een begrip in meetbare termen wordt operationaliseren genoemd.[p. 178]

Dat “proces” heb ik meteen opgenomen in de veronderstelling van nodige en voldoende verbijzondering. Wie dat niet doet, en vrijwel iedereen doet dat ... niet, moet er inderdaad alsnog rekening mee houden

dat niet iedereen hetzelfde onder het begrip zal verstaan [waardoor] je onvergelijkbare antwoorden [kunt] krijgen.[p. 177]

Maar er moet de overweging aan vóóraf gaan, in hoeverre gelijkkluidend begrip van een ... begrip realistisch is. Zo niet, dan moeten ook en vooral de desbetreffende verschillen in het overzichtsmodel tot uitdrukking komen (opdat afstemming ...). Mee eens, maar met 'indien realistisch' als voorbehoud,

[j]e zult dus vragen moeten formuleren [naar waardering van begrippen] die voor allen min of meer dezelfde betekenis hebben.[pp. 177-178]

Als dat voor “allen” niet ... realistisch is, vergt dat (onder)verdeling van subjecten in (deel)populaties (en in **Basisboek Methoden en Technieken** gaat vooral dáár hoofdstuk 5, **Onderzoekspopulatie en steekproef**, over). Intussen wekken B&G nog sterker de schijn van beheersing door als het ware te ... definiëren dat

[h]et [...] door de definitie duidelijk [moet] worden wat wel en wat niet onderzocht gaat worden.[p. 178]

Ja, probéér dat, maar besèf dat op z'n subjectief-situationeels absolute zekerheid niet bestaat. Daar komt eveneens volgens subjectief situationisme bij dat – volgens mij – èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is (Engels: every sign is a request for compliance). De verzoeker probeert de geadresseerde ermee tot gedrag te bewegen dat hij, de verzoeker, dus, als afgestemd op zijn eigen gedrag ... waardeert. Of de geadresseerde aan dat verzoek voldoet is iets ... ànders. Z/hij heeft immers zo haar/eigen motieven, enzovoort.

De veronderstelling van een teken als afstemmingsmiddel verklaart overigens waarom mensen die hun eigen zin willen krijgen, aanhangers van atomisme blijven (hoewel ook zij zich feitelijk naar subjectief situationisme gedragen omdat zij van ànderen verlangen wat zij zèlf weigeren te doen). De kans dat de ànder aan het gestelde verzoek voldoet, is immers groter naarmate de ànder in de situering door de één gelooft en nòg weer groter wanneer hij gelooft in absolute geldigheid ervan.

Hoe dan ook wil ik hiermee nòg maar iets zeggen. Dat is dat ondanks alle pogingen tot begripsprecisering ook een vraag voor de zgn respondent ‘natuurlijk’ een teken is. Voor haar/zijn antwoord overweegt z/hij dus wat – hij dènt dat – de vrager van haar/hem wil en in hoeverre z/hij eraan tegemoet wil komen. Subjectief situationisme is nu eenmaal niet objectief.

Noem een verzoek ook maar een wens. Ziedaar wenselijke antwoorden.

Ben ik bezig om statistiek en daarmee o.a. marktonderzoek als flauwekul af te doen? Nee, ik relativeer. Want zonder relativering geen beheersbare afstemming. Maar hoe vertel je dat aan ... iedereen die er wèl absoluut geloof aan hecht?

Ja,

[a]angezien de begrippen en hun definities het uitgangspunt vormen voor je metingen[, p. 178]

maar met “begrippen” bedoelen B&G daar kennelijk wat ze als variabelen beschouwen,

moet je er veel aandacht aan besteden.[p. 178]

Er komt m.i. echter meer bij kijken, zelfs principieel, dan zij althans tot dusver in hun basisboek aangeven.

Vervolgens duikt de term indicator op. Ik neem aan als synoniem van variabele. Daarmee herhalen B&G de aanbeveling om

bij abstracte begrippen [... er] niet één maar meer indicatoren [voor in de plaats] te [nemen]. Naarmate je meer indicatoren hebt, ben je [ook] minder afhankelijk van toevallige invloeden, hetgeen een gunstig effect zal hebben op de betrouwbaarheid van de meting van het begrip.[p. 179]

Maar meting betreft dan toch de zgn indicatoren? En omdat het daarbij om ... preciezere begrippen gaat, helpt dat beoordeling van het abstracte(re) begrip in kwestie (dat als zodanig juist niet aan meting onderhevig is; daartoe dienen immers de indicatoren/variabelen).

Wat verderop stellen B&G dat

[d]e complexiteit van een begrip [...] bepaald [wordt] door de mate waarin een begrip homogeen dan wel heterogeen is.[p. 179]

Maar als zij dat ... methodisch bedoelen, volgens welke criteria valt zulk onderscheid te maken? Zij wijzen slechts op gevolgen:

Naarmate een begrip heterogener is zijn er meestal dimensies aan te onderscheiden. [...] Voor die verschillende dimensies worden dan telkens een of meer indicatoren gezocht.[p. 179]

Ik beschouw ze allemaal als ... begrippen, met verbijzondering tot begrippen die als ietsen-van-waarde ertoe dienen om vàn waarden voorzien te worden. Uiteraard, als ietsen-van-waarden

moet je [... b]ij de operationalisering van je variabelen [...] rekening houden met de mogelijkheid van statistische verwerking van de gegevens.[p. 189]

Het verbijzonderingsbeginsel mikt op getrapte ontleding van, zeg maar, complexiteit. Waar B&G stellen dat het

van de complexiteit van het begrip [afhangt, h]oeveel indicatoren of vragen je moet hebben[, p. 179]

duid ik dat als noodzaak tot verbijzondering(sslag)en, feitelijke verbijzonderingen (lees ook: ontleding(en)-naar-onder) die als zodanig in het begripsmatige overzichtsmodel uitgedrukt moeten zijn.

In het vervolg van hoofdstuk 6 wijzen B&G er o.a. op dat de onderzoeksopzet vaak ... onderzoek vergt. Ontwerp- annex verbijzonderingscycli, zeg ook maar.

Een aanwijzing dat B&G in situatie, laat staan samenloop met subject, geen principiële begripsconstituerend ... begrip erkennen, ontleen ik tevens aan hun opmerking dat

[e]en aantal factoren [...] de betrouwbaarheid nadelig [kan] beïnvloeden. Een voorbeeld daarvan is onder andere de omgeving waarin een interview, maar ook een observatie, wordt afgenomen, ingevuld dan wel uitgevoerd.[p. 192] Verder kan de interviewer een toevallige factor vormen. Niet alle interviewers roepen dezelfde reacties op. De vragenlijst of het observatie-instrument kan eveneens toevallige reacties uitlokken[. p. 193]

Volgens subjectief situationisme is dat niet ... toevallig. Wel vergaand onvoorspelbaar, onbeheersbaar e.d., maar dat is iets anders. Is er iets aan te doen? B&G suggereren enig houvast, zelfs methodisch:

Er is via een aantal methoden na te gaan of een meetinstrument ... betrouwbaar is.[p. 193]

Tja, ik herhaal het maar, als voornaamste voorwaarde geldt, ook voor zgn validiteit die B&G tot slot van hun zesde hoofdstuk behandelen, om uit (!) te gaan van een stelselmatig deugdelijk begrippenmodel.

In hoofdstuk acht, **Interviewen**, komen B&G met zoveel woorden op – wat ik noem – subjectief situationisme. Zij stellen dat met interviews

verkregen informatie [...] niet altijd betrouwbaar [is], doordat mensen zich soms niet bewust zijn van (de motieven van) hun gedrag.[p. 225]

Ik laat wederom iets in het midden, ditmaal dat een subject zich van haar/zijn motief m.i. nooit als begrip “bewust” zijn. Daarvoor moet ik toelichten wat ik als eneadische semiotiek in het verlengde van Peirce’s triadische semiotiek bedacht heb. Andere keer. Hier wil ik – alvast – kwijt dat een ‘afwijkend’ antwoord juist ... betrouwbaar is voor wie er wèl rekening mee houdt dat de respondent als subject er op haar/zijn beurt situationele duidingen enzovoort op na houdt. Jij hebt volgens mij meteen de spreekwoordelijke spijker op z’n kop geslagen met je opmerking dat “controlevariabelen [dienen] om verwevenheid maar geen plek te hoeven geven.” Waarin komt verwevenheid tot uitdrukking? Samenhangende ontleding(en), noem ze ook maar verschillen. Volgens B&G

kan [...] ook sociale wenselijkheid [...] negatieve invloed hebben op de betrouwbaarheid van interviewgegevens.[p. 225]

Het is maar wat je wil weten. Of gaat het om wat je wil – blijven – ontkennen? Methoden dáárvoor zijn, eh, nogal sterk ontwikkeld. Haha, je krijgt jouw analyse bevestigd, want

[o]m dit verschijnsel vast te stellen kunnen controlevragen worden toegevoegd.[p. 225]

De rest van **Basisboek Methoden en Technieken** is gewijd aan verwerkings- en rapportagemethoden en -technieken (zoals de boektitel helaas benadrukt). Omdat het mij om de begripsmatige voorwaarden gaat, ervóór dus, meen ik me te kunnen

veroorloven dat gedeelte ongelezen te laten. Dat mag, herstel, moet vooral werk voor specialisten zijn en blijven. Het probleem is alleen dat 'zij,' wat zij vinden dat 'hun' technieken bestrijken, gretig voor het gehele ... probleem houden en dus die technieken in één – gebrek aan – moeite door als de oplossing. Het is daarom moeilijk er ... tussen te komen om er zondig een stelselmatige(re) grondslag ... vóór aanvaard te krijgen. Dat acht ik echter van later zorg. Voorlopig vind ik het de voornaamste vraag, nota bene aan onszelf, of we met dit ... onderzoek op een productief grondslagspoor zitten. Laat maar sudderen ...

93.55

Daar ben ik het niet mee eens. Redacteur Hendrik Spiering doet verslag van onderzoek naar "het mentale voorstellingsvermogen van honden" (**Hond die 'bal' hoort, ziet een bal**, in: **NRC**, p. 6, 26 maart 2024). En dan laat ik maar in het midden dat voorstellingsvermogen altijd ... mentaal is. Volgens Spiering hebben

Hongaarse en Noorse onderzoekers [...] voor het eerst neurologisch bewijs [geleverd] dat het horen van een woord bij een hond inderdaad een mentale representatie van het bijbehorende object kan oproepen.

Of het klopt dat zij er als eerste onderzoekers zulk bewijs voor hebben? Hoe dan ook vind ik dat zij de zoveelste onderzoekers zijn die zich grondigst vergissen.

Volgens de aanname dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, omvat wat een subject als teken 'verwerkt' met zijn, algemener gesteld, cognitief vermogen nota bene méér dan, bijvoorbeeld, zo'n enkel woord. Want wat een subject telkens met een teken, zeg maar, gedekt ervaart, is de situatie waarin z/hij verkeert (om mede naar aanleiding daarvan een ... voorstelling van haar/zijn volgende gedraging op te stellen, die voorstelling als plan uit te voeren, enzovoort de ene na de andere cyclus). Per cyclus gebeurt dat gericht. Dankzij focus 'ziet' het object een onderdeel van de situatie scherp(er) dan de rest. En dat onderdeel wordt doorgaans object genoemd. Dankzij zulke focus kan het subject, zeg verder ook maar, inzoomen en – nadere – eigenschappen van het object in kwestie 'zien.' Het leiden van aandacht naar een object met eigenschappen leidt aandacht echter onvermijdelijk af van de betrekkelijke positionering van wat voor het object in kwestie doorgaat. Dat is de omvattende situatie.

Wie zelfs helemaal 'vergeet' dat een object een situatie 'nodig' heeft om aandacht erop als object gevestigd te krijgen, gaat objecten voor onbetrekkelijk houden. Dat is het idee van het zgn wezen met bijgevolg het idee van algemene geldigheid van 'zijn' eigenschappen. Dat is het averechtse objectbegrip van logisch atomisme. Wie daarin gelooft, kan gedragingsvariëteit die cognitief vermogen helpt ... voor te stellen enzovoort voor het subject dat erover beschikt nooit verklaren. En aan dat gebrek gaan dus voorzieningen onherroepelijk mank als de grondslag ervoor géén differentiële gedragsfactor kent zoals ik die met situatie ... voorstel (en enneadisch daarmee volgens beide andere cyclusedimensies/-momenten verbonden, dat verband als onlosmakelijk verband ontleen ik aan de triadische opvatting van Charles S. Peirce over semiosis, met context als differentiële tekenfactor resp. met motief als differentiële cognitiefactor).

Terug naar dat zgn onderzoek. Zoals Spiering het beschrijft, gaan de onderzoekers er abusievelijk van uit dat een voorstelling zoiets als een eindresultaat is. Maar voor zover 'het' al iets apart is, nee, dus, gaat het op z'n cyclisch om een – onderdeel van een – tussenresultaat (wat dus al evenmin als iets strikt apart valt te begrijpen).

Met situationeel subjectgedrag als doel telt zo'n voorstelling als een middel. Indien bij nader 'inzien' gedragsdoel en -middel zoals eerder ... voorgesteld niet blijken te stroken, maw wanneer een verwachting onterecht blijkt, ervaart een subject stellig een verrassing; z/hij moet 'kennelijk' schakelen voor het opstellen van een alsnog passender ... voorstelling.

De onderzoekers hebben m.i. daarom helemaal geen strikte objectvoorstelling gemeten

met elektrische sensoren op de kop" door "de honden [tegelijk met een] 'pak-commando' [...] het bewuste object te [laten] zien, of juist een ander (dat de honden wel kenden).

Wat ik volgens de stelling dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is voorspelbaar acht, is dat de hersenactiviteit van een subject toeneemt indien er iets gebeurt dat z/hij gelet op voorgaand situatieverloop niet verwacht. Z/hij moet haar/zijn gedragsvoorstelling 'kennelijk' wijzigen, en dat kost haar/hem meetbaar extra moeite. Het is voor mij allesbehalve ... verrassend dat ook deze onderzoekers konden vaststellen dat,

[a]ls het getoonde object niet bij het gehoorde commando hoorde, [...] de honden in overgrote meerderheid [...] een klassieke neurologische verrassingspiek in de elektrische activiteit van de hersenen [bleken] te vertonen.

Zij hebben er echter geen benul van, die onderzoekers, uiteraard, dat zij niet zozeer een object toonden, maar een subject in een situatieverloop plaatsten. Ja, het cognitief vermogen van een hond werkt principieel op dezelfde manier als dat van een mens. Maar het lijkt mij juist aannemelijk dat focus van subjectsoort tot subjectsoort nogal kan verschillen. Een teken dient als afstemmingsmiddel voor verschillende (!) gedragingen door deelnemers. Daar kunnen sterk afwijkende, vooruit, objectiveringen 'achter' zitten. Een mens verwacht dat, als z/hij een bal gooit, de hond 'm haalt. De hond verwacht dat, als z/hij wat dan ook ophaalt voor wie dan ook die haar/hem iets te eten kan geven, die persoon haar/hem dat eten daadwerkelijk geeft. Terwijl, voegt Spiering toe,

[h]et [...] de onderzoekers niet [zou] verbazen als dat mentale voorstellingsvermogen bij meer zoogdieren zou bestaan,

vind ik het een uitgemaakte zaak dat zulk vermogen kenmerkend voor elk subject is (en dus niet slechts voor zoogdieren). Ik heb een reden waarom ik een levende krokodil niet wil aaien.

Zolang dergelijk onderzoek als baanbrekend voorgesteld blijft, heerst onvermogen volgens het impliciete simplisme van logisch atomisme.

93.56

Om welk bedrijf het gaat doet er weinig tot niets toe. Redacteuren Timo Nijssen en Stefan Vermeulen melden op nota bene de voorpagina (**Onrust bij overheid door ict-reus**, in: **NRC**, 26 maart 2024, p.1 en p.3) dat een

ict-reus [... waarvan] veel overheidsorganisaties [...] afhankelijk [zijn ...] in financiële problemen zit.

Zij voegen eraan toe dat het

al langer een bekend probleem [is ...] dat Nederlandse overheidsinstellingen voor hun ict-voorzieningen vaak afhankelijk zijn van externe leveranciers.

Dus of het genoemde bedrijf het redt, of toch niet, doet niets àf aan m.i. principiële nadelen van zulke afhankelijkheid.

Zgn cloud? Nee, ik zou het niet doen.

Maar wat ik vooral voor elke overheidsinstelling, en dat wilde ik wederom even kwijt, zelfs het belangrijkste acht om onafhankelijk in te zijn, blijft doorgaans veronachtzaamd (en is inderdaad nog sterker aan het zicht onttrokken geraakt door verstopping in zo'n wolk). Dat is het informatiekundig ontwerp. Ik blijf er maar op hameren. Als je er genoeg van krijgt, moet je het vooral zeggen. Vergelijk het intussen eens met een stedenbouwkundig plan. Voor het opstellen, bijhouden ervan kan het stadsbestuur telkens tijdelijk ontwerpers inhuren. Sterker nog, voor een kwalitatief deugdelijk plan komt een stad er meestal niet omheen. Want dat ontwerpen vergt nogal wat zodanige kennis & vaardigheden dat mensen die erover beschikken – en om dat bij te houden – doorgaans waar dan ook niet (!) in vaste dienst – willen – zijn. Maar het resultaat van ontwerpen, het plan annex ontwerp dus, en burgers (digitale voorzieningen: gebruikers) zelfs nog daargelaten, moet voor allerlei medewerkers van de stad wèl volstrekt begrijpelijk zijn en door hen ook daadwerkelijk terdege begrepen zijn. Dat is allereerst nodig om de onvervreembare verantwoordelijkheid te dragen voor het besluit erover. De besluitvormers moeten een enigszins dekkende voorstelling kunnen maken van wat het ontwerp ... voorstelt als het eenmaal is uitgevoerd. Lijkt het de middelen te bieden waarmee de gestelde doelen bereikt worden? En als het ontwerp inderdaad doeltreffend lijkt, belooft het ontwerp ook doelmatige uitvoering? En hoe zit het met eropvolgend beheer?

Vervolgens dragen dezelfde besluitvormers, ondanks hun als regel ontbrekende – technische – uitvoeringskennis & -vaardigheden, de onvervreembare verantwoordelijkheid voor het resultaat van de uitvoering van het plan. Wie het plan niet terdege kent, kan immers niet beoordelen of het resultaat er daadwerkelijk mee strookt. En tevens voor die beoordeling kan geen buitenstaander verantwoordelijk worden gehouden. Voorts is grondig begrip van het plan annex ontwerp onmisbaar voor deugdelijk beheer en dan vooral wat als functioneel beheer bekend staat. Hier moet ik aan toevoegen dat als noodzakelijke maatregel tegen afhankelijkheid en overigens tegelijk vóór kwaliteit ervan m.i. – ook – voor zulk beheer zgn eigen medewerkers verantwoordelijk gesteld moeten zijn.

Oh, zeggen de ict-ers 'in' jullie organisatie dat zij informatiekundig ontwerpen?

Vergeet het. Als het ze uitkomt (omdat iemand ernaar vraagt), noemen ze zo als wenselijk prompt wat feitelijk een zeer ruwe digitaal-technische schets is. Daarvan willen resp. kunnen uitvoerders zich niets aantrekken. Nee, dat leidt niet tot zomaar afhankelijkheden. Die zijn onnavolgbaar geworden, ofwel onbeheersbaar. Daar is iedereen dan extra druk mee, ach, het is bijna knap om met dergelijke explosieve vraag als aanbieder in "financiële problemen" te raken, maar opbouwends gebeurt er "al langer" verder niets, integendeel.

Staat er voor jullie organisatie iets opgesteld dat 'officieel' informatiebeleid en/of -strategie heet? Zo ja, kan ik dat (die) document(atie) ajb eens inzien?

93.57

Indien jij je niet kunt beheersen :-) en jij je daarvoor inmiddels wèl een schatting van tijdbesteding laat ontvallen, vergeet ajb niet de uren mee te tellen die je er reeds aan besteedde.

93.58

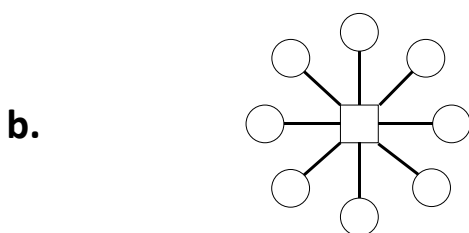
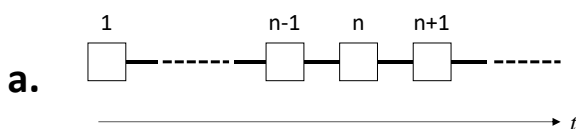
Ik heb jouw uitleg van “conversie” nogmaals gelezen (zie onderaan afschrift van jouw tekst). Jij noemt het een “uitdaging.” Ik blijf op vragen komen, over uitdaging gesproken, :-) waarop ik zelf nog steeds geen m.i. verstandig antwoord kan bedenken. Ik probeer ze, die vragen, dus, hier begrijpelijk te formuleren. Als je tijdens ons a.s. gesprek kunt helpen o.a. hierop antwoorden te geven, graag. Jij stelt dat jouw bedrijf(sonderdeel) “datacollectie [als] terrein redelijk afgebakend” heeft. Zoals ik de term silo ivm informatievoorziening ken, gaat daarbij om als wat doorgaat voor zoiets als de hoofdopslag voor informatie (lees ook: data). Met die term aangeduid, geldt er dan één informatieverzameling als silo.

Jij gebruikt het woord echter in meervoud.

Daardoor beseft ik dat ik aanvankelijk stellig verkeerd begreep wat jij met “datacollectie” bedoelt. Dat is blijkbaar niet collectie als, zeg maar, opgeslagen verzameling. Ik vermoed dat jij er programmatuur-voor-collecteren onder verstaat. Het resultaat van collecteren, dwz de verzamelde informatie, wordt opgeslagen. Zo meen ik nu te begrijpen dat jouw bedrijf(sonderdeel) zich daar niet om bekommert. Hoe het wèl zit, denk ik inmiddels, is dat er binnen en buiten het bedrijf waar jullie onderdeel van uitmaken allerlei gebruikers zijn die voor opslag van informatie die ze mbv jullie programmatuur ... collecteren zèlf een opslagvoorziening – moeten – treffen. Zijn zulke, overeenkomstig verschillende gebruikers – doorgaans – verschillende, informatieverzamelingen wat jij met silo’s bedoelt?

Voorts gebruik jij de term proces. Een – geval van een – proces omvat uiteraard méér dan het collecteren van data.

Jij hebt het over “verschillende stappen” resp. “verschillende plekken” waarvoor/-op “verschillende tools/systemen worden gebruikt.” En daarmee gaan dan “verschillende silo’s” gepaard. Ik vervang hier – de aanduiding – silo voor informatieverzameling (lees ivm digitalisering ook: database). Hoe werkt dat dan volgens “plekken” annex “stappen”? Ik kan me er twee uitersten bij voorstellen (met mengvormen in de praktijk).

figuur 8

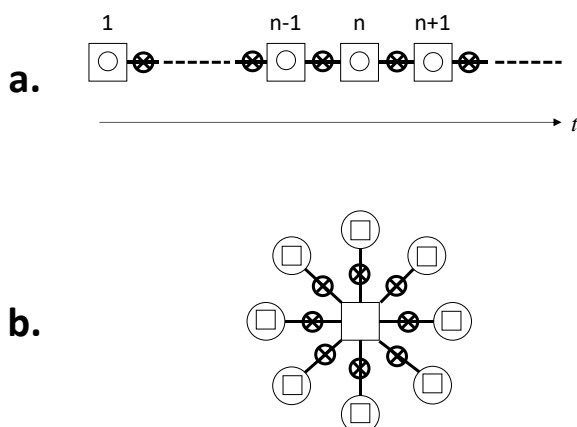
Het ene uiterste zie ik als een strikt volgtijdelijke reeks (figuur 8.a). De ene gebruiker geeft informatie uit ‘zijn’ verzameling door aan de verzameling van de volgende gebruiker, enzovoort. Laat zich o.a. volgens zo’n zgn ketenverband begrijpen dat jullie “in principe functies [...] integreren”? Wil je daarmee aangeven dat

verschillende “functies” verspreid kunnen worden uitgevoerd tijdens dienovereenkomstig verschillende stappen? Zo ja, behoort collecteren van data tot die functies? En zijn het dan andere tools/systemen dan die jullie leveren, waardoor informatie als gevolg van gebruik voor bepaalde functies – zoals tevens ... collecteren ervan? – kan gaan afwijken van wat voor enige volgende stap dan weer wèl verwerkbaar door jullie ‘spullen’ moet zijn? Maar leveranciers van andere spullen beschouwen die van jullie uiteraard ook zo. Hoe dan ook vergt overdracht van de ene naar de volgende informatieverzameling in het geval van – ontstane – afwijking inderdaad – overigens voor zover überhaupt mogelijk – een expliciete koppeling (Engels: interface) om informatie – wederom – in het ... gareel te krijgen van wat allereerst volgt. Hmm, over onvermijdelijk stelselmatige oriëntatie gesproken en hier als retorische vraag herhaald, geldt daarmee, eh, simpelweg de volledige ... keten niet als relevant bereik voor de afweging van welke “functies [jullie] een waardevolle toevoeging achten voor [jullie] product”?

Andere uiterste? Dat stel ik me als een ster voor (figuur 8.b). In het middelpunt bevindt zich de ene informatieverzameling. Eromheen staan de functionele middelen. En alle middelen, nou ja, de gebruikers ervan doen dat ermee, benutten één en dezelfde informatieverzameling voor opslag van resultaten van collecteren en – verder – be-/verwerken. Ik merk op dat zij dat volgens deze uiterste voorstelling èlk op een willekeurig tijdstip kunnen doen. Klopt, indien een bepaald middel niet overweg kan met zoals de informatie in het ‘middelpunt’ beschikbaar is en na functionele ingreep wederom terecht moet komen, vergt koppeling een expliciete voorziening.

In figuur 9 zijn, uitgaande van figuur 8, eventueel aanvullende benodigde koppelvoorzieningen aangegeven; ik ga er daarbij voor figuur 9.a van uit dat elke informatieverzameling tevens dienovereenkomstig, zeg maar, plaatselijke middelen omvat en voor figuur 9.b dat elk middel tevens een, zeg maar, plaatselijke informatieverzameling omvat. Dat raakt met vraag naar facilitering van allerlei mengvormen gauw nòg onoverzichtelijker resp. onbeheersbaarder.

En bedoel jij met “specifieke schillen” wellicht telkens de ‘eigen’ kant van wat ik hier als koppelvoorzieningen positioneer tussèn informatieverzamelings (a) resp. ene informatieverzameling en middelen?

figuur 9

Mijn openstaande vragen betreffen daarom voorts welke verbanden je zoal tussen “stappen van het proces” wil/moet faciliteren. En voor zover dergelijk stapsgewijs onderscheid tot van stap tot stap afwijkende informatie leidt, waaraan ligt dat? Ik heb drammerig voorgesteld om met voorrang te onderzoeken of er ‘onderweg’ onverhoopt begripsmatige verschillen ontstaan. Want àls dat zo is, is alle moeite op voorhand vergeefs om met “specifieke ‘schillen’ [...] de technologische consequenties van [...] specifieke [...] keuzes [te] borgen.” Begripsmatige oorzaken hebben ... begripsmatige gevolgen en die zijn nooit ‘technologisch’ te verhelpen. Mocht je begripsmatige verwarring kunnen uitsluiten als verklaring voor wat je als problemen ervaart, dan moet je voor een oplossing aan zgn technologische oriëntatie genoeg kunnen hebben. Maar zó eenvoudig is het blijkbaar niet.

Januari – maart 2024, www-editie 2024 © Pieter Wisse

noot: **Aantekening 93.28** past in een reeks vergelijkend ontwerponderzoek op basis van literatuur over zgn gebouwde omgeving. Voor verwijzing naar het eraan voorafgaande deel in deze reeks, zie de noot achteraan [92. Aantekeningen, november – december 2023](#).